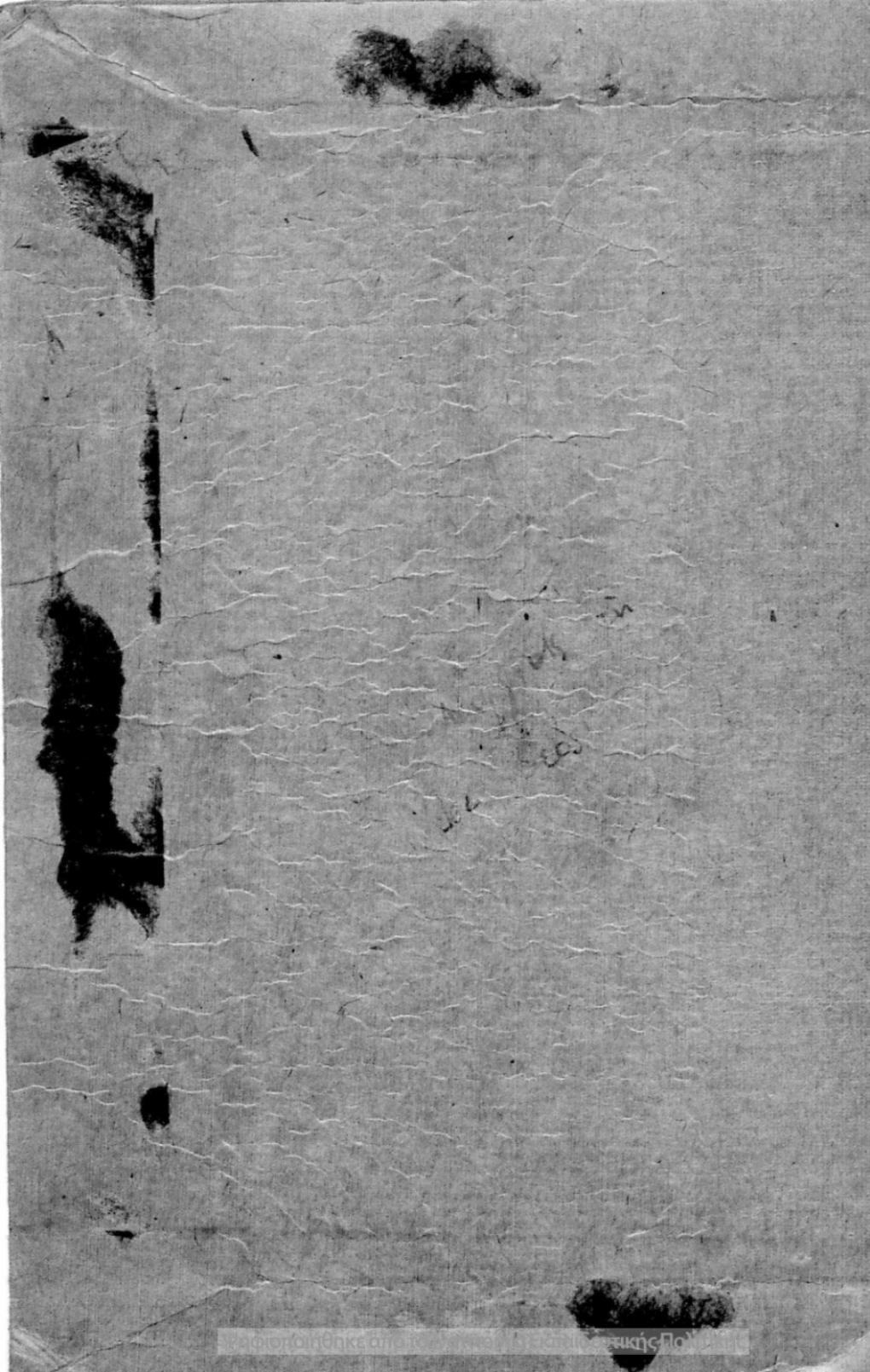

ΠΑΝ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ - ΣΩΤ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

1530

D. Lizaranensis
1951-52.

ΠΑΝΑΓ. Δ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ - ΣΩΤΗΡ. ΗΛ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ
ΔΗΜΟΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ Τ. ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΟΥ ΔΗΜ. ΣΧΟΛΕΙΟΝ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ
ΓΙΑ ΤΗΝ Ε' ΤΑΞΗ

Και τὸ Α' ἔτος συνδιδασκαλίας Ε'. και ΣΤ' τάξεως
τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΓΚΡΙΤΙΚΗΣ ΑΠΟΦΑΣΕΩΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ 51584]1950

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΠΕΤΡΟΥ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α.Ε.
ΑΘΗΝΑΙ — ΟΔΟΣ ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ 9 ΚΑΙ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

1857

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κάθε γνήσιο άντίτυπο φέρει τὴν ὑπογραφὴν ἐνὸς ἀπὸ τοὺς συγχραφεῖς.

Γραφοταξικός

ΤΥΠΟΙΣ: ΝΙΚ. ΑΠΑΤΣΙΔΗ, ΜΕΝΑΝΔΡΟΥ 4, ΘΗΑΕΦ. 29.193—ΑΘΗΝΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΓΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α⁺.

Η ΚΟΣΜΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ ΚΑΙ Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

1. Πώς μεταφέρθηκε ὁ πολιτισμὸς τῶν Ἑλλήνων στὴν Ρώμη.

Στὴν ιστορία τῆς Δ'. τάξεως εἶδαμε πώς οἱ Ρωμαῖοι ἐκυρίεψαν τὶς ἔλληνικὲς χῶρες λίγα χρόνια πρὶν ἔρθη στὸν κόσμο ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Ἐκτὸς δμως ἀπ' αὐτὲς οἱ Ρωμαῖοι ἐκυρίεψαν τὴν Αἴγυπτο, τὴν σημερινὴν Γαλλία καὶ ἔνα μέρος ἀπὸ τὴν Αγγλία. "Ἐτσι ἔγιναν, μποροῦμε νὰ ποῦμε, κοσμοκράτορες.

Οἱ Ρωμαῖοι, ἀν καὶ ἀπλώθηκαν σὲ δὴ τὴν Ἀνατολή, δὲν κατόρθωσαν ν' ἀλλάξουν τὴν ζωή, τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰ ἥθη τῶν Ἑλλήνων. "Ολα ἔμειναν ἔλληνικά ὅπως πρὶν καὶ ἡ Ἀνατολὴ ἔξακολούθησε νὰ εἶναι πάντα Ἑλληνικὴ Ἀνατολὴ. "Εγινε μάλιστα τὸ ἀντίθετο. Δηλαδὴ οἱ Ρωμαῖοι, ἐνῶ εἶχαν νόμους καλοὺς καὶ δείχνονταν ίκανοι στοὺς πολέμους, δμως δὲν εἶχαν προοδέψει στὰ γράμματα καὶ στὶς τέχνες. Ἄλλα μὲ τὴν κατάκτηση τῶν ἔλληνικῶν χωρῶν, ποὺ ἔκαμαν στὴν Ἀνατολή, ἄρχισαν νὰ παίρνουν σιγὰ - σιγὰ ἀπ' αὐτὲς τὸν πολιτισμό τους καὶ νὰ προοδεύουν στὰ γράμματα καὶ στὶς τέχνες.

Οἱ Ρωμαῖοι, γιὰ νὰ φαίνωνται πὼς νιώθουν κι αὐτοὶ ἀπὸ τέχνη, μεταφέρουν, ὁ ἔνας μετά τὸν ἄλλο, στὴν Ἰταλία πολλὰ καλλιτεχνήματα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Τὰ περισσότερα ἀπ' τὰ θαυμάσια αὐτὰ ἔργα τῆς τέχνης, ποὺ τόσους αἰώνες στόλιζαν τὶς ἔλληνικὲς πόλεις τῆς Ἀνατολῆς, τώρα στολίζουν τὰ σπίτια τῶν στρατηγῶν καὶ τῶν εὐγενῶν Ρωμαίων.

'Ἄλλα καὶ πολλοὶ Ἑλληνες, πρὸ πάντων διδάσκαλοι, ποιητές, ρήτορες, ζωγράφοι, γλύπτες, ἀρχιτέκτονες καὶ

ἄλλοι, πᾶνε στὴ Ρώμη γιὰ νὰ βροῦνε δουλειὰ καὶ τύχη. "Ολοὶ αὐτοὶ μεταφέρουν τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμὸ ἀπ' τὴν πατρίδα τους στοὺς Ρωμαίους. Δὲν ύπάρχει οἰκογένεια εὐγενῶν Ρωμαίων, ποὺ νὰ μὴ συναναστρέφεται μὲ τοὺς "Ἐλληνες. Τὰ παιδιά τους παίρνουν μόρφωση καὶ ἐκπαίδευση ἑλληνική. Γιὰ νὰ ἀποκτήσῃ ἔνας εὐγενῆς Ρωμαῖος καλὴ ἀνατροφή, ἔπρεπε νὰ σπουδάσῃ στὶς σχολές τῶν 'Αθηνῶν ἢ τῆς 'Αλεξανδρείας. Τὴν Ἐλληνικὴ γλῶσσα τὴν μιλοῦν τώρα ὅλοι ὅσοι ἀνήκουν στὶς ἀνώτερες τάξεις τῆς κοινωνίας καὶ σ' αὐτὴ γράφουν βιβλία πολλοὶ εὐγενεῖς Ρωμαῖοι.

'Αλλὰ τὴν πολλὴ ἐκτίμηση καὶ εὔνοια τὴν ἔδειξαν οἱ Ρωμαῖοι κατακτητές στὴν δοξασμένη πόλη τῶν 'Αθηνῶν, δπου τὰ γράμματα καὶ οἱ τέχνες εἶχαν φτάσει στὴ μεγαλύτερη τελειότητα. 'Ο αὐτοκράτορας Ἀδριανὸς ἔμεινε κατὰ διαστήματα πέντε φορὲς στὴ 'Αθήνα ὅχι σὰν ξένος, ἀλλὰ σὰν πολίτης 'Αθηναῖος. 'Ο ἴδιος ἐστόλισε τὴν πόλη μὲ πολλὰ κτίρια καὶ μνημεῖα. 'Απὸ τὰ περισσότερο ἀξιομνημόνευτα εἶναι ἡ ἀποπεράτωση τοῦ κολοσσιαίου ναοῦ τοῦ 'Ολυμπίου Διὸς καὶ τὸ Ἀδριανεῖο 'Υδραγωγεῖο, ποὺ σώζεται ὡς σήμερα. "Άλλος αὐτοκράτορας, ὁ Μάρκος Αὐρήλιος, ἐφρόντισε γιὰ τὶς ὀνομαστές σχολές τῶν 'Αθηνῶν καὶ ἔξόδεψε ἀπὸ δικά του χρήματα γιὰ τὴν καλή τους λειτουργία. 'Ο αὐτοκράτορας Αὔγουστος πάλι ἔδωκε νέα ζωὴ στοὺς πανελληνίους ἀγῶνες. Καὶ ὁ αὐτοκράτορας Τραϊανός, στέλνοντας στὴν Ἑλλάδα σὰν ἀρχοντα καὶ ἀντιπρόσωπό του κάποιο Ρωμαῖο, τοῦ ἔδωκε τὶς ἀκόλουθες δδηγίες: «Σοῦ ἀναθέτω νὰ κυβερνήσῃς ἐλεύθερες πόλεις. Πρόσεξε νὰ τιμήσῃς αὐτὴ τὴν καλότυχη χώρα, ποὺ εἶναι πατρίδα τῆς ὀμορφιᾶς καὶ τῶν γραμμάτων. Θυμήσου νὰ σεβαστῆς τὴν ἀρχαία δόξα αὐτοῦ τοῦ ἔθνους τῶν ποιητῶν καὶ τῶν πολεμιστῶν».

2. Ποιεὶς ἡ ταν ἡ θρησκεία τῶν 'Ἐλλήνων καὶ τῶν Ρωμαίων πρὸν ἔρθη ὁ Χριστός.

Οἱ ἀρχαῖοι "Ἐλληνες καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἡταν εἰδωλολάτρες καὶ εἶχαν τὴν πολυθεῖα. Πίστευαν πώς κάθε στοι-

χεῖο τῆς φύσεως καὶ τὰ ὅντα γενικά, εἶχαν ἀπὸ ἔναν θεό
ἢ θεά. Ἡ λατρεία τῶν θεῶν γινόταν στοὺς ναούς, ὅπου
βρίσκονταν τὰ ἀγάλματά τους, καθὼς καὶ στὰ μνημεῖα.
Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ὅμως, ποὺ παρουσιάστηκαν οἱ "Ελληνες
φιλόσοφοι καὶ πρὸ πάντων ὁ Σωκράτης, ὁ Πλάτωνας, ὁ
Ἀριστοτέλης, ἀρχίζει πιὰ ἡ θρησκεία νὰ ξεπέφτῃ. Ἀλη-
θινὰ δὲν μποροῦσε νὰ κρατηθῇ μιὰ τέτοια θρησκεία, ποὺ
στηριζόταν σὲ ψεύτικες βάσεις καὶ σὲ φαντασίες. Σιγά-
σιγά οἱ θρησκευτικὲς ἰδέες τῶν Ἐλλήνων φιλοσόφων με-
ταδόθηκαν στὴν Ρώμη καὶ ἀπὸ κεῖ στὸ ἀπέραντο Ρωμαϊκὸ
κράτος καὶ ἔτσι ἄρχισαν νὰ μεταβάλλωνται οἱ θρησκευ-
τικὲς βάσεις τοῦ ἀρχαίου κόσμου.

Τώρα ἔπαψαν πιὰ τὰ μαντεῖα νὰ δίνουν χρησμοὺς
καὶ στοὺς ναούς δὲν πήγαιναν πολλοί, γιὰ νὰ λατρεύουν
τοὺς ψεύτικους θεούς. Ἀλλὰ καὶ οἱ φιλόσοφοι αὐτοὶ δὲν
μπόρεσαν νὰ ἀντικαταστήσουν τὴν παλιὰ θρησκεία μὲ
μιὰ ἄλλη.

'Εκείνη τὴν ἐποχήν, ποὺ αύτοκράτορας τῶν Ρωμαίων
ἡταν ὁ Αὔγουστος, γεννήθηκε στὴ Βηθλεέμ τῆς Ἰουδαίας
ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ ἐνὸς καὶ
ἀληθινοῦ Θεοῦ. Ὁ Χριστὸς ἐδίδαξε τὴν ἀληθινὴ θρησκεία,
βρήκε ὅμως μεγάλη ἀντίδραση. Στὸ τέλος, γιὰ τὴ σωτη-
ρία τῶν ἀνθρώπων, ἐγνώρισε μαρτυρικὸ θάνατο: τὸν σταύ-
ρωσαν οἱ Ἰουδαῖοι. Μὰ ἡ διδασκαλία του ριζοβόλησε καὶ
διαδόθηκε λίγο - λίγο σὲ δλον τὸν κόσμο.

3.† Ποιὰ εἶναι ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ.

'Ο Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἤρθε στὸν κόσμο μὲ
δύο μορφές, σὰν Θεός καὶ σὰν ἀνθρωπος. "Ολη του ἡ ζωὴ
ἡταν ζωντανὸ παράδειγμα γιὰ κάθε χριστιανό. Ἡ διδα-
σκαλία του πραγματευόταν τί πρέπει νὰ κάνῃ κάθε χρι-
στιανός, γιὰ νὰ εἶναι πραγματικὸς χριστιανός. Τὴ διδα-
σκαλία καὶ γενικὰ τὰ ἔργα τοῦ Χριστοῦ τὰ βρίσκουμε στὰ
τέσσερα Εὐαγγέλια.

'Ο Χριστὸς ἐδίδαξε πῶς πατέρας δλων τῶν ἀνθρώπων

είναι δὲ Θεός. Οἱ ἄνθρωποι ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ εἰναι ὅλοι ἴσοι. Ὁ Θεός δὲν ξεχωρίζει πλουσίους ἢ φτωχούς, ἐλεύθερους ἢ δούλους, "Ἐλληνες, Ἰουδαίους ἢ βαρβάρους. Ξεχωρίζει μονάχα τοὺς καλούς καὶ ἀγαθούς ἀνθρώπους, δηλαδὴ ὅσους ἔχουν καθαρὴ καρδιὰ καὶ κάνουν πάντα τὸ καλό, ἀπὸ τοὺς πονηρούς καὶ κακούς. Ἀπ' αὐτὰ τὰ δύο κυριώτερα παραγγέλματα, δπως ἔλεγε ὁ Ἰδιος, κρέμονται οἱ νόμοι καὶ οἱ προφῆτες.

"Εδίδαξε ἀκόμα δὲ Χριστός, πῶς κάθε χριστιανὸς πρέπει ὅχι μόνο νὰ μὴ κάνῃ κακὸ στὸν ἄλλο ποὺ τὸν ἀδίκησε, ἀλλὰ νὰ τὸν συγχωράῃ πρόθυμα καὶ νὰ τοῦ κάνῃ καλό.

'Ακόμα παράγγειλε στοὺς χριστιανοὺς νὰ ἔχουν τὶς ἀρετές: δικαιοσύνη, ταπεινοφροσύνη, ὑπομονή, πραότητα, ἀνεξικακία. †

4. Ηώς διαδόθηκε ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ εἰναι ἡ νέα θρησκεία, ἡ γεμάτη ἀπὸ γλυκύτητα καὶ φιλανθρωπία. Οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦταν ἔτοιμοι νὰ τὴ δεχτοῦν.

Οἱ ἀνώτερες κοινωνικές τάξεις εἶχαν προετοιμαστὴ ἀπὸ τοὺς "Ἐλληνες φιλοσόφους. "Οσο γιὰ τὸ λαό καὶ γιὰ τοὺς δούλους, οἱ ἀπλοῖκοὶ ἐκεῖνοι καὶ δυστυχισμένοι δέχτηκαν τὸ χριστιανισμὸ μὲ χαρά, γιατὶ ἐδίδασκε τὴν ἴσοτητα τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν περιφρόνηση τοῦ πλούτου.

Στὴν ἀρχὴ ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ ἀπλώθηκε στὴν Παλαιστίνη. Ἔκεī πρῶτα - πρῶτα κηρύχτηκε ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. Ἡ Παλαιστίνη εἶχε πολλές ἐλληνικές πόλεις, δπου δημόσιος καὶ ἰδιωτικός βίος ἦταν καθαρὰ ἐλληνικός ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξανδρου. Καὶ τὸν καιρὸ ποὺ γεννήθηκε ὁ Σωτήρας τοῦ κόσμου, στὰ χρόνια τοῦ βασιλιᾶ Ἡρώδη, ὁ Ἐλληνισμὸς αὐτῆς τῆς χώρας εἶχε φτάσει στὴ μεγαλύτερη ἀκμὴ του.

Στὴν Παλαιστίνη καὶ σὲ δλη τὴν Ἀσία, δπου βρίσκονται Ἰουδαῖοι, τὸ κήρυγμα τὸ ἔκαναν οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ, οἱ Ἀπόστολοι. Φτωχοὶ ἄνθρωποι οἱ Ἀπόστολοι,

σκορπίστηκαν στὸν κόσμο καὶ ἐκήρυξαν τὴν καλὴ εἰδηση, τὸ «Ἐύαγγέλιο». Ὁ λαός, ἀκούγοντας τὰ λόγια τους, ἔβρισκε παρηγοριὰ στὴ δυστυχία του. Τὸ κήρυγμα γινόταν στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα. Ὁ Ἑλληνισμὸς λοιπὸν ἐβοήθησε πολὺ στὴν ἔξαπλωση τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἀλλὰ οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ ἔγιναν ἀπὸ τὸ ἔθνος τῶν Ἰουδαίων. Ὁ πρῶτος καὶ μεγαλύτερος κήρυκας τοῦ Χριστιανισμοῦ ἦταν δὲ Ἐπόστολος Παῦλος. Αὐτός, ἐπειδὴ ἐκήρυξε σ' ὅλα τὰ ἔθνη, ὀνομάστηκε «Ἐπόστολος τῶν Ἐθνῶν»†.

• Ὁ Ἐπόστολος Παῦλος καὶ ἡ πρώτη του περιοδεία.

Ο Παῦλος εἶχε γεννηθῆ στὴν Ταρσὸ τῆς Κιλικίας ἀπὸ εὐγενεῖς γονεῖς, ποὺ ἦταν ἑλληνομαθεῖς Ἰουδαῖοι. Τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα τὴν ἤξερε καλὰ καὶ ἦταν μαθητὴς τοῦ σοφοῦ νομοδιδασκάλου Γαμαλίηλ, ποὺ τοῦ ἐδίδαξε τὴν Ἰουδαϊκὴ θρησκεία.

Στὴν ἀρχὴ δὲ Παῦλος λεγόταν Σαούλ καὶ ἦταν σφοδρὸς διώκτης τοῦ Χριστιανισμοῦ. Μιὰ μέρα δύμας ποὺ πήγαινε στὴ Δαμασκὸ τῆς Συρίας μὲ σκοπὸ νὰ πιάσῃ χριστιανοὺς καὶ νὰ τοὺς φέρῃ στὰ Ἱεροσόλυμα γιὰ τιμωρία, ἔξαφνα φάνηκε μπροστά του ἔνα οὐράνιο φῶς, τόσο δυνατό, ποὺ αὐτὸς ζαλίστηκε κι ἐπεσε κάτω. Τότε ἀκουσε μιὰ φωνὴ ποὺ τοῦ ἐλεγε: «Σαούλ, Σαούλ, γιατὶ μὲ καταδιώκεις; Ἐγὼ εἰμαι δὲ Χριστὸς καὶ ἄδικα κοπιάζεις!». Τότε δὲ Σαούλ τρομαγμένος μετάνιωσε καὶ ἐρώτησε τί ἐπρεπε νὰ κάνῃ. Ἀφοῦ τοῦ δόθηκε ἡ ἀπάντηση, δὲ Σαούλ ἔγινε δὲ μεγαλύτερος κήρυκας τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ πήρε τὸ ὄνομα Παῦλος. Τέσσερες περιοδεῖες ἔκαμε δὲ Παῦλος γιὰ νὰ κηρύξῃ τὸ Εὐαγγέλιο.

Ο Παῦλος στὴν πρώτη περιοδεία του πήγε στὴν Καισάρεια τῆς Καππαδοκίας, ὅπου ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιο, καὶ ἀπὸ κεῖ στὴν Ἀντιόχεια τῆς Συρίας. Ἐπειτα ἐπέρασε ἀντίκρυ στὴν Κύπρο. Κατόπι ἐγύρισε πάλι στὴ Μ. Ἀσία, ὅπου ἐπισκέφτηκε πολλὲς πόλεις της, ὅπως τὴ Σελεύκεια, τὸ Ἰκόνιο καὶ ἄλλες.

Οι ἄλλες περιοδείες τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.

Στὴ δεύτερη περιοδεία του ἐπέρασε μὲ πλοῖο ἀπὸ τὴν Τρωάδα τῆς Μ. Ἀσίας στὴ Μακεδονία, γιατὶ εἶδε ὅραμα τὴ νύχτα στὴν Τρωάδα, ποὺ τὸν παρακαλοῦσε κάποιος Μακεδόνας νὰ διαβῇ στὴν πατρίδα του γιὰ νὰ βοηθήσῃ τοὺς συμπατριώτες του καὶ νὰ τοὺς κηρύξῃ τὸ Εὐαγγέλιο. Στὴν ἀρχὴ πέρασε μὲ τοὺς συνοδοιπόρους του Σύλλα, Λουκᾶ, Ιατρό, ποὺ ἔγινε κατόπιν Εὐαγγελιστής, καὶ ἄλλους στὴ Σαμοθράκη. Τὴν ἄλλη μέρα πέρασε στὴ Νεάπολη καὶ ἀπ' ἐκεῖ στοὺς Φιλίππους τῆς Μακεδονίας. Κατόπιν κατέβηκε στὴ Θεσσαλονίκη καὶ ἔφτασε στὴ Βέρροια. "Ολες οἱ περιοδείες του γινόνται μὲ πεζοπορεία καὶ παντοῦ, δταν εἶχε καιρὸ μετὰ τὸ κήρυγμα, ἔργαζόται στὴν τέχνη τοῦ σκηνοποιοῦ, γιὰ νὰ συντηρῆται καὶ νὰ μὴν ἐπιβαρύνῃ κανένα καὶ γιὰ νὰ βοηθῇ τοὺς φτωχούς ποὺ εἶχαν ἀνάγκη. Τόσο δραστήριος καὶ ἔργατικὸς ἦταν ὁ Ἀπόστολος αὐτός. Γί' αὐτὸ σὲ κάποια ἐπιστολή του προτρέπει τὸ χριστιανικὸ κόσμο νὰ ἔργαζεται καὶ νὰ βοηθῇ τοὺς φτωχούς.

«"Οποιος δὲν ἔργαζεται, δὲν πρέπει καὶ νὰ τρώγῃ» λέγει καὶ «καλύτερο εἶναι νὰ δίνῃ κανένας παρὰ νὰ παίρνῃ», δπως εἶπε ὁ Χριστός.

Παντοῦ ὅπου ἐκήρυττε, ἴδρυε καὶ Ἐκκλησίες γιὰ τὴ λατρεία τοῦ Θεοῦ. "Οταν δμως οἱ Ἐβραῖοι τῆς Θεσσαλονίκης ἔμαθαν πῶς δ Παῦλος μὲ τὸ μαθητή του Σύλλα βρί. σκονταν στὴ Βέρροια, ἐπήγαν ἐκεῖ γιὰ νὰ ξεσηκώσουν τὸ λαὸ ἐναντίον τους. Τότε ὁ Παῦλος ἀναγκάστηκε νὰ ἔρθῃ στὴν Ἀθήνα.

**Β. Πῶς ὁ Παῦλος ἐκήρυξε στὴν Ἀθήνα
γιὰ τὸν ἄγνωστο Θεό.**

Οἱ Ἀθηναῖοι, σὰν εἰδωλολάτρες ποὺ ἦταν, εἶχαν πολλοὺς βωμοὺς ἀφιερωμένους στὰ εἰδῶλα. "Ενας ἀπ' αὐτοὺς ἦταν ἀφιερωμένος στὸν ἄγνωστο Θεό.

«Ο Παῦλος πήγαινε ταχτικὰ στὴν ἀγορὰ καὶ στὴ συναγωγὴ τῶν Ἐβραίων, δπου ἐκήρυττε τὸ λόγο τοῦ Χρι-

στοῦ. Μιὰ μέρα οἱ φίλόσοφοι ἀπὸ περιέργεια τὸν παρακάλεσαν νὰ μιλήσῃ καὶ σ' αὐτοὺς στὸ δικαστήριο τοῦ Ἀρείου Πάγου, ποὺ βρισκόταν κοντά στὴν Ἀκρόπολη. Ὁ Παῦλος δέχτηκε καὶ ἄρχισε νὰ τοὺς μιλά γιὰ τὸν ἄγνωστο Θεό, ποὺ αὐτοὶ δὲν τὸν ἤξεραν, μὰ αὐτὸς τὸν ἀκουσε στὸ δρόμο ποὺ πήγαινε γιὰ τὴ Δαμασκό. Ἀπὸ τὸ ἀκροατήριο, ἄλλοι τὸν περιγελοῦσαν, ἄλλοι ἥθελαν νὰ τοὺς ξαναμιλήσῃ καὶ

‘Ο Ἀπόστολος Πλαῦλος μιλεῖ στοὺς Ἀθηναίους.

κάτι λίγοι πίστεψαν τὸ κήρυγμά του. Πρῶτος πίστεψε ὁ Διονύσιος δ Ἀρεοπαγίτης καὶ μιὰ γυναῖκα ποὺ τὴν ἔλεγαν Δάμαρη. Ὁ Διονύσιος, ἐπειδὴ ἦταν δ πρῶτος Ἀθηναῖος ποὺ ἀκολούθησε τὸ Χριστιανισμό, θεωρεῖται δ πολιοῦχος ἄγιος τῶν Ἀθηνῶν.

‘Η Ἀθῆνα, ἡ πόλη τῆς σοφίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ποὺ δσο κι ἀν εἶχε ξεπέσει, πάντα σκόρπιζε γοητεία καὶ συγκέντρωνε πολὺ κόσμο στὶς σχολές της, δὲν μποροῦσε

νά μείνη ἔξω ἀπὸ τὴν τεράστια αὐτὴ εἰρηνικὴ ἐπανάσταση, ποὺ γινόταν μὲ τὸ κήρυγμα τοῦ Παύλου. "Ἐπρεπε ἡ Ἀθήνα νὰ γίνη καὶ πάλι κέντρο τῆς νέας φιλοσοφίας, ποὺ κήρυττε τὴν ἀγάπη καὶ τὴν καλωσύνη, γνώριμες ἰδίως ἀπὸ τὴ διδασκαλία τοῦ Σωκράτη.

'Ο Ἀπόστολος Παῦλος ἔπειτα ἐπῆγε στὴν Κόρινθο καὶ ἀπὸ κεῖ ἐγύρισε στὰ Ἱεροσόλυμα, ἀφοῦ πέρασε ἀπὸ τὴν "Ἐφεσο καὶ ἀπὸ πολλές πόλεις τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀσίας.

6. Τὸ μαρτυρεκὸ ταξίδε τοῦ Παύλου ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα στὴ Ρώμη.

'Οι Ἰουδαῖοι τῶν Ἱεροσολύμων ἐμισοῦσαν πολὺ τὸν Παῦλο, γιατὶ ἐκήρυττε τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ καὶ μὲ κάθε τρόπο προσπαθοῦσαν νὰ τὸν σκοτώσουν, ἐφοβοῦντο ὅμως τοὺς Ρωμαίους, οἱ δποῖοι ἦταν κυρίαρχοι τῆς χώρας τους. Γι' αὐτὸ κατηγόρησαν σ' αὐτοὺς τὸν Παῦλο, δτι ἔβαλε στὸ λερό τοῦ ναοῦ "Ἐλληνες χριστιανούς, δτι διδάσκει τοὺς ἀνθρώπους νὰ μετανοήσουν καὶ νὰ πιστεύσουν τὸν μόνο ἀληθινὸ Θεό, δτι δμιλεῖ γιὰ τὴν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς ἄλλης ζωῆς, τῆς πνευματικῆς, καὶ δτι ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς ζῇ. 'Ο τότε Ρωμαῖος χιλίαρχος, ἀφοῦ τὸν ἀνέκρινε, τὸν ἔστειλε μὲ συνοδεία στρατιωτῶν δεμένον μὲ ἀλυσίδες στὸν ἡγεμόνα Φήλικα στὴν Καισάρεια τῆς Ἰουδαίας. Σὲ λίγο καιρὸ πεθαίνει ὁ Φήλικας καὶ τὸν διαδέχεται ὁ Φήστος. Καὶ οἱ δύο δὲν τοῦ βρῆκαν αἴτια θανάτου, ἀλλὰ γιὰ νὰ εὔχαριστήσουν τοὺς Ἰουδαίους καὶ νὰ βγοῦν ἀπὸ τὴν εὐθύνη, τὸν παραπέμπουν στὸν τότε βασιλέα τῆς Ἰουδαίας Ἀγρίππα, γιατὶ ὁ Παῦλος ναὶ μὲν ἦταν Ἰουδαῖος στὴ γενιά του, ἦταν ὅμως ὑπήκοος Ρωμαῖος καὶ γι' αὐτὸ ἐπικαλέστηκε νὰ δικαστῇ ἀπὸ τὸν Καίσαρα, τὸν αὐτοκράτορα τῶν Ρωμαίων. 'Ο Ἀγρίππας, ἀφοῦ ἀκουσε τὴν ἀπολογία τοῦ Παύλου, δὲν τοῦ βρῆκε αἴτια καὶ ἤθελε νὰ τὸν ἀπολύσῃ, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖνος ἐφοβόταν, διέταξε νὰ δηγήσουν

τὸν Παῦλο στὴ Ρώμῃ. Τότε τὸν βάζουν σ' ἔνα Ἀδραμιττηνὸ πλοῖο μαζὶ μὲ ἄλλους δεσμῶτες, τὸ ὅποιο ἐταξίδεψε ἀπὸ τὴν Τύρο ὡς τὰ Μύρα τῆς Λυκίας. Ἐκεῖ ἦταν ἄλλο πλοῖο Ἀλεξανδρινό, ἔτοιμο νὰ ἀποπλεύσῃ γιὰ τὴν Ἰταλία. Ὁ ἐκατόνταρχος Ρωμαῖος, ποὺ ἦταν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς φρουρᾶς, ἔβαλε τοὺς ταξιδιῶτες ἀπὸ τὸ Ἀδραμιττηνὸ πλοῖο σ' αὐτὸ καὶ ἔφυγαν. Μέσα στὸ πλοῖο αὐτὸ ἦταν 70 τὸ δλο ψυχές. Ἄμα ἔφτασε αὐτὸ στὸ κάτω μέρος τῆς Κρήτης, στὸ Λυβικὸ πέλαγος, συνάντησε μεγάλη τρικυμία καὶ ὁ Παῦλος ἐσυμβούλεψε τὸν πλοίαρχο νὰ ἀράξῃ τὸ πλοῖο στὸ ἀσφαλισμένο λιμάνι τοῦ Φοίνικα τῆς Κρήτης καὶ σὰν καλιτέρευε ὁ καιρὸς νὰ ἔξακολουθήσουν τὸ ταξίδι. Ἀλλ' ὁ πλοίαρχος δὲν ἄκουσε τὸν Παῦλο καὶ ἔφυγε. Τὸ τί ἔπαθαν καὶ τὶ ζημίες ἔγιναν στὸ πλοῖο δὲν περιγράφεται, ὥσπου στὸ τέλος, ἀφοῦ ἐπέρασαν κάτω ἀπὸ τὴν Ἀδριατικὴ θάλασσα, προσήραξε τὸ πλοῖο στὴ νῆσο Μάλτα, χωρὶς νὰ πεθάνη κανένας ἀπὸ τὴν πεῖνα, τὸ κρύο καὶ τὶς κακουχίες, γιατὶ ἄκουσε ὁ Θεός τὴν προσευχὴ τοῦ Παύλου, ποὺ γονατιστὸς ἔκαμε μέσα στὸ πλοῖο. Στὴ Μάλτα βγῆκαν ἔξω καὶ οἱ κάτοικοι τοὺς περιποιήθηκαν πολὺ καὶ τοὺς ἄναψαν φωτιὰ ἀπὸ φρύγανα, γιὰ νὰ ζεσταθοῦν, ποὺ ἦταν πολὺ κρύο καὶ βαρὺς χειμώνας. Ὁ Παῦλος τότε ἐπῆρε ἔνα φρύγανο καὶ αὐτὸς καὶ τὸ ἔβαλε στὴ φωτιά, ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὸ φρύγανο πετάχτηκε στὸ χέρι του μιὰ φαρμακερὴ ὄχια, χωρὶς νὰ τὸν δαγκάσῃ. "Ολοι τότε πίστεψαν πώς ἦταν ἄγιος ἄνθρωπος καὶ ὁ Θεός ἔκαμε τὸ θαῦμα του. Ἀπ' ἐκεῖ ταξίδεψαν στὶς Συρακοῦσες καὶ ἀπ' ἐκεῖ στὸ Ρήγιο τῆς Ἰταλίας καὶ ἀπὸ τοὺς Ποτιόλους καὶ τὶς τρεῖς ταβέρνες ἔφθασαν στὴ Ρώμη ὕστερα ἀπὸ ταξίδι 6 μηνῶν περίπου. Ἐκεῖ ἔμεινε δύο χρόνια στὴ φυλακὴ καὶ ἀφοῦ ἐπέρασε ἀπὸ δίκη, ἀθωώθηκε καὶ τὸν ἄφησαν ἐλεύθερο. Ἀργότερα ὅμως τὸν ξανάπιασαν, στὰ χρόνια τοῦ Νέρωνα, καὶ τὸν σκότωσαν μὲ μαρτυρικὸ θάνατο στὴ Ρώμη τὸ ἔτος 67 μ.Χ. τὴν ἵδια μέρα μὲ τὸν Ἀπόστολο Πέτρο, στὶς 29 Ἰουνίου, ἡμέρα ποὺ γιορτάζει ἡ Ἑκκλησία μας τοὺς δύο αὐτοὺς κορυφαίους Ἀποστόλους.

**7. Πώς ἔγειναν καὶ πῶς ὀργανώθηκαν
οἱ πρῶτες Ἑκκλησίες.**

Οἱ χριστιανοὶ σὲ κάθε πόλη ἡ κοινότητα ἀποτελοῦσαν ἔνα σύνδεσμο καὶ μαζεύονταν ταχτικὰ στὸν δρισμένο εὔκτήριο οἶκο, δπου κάθε μέρα λάτρευαν τὸ Θεό. Ἐκεῖ ἔψαλλαν καὶ διάφορους ὅμνους στὸ Θεό καὶ ἔκαναν κοινὰ γεύματα, τὰ δποῖα ἐλέγονταν ἀγάπες. Οἱ συγκεντρώσεις αὐτὲς ὀνομάστηκαν Ἑκκλησίες. Καὶ ὅσο ζοῦσαν οἱ Ἀπόστολοι, τὴ γενικὴ τους ἐπίβλεψη τὴν εἶχαν αὐτοὶ. Ἔπειτα ὅμως τὴ διεύθυνσή τους τὴν ἀνέλαβαν οἱ Ἐπίσκοποι. Αὐτοὶ διάλεγαν κατάλληλους βοηθούς τους, ποὺ τοὺς ὄνδρους μαζαν πρεσβυτέρους καὶ διακόνους. Ἡ Ἑκκλησία σὲ κάθε κοινότητα ἡ πόλη ἦταν ἀνεξάρτητη ἀπ’ τὶς ἄλλες καὶ φρόντιζε γιὰ νὰ μέλῃ τῆς, ποὺ λέγονταν καὶ θεωροῦνταν ἀδελφοί. Ἐφρόντιζε ἴδιαίτερα γιὰ τοὺς φτωχοὺς καὶ τὰ ὄρφανὰ καὶ τὶς χῆρες. Ὁλες ὅμως οἱ Ἑκκλησίες μαζὶ ἀποτελοῦσαν τὴ μιὰ Ἑκκλησία τοῦ Χριστοῦ καὶ ἦταν μεταξύ τους ἀδελφικὰ ἐνωμένες.

Ἀποστολικὲς Ἑκκλησίες ἰδρύθηκαν στὴν Παλαιστίνη ἀπὸ τὸν Πέτρο καὶ τοὺς ἄλλους Ἀποστόλους. Ὁ Παῦλος ἔβαλε τὶς βάσεις τῶν Ἑκκλησιῶν στὴ Συρία, Κιλικία, Ἀραβία, Μ. Ἀσία, Ἐλλάδα καὶ στὰ νησιά Κρήτη καὶ Κύπρο. Στὴν Πάτρα ἰδρυσε ὁ Ἀνδρέας Ἑκκλησία. Στὴ Βοιωτία ὁ Λουκᾶς, στὴν Ἀλεξάνδρεια ὁ Μάρκος καὶ στὶς Ἀνατολ. Ἰνδίες ὁ Θωμᾶς. Στὴ Ρώμη ἐδίδαξεν καὶ βρήκαν μαρτυρικὸ θάνατο ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος, ἀλλὰ ἡ Ρωμαϊκὴ Ἑκκλησία ἰδρύθηκε ἀργότερα ἀπὸ ἄλλους χριστιανούς.

Ἄπο τὶς χῶρες ποὺ ἀναφέραμε ὁ Χριστιανισμὸς διαδόθηκε γρήγορα σ' ὅλον τὸν κόσμο. Καὶ τὸν δεύτερο αἰώνα μ.Χ. τὸ Εύαγγέλιο εἶχε γίνει γνωστὸ σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

8. Πώς μὲ τὴν αὐτοθυσίᾳ τῶν μαρτύρων ἐστερεώθηκε καὶ διεδόθηκε ἡ νέα πίστη τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Εἴπαμε παραπάνω πῶς οἱ Ἰουδαῖοι καταδίωκαν τοὺς χριστιανούς. Ἀλλὰ πολὺ μεγαλύτερους καὶ ἀγριώτερους διωγμοὺς ἔπαθαν οἱ χριστιανοὶ ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρες

Σ' αύτοὺς ἀνῆκαν καὶ οἱ αὐτοκράτορες τῶν Ρωμαίων, ποὺ
ἀπολάμβαναν θεῖκὲς τιμὲς καὶ λατρεύονταν σὰν θεό
ἔπειτ' ἀπ' τὸ θάνατό τους.

Οἱ αὐτοκράτορες δὲν ἦθελαν ν' ἀκοῦνε τοὺς χριστια-
νοὺς νὰ κηρύγγουν τὴν ἴσοτητα μεταξὺ δλων τῶν ἀνθρώ-

Μαρτύρια τῶν χριστιανῶν στὸν Ἰππόδρομο.

*Πολλοὺς χριστιανοὺς τοὺς ἔδριχναν στὸν Ἰππόδρομο, ὅπου λέοντες
καὶ ἄλλα θηρία τοὺς κατασπάρασσαν ζωντανούς.*

πων, μεταξὺ αὐτοκράτορα καὶ δούλου. Θύμωναν πολὺ μὲ
τοὺς χριστιανοὺς καὶ γιὰ κάτι ἄλλο, ἐπειδὴ κήρυτταν τὴ
λατρεία μονάχα ἐνδὲ Θεοῦ κι ἀπαγόρευαν κάθε ἄλλη
λατρεία. Ἡ μεγαλύτερη ἀρετὴ τοῦ Ρωμαίου πολίτη ἦταν
ἡ ὑπακοὴ στὸ κράτος, ἐνῶ ἡ μεγαλύτερη ὑποχρέωση τοῦ
χριστιανοῦ ἦταν ἡ ὑπακοὴ στὸ θεῖο νόμο. Γιὰ δλα αὐτὰ
ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἦταν ἔχθρικὴ πρὸς τὰ συμφέροντα
τῆς πολιτείας καὶ τῶν αὐτοκρατόρων.

‘Ο πρώτος διωγμός τῶν χριστιανῶν ἔγινε ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Νέρωνα στὴ Ρώμη (67 μ. Χ.) μὲ τὴν ἀφορμὴν μιᾶς πυρκαγιᾶς, ποὺ τὴν εἶχε βάλει ὁ ἀπάνθρωπος ἐκεῖνος αὐτοκράτορας. Αὐτὸς δῆμος, γιὰ νὰ παραστήσῃ τὸν ἀθῷο, διάδωσε πῶς τὴν ἔβαλαν οἱ χριστιανοί. Τὸ πλῆθος τότε ρίχτηκε ἀπάνω τους μὲ λύσσα. Τὰ σώματα τῶν χριστιανῶν τὰ τύλιγαν σὲ δέρματα ζώων καὶ τὰ ἔριχναν στοὺς λύκους ἢ τ’ ἄλειφαν μὲ πίσσα καὶ τὰ κρεμοῦσαν στοὺς στύλους, δπου τ’ ἄναβαν γιὰ νὰ φωτίσουν τοὺς κήπους τῆς Ρώμης καὶ τοῦ Νέρωνος.

‘Ο δεύτερος διωγμός ἔγινε ἀπὸ τὸ Δομιτιανό. “Αλλοι φοβεροὶ διωγμοὶ ἀκολούθησαν στὰ χρόνια τοῦ Τραϊανοῦ, Μάρκου Αὐρηλίου, Σεπτιμίου Σεβήρου, Δεκίου, Γάλλου καὶ Ούαλεριανοῦ. Μὰ ἐκεῖνος ποὺ ξεπέρασε δλους τοὺς ἄλλους σὲ ἔνταση καὶ σκληρότητα, ἥταν ὁ διωγμὸς τοῦ Διοκλητιανοῦ (303—314 μ. Χ.). Στὸ διωγμὸν αὐτὸν πολλοὶ πέθαναν ἀπὸ μαρτυρικὸ θάνατο, δπως ὁ “Αγιος Γεώργιος ὁ τροπαιοφόρος καὶ ὁ “Αγιος Δημήτριος ὁ μυροβλήτης.

‘Αλλὰ μὲ τοὺς διωγμοὺς τῶν χριστιανῶν αὐτοὶ ἀντὶ νὰ λιγοστεύουν πληθαίνανε. “Ολες οἱ πόλεις τῆς μεγάλης Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας εἶχαν ἡ καθεμιὰ τὴν ἐκκλησία τους. “Ἐτσι μέσα στὴν ἀπέραντη αὐτοκρατορία βρισκόταν ἔνα ἄλλο κράτος μὲ ξεχωριστή δύναμη, ὁ χριστιανισμὸς· γιατί, δπως εἴπαμε, οἱ χριστιανικὲς ἐκκλησίες εἶχαν σύνδεσμο καὶ ἀγάπη μεταξύ τους. Αὕτη τὴ δύναμη λοιπὸν ἀναγνώρισε ἐπίσημα ὁ αὐτοκράτορας Μ. Κωνσταντῖνος, ποὺ ἀφῆσε ἐλεύθερη τὴ θρησκεία, δπως θὰ ἴδοῦμε σὲ λίγο.

Θ. ΙΙῶς προστάτεψε τὴ χριστιανικὴ θρησκεία ό Μ. Κωνσταντῖνος.

Τὸ ἀπέραντο Ρωμαϊκὸ κράτος στὸ 300 μ. Χ. δὲ μποροῦσε νὰ κυβερνηθῇ ἀπὸ ἔναν ἄρχοντα μονάχα. Γι’ αὐτὸν ὁ αὐτοκράτορας Διοκλητιανὸς καθὼς καὶ οἱ διάδοχοὶ του φιλονεικοῦσαν μεταξύ τους καὶ στὸ τέλος ἤρθαν σὲ μεγάλες συγκρούσεις ὁ ἔνας μὲ τὸν ἄλλον. Οἱ ἐμφύλιοι πόλε-

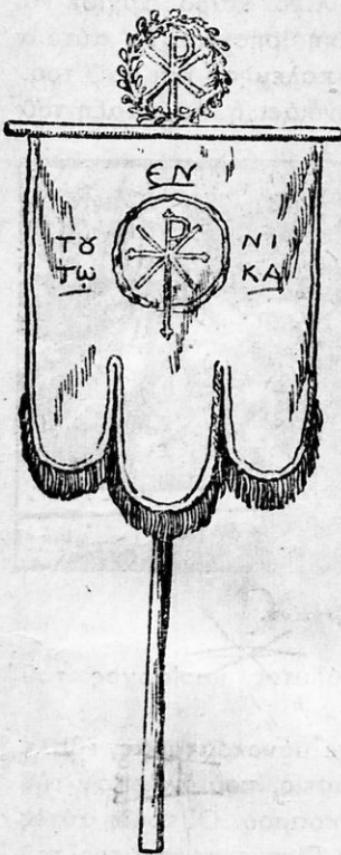
μοι βάσταξαν πολλά χρόνια, ζημιώνοντας τὸ κράτος. Σ• αὐτὴ τὴν κρίσιμη στιγμὴ παρουσιάστηκε γιὰ νὰ σταματήσῃ τὸν ἀλληλοσπαραγμὸ ὁ αὐτοκράτορας Μ. Κωνσταντῖνος.

‘Ο Μ. Κωνσταντῖνος ἦταν γιὸς τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ

Χλωροῦ, βασιλιᾶ τότε τῆς Γαλλίας, καὶ τῆς χριστιανῆς Ἀγίας Ἐλένης. Ἡ Ἀγία Ἐλένη ἀνάθρεψε τὸ γιό της ἀπὸ μικρὸ μὲ τὴ χριστιανικὴ θρησκεία.

“Αμα μεγάλωσε ὁ Μ. Κωνσταντῖνος, οἱ ἄλλοι συνάρχοντες δὲν ἥθελαν νὰ τὸν παραδεχτοῦν ἰσότιμό τους. Γι’ αὐτὸ κι ἐκεῖνος ἀποφάσισε νὰ πάρῃ μὲ πόλεμο τὸ θρόνο. ‘Ο μεγαλύτερος ἀντίπαλός του ἦταν ὁ Αὐγουστος Μαξέντιος. Οἱ δύο στρατοὶ συναντήθηκαν κοντά στὸν ποταμὸ Τίβερι τῆς Ρώμης, δπου ἔγινε φοβερὴ μάχη. Τὴν παραμονὴ τῆς μάχης ὁ Μ. Κωνσταντῖνος εἶδε στὸν οὐρανὸ ἔνα φωτεινὸ σημεῖο, τὸ ὅποιο ἐσχημάτιζε σταυρὸ καὶ, εἶχε γύρω τὴν ἐπιγραφὴ «ἐν τούτῳ νίκα» (μ’ αὐτὸ θὰ νικήσῃς). Τότε διάταξε νὰ κάμουν μία σημαία, ἡ δποία ὀνομάστηκε λάβαρο καὶ ἔβαλαν τὸ μονόγραμμα μὲ τὰ ἀρχικὰ γράμματα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Τὸ πρωτὸ δρμῆσε μὲ τὸ στρατό του καταπάνω στὸ Μαξέντιο καὶ τοῦ προξένησε πανωλεθρία. ‘Ο Μαξέντιος φεύγοντας πνίγηκε στὸν Τίβερι καὶ ὁ Κωνσταντῖνος μπῆκε στὴ Ρώμη θριαμβευτικά. Τὴ νίκη του αὐτὴ πίστευε πὼς τὴ χρωστοῦσε στὴ βοήθεια τοῦ Χριστοῦ. Γι’ αὐτὸ μαζὶ μὲ τὸν

Τὸ Λάβαρο.

συνάρχοντά του Λικίνιο ἄφησε ἐλεύθερη τὴν ἀσκηση τῆς χριστιανικῆς θρησκείας (ἔτος 313) καὶ ὅχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ ἔδωσε καὶ προνόμια στὴν Ἐκκλησία. Τὸ διάταγμα γιὰ τὴν ἐλευθερία τῆς θρησκείας ἐκδόθηκε στὰ Μεδιόλανα.

‘Ο Λικίνιος δῆμος ὕστερα ἀπὸ λίγο καιρὸν ἀρχισε νὰ ὑποστηρίζῃ τὴν παλιὰ εἰδωλολατρικὴ θρησκεία. Γι’ αὐτὸν δὲ Μ. Κωνσταντῖνος ἀναγκάζεται νὰ πολεμήσῃ καὶ μαζί του. Στὸ πρόσωπο τοῦ Κωνσταντίνου νικάει ἡ παράταξη τοῦ

‘Ο θάνατος τοῦ Μαξεντίου.

Χριστιανισμοῦ κι ἔτσι μένει ἀπόλυτος κυρίαρχος τοῦ Κράτους.

‘Ο Μ. Κωνσταντῖνος, ἀμα ἔγινε μονοκράτορας, ἔβαλε σ’ ἐφαρμογὴ τρεῖς μεγάλες ἀποφάσεις, ποὺ ἄλλαξαν τὴν δψη τοῦ κράτους του καὶ ὅλου τοῦ κόσμου. Οἱ τρεῖς αὐτὲς ἀποφάσεις ἦταν οἱ ἀκόλουθες: 1) Γίνηκε προστάτης τοῦ Χριστιανισμοῦ. 2) Ὁρισε νέα πρωτεύουσα στὴν Ἐλληνικὴ Ἀνατολή, τὴν Κωνσταντινούπολη. 3) Ἀναδιοργάνωσε τὸ κράτος του σὲ νέες βάσεις.

10. Πώς ὁ Μ. Κωνσταντῖνος ἀναγνώρισε ἐπίσημα τὸ Χριστιανεσμό.

“Οταν ἔμεινε μόνος αὐτοκράτορας στὸ Ρωμαϊκὸ κράτος δὲ Μ. Κωνσταντῖνος, ὑποστήριξε πολὺ τὸ χριστιανισμό.

Πρώτα - πρώτα διάταξε νὰ μένουν κλειστά τὰ δικαστήρια τὴν Κυριακή. Μὲ αὐτὸ ἀναγνώρισε ἐπίσημα γιὰ θρησκεία τοῦ κράτους τὴ χριστιανική. "Ἐπειτὰ ἔδωσε τὴν ἄδεια νὰ διοριστοῦν σὲ δημόσιες θέσεις ὅλοι οἱ χριστιανοὶ ὑπάλληλοι, ποὺ εἶχαν ἀπολυθῆ ἡ καταδιωχθῆ στὴν ἐποχὴ τῶν

·Ο Μέγας Κωνσταντῖνος

διωγμῶν, Κοντὰ σ' αὐτὸ ἔξασφάλισε σ' δλους τοὺς χριστιανοὺς τὰ πολιτικά τους δικαιώματα. Τελος ἔκτισε πολλὲς ἐκκλησίες, ποὺ οἱ πιὸ δύνομαστές τους εἶναι τῆς Ἀγίας Σοφίας καὶ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ τῆς Ἀναστάσεως στὸν Πανάγιο Τάφο τῶν Ἱεροσολύμων.

Τὴν ἐποχὴ ἑκείνη δ πρεσβύτερος τῆς Ἀλεξανδρείας "Ἀρειος, ἐπειδὴ ἔξηγοῦσε λαθεμένα τὴν Ἀγία Γραφή, ἔδι-
Παπαδοπούλου - Κυριακίδη, 'Ιστορία Ε'

δασκε πώς δ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν εἶναι ίσος μὲ τὸ Θεό, δλλά πλάσμα του, δπως καὶ οἱ ἄλλοι ἀνθρώποι, μὲ τὴ διαφορὰ πώς εἶναι τὸ τελειότερο καὶ τὸ πρῶτο ἀπ' τὰ κτίσματά Του. "Ετοι δημιουργήθηκαν οἱ αἰρέσεις, δηλαδὴ γνῶμες ἀντίθετες πρός τὴν δρθόδοξη θρησκεία.

Οἱ διαιρέσεις αὐτὲς ἐστενοχωροῦσαν πολὺ τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντίνο, γιατὶ τοῦ ἔφερναν διχασμὸν στὸ κράτος. Προσπάθησε νὰ σταματήσῃ τὶς φιλονικίες, δλλὰ δὲν τὸ κατόρθωσε, γιατὶ ὁ "Ἀρειος εἶχε πολλοὺς δπαδούς. Βλέποντας αὐτό, ἐκάλεσε τοὺς ἐπισκόπους τοῦ κράτους σὲ Σύνοδο, στὴ Νίκαια τῆς Βιθυνίας, γιὰ ν' ἀποφασίσουν σχετικὰ μὲ τὸ ζήτημα. Ἔκει μαζεύτηκαν γιὰ πρώτη φορὰ ἐπίσκοποι ἀπ' δλη τὴν οἰκουμένη, γι' αὐτὸ καὶ ή Σύνοδος λέγεται οἰκουμενική.

Ἡ Σύνοδος αὐτὴ ἔγινε τὸ 325. Σ' αὐτὴν ἐμίλησε ὁ αὐτοκράτορας καὶ διακρίθηκαν στὶς συζητήσεις ὁ τότε διάκονος τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας Ἀθανάσιος, ποὺ ἔγινε ἀργότερα Πατριάρχης στὴν ἴδια πόλη, καὶ οἱ θαυματουργοὶ Ἅγιοι Νικόλαος καὶ Σπυρίδωνας. "Ἐπειτ' ἀπ' τὴ συζήτηση ἀποκηρύχτηκε ἡ γνώμη τοῦ Ἀρείου καὶ καταδικάστηκε ὁ ἴδιος ως αἱρετικὸς μαζὶ μὲ μερικοὺς ἐπισκόπους, ποὺ ἦταν δπαδοί του. Τότε ἔγιναν καὶ τὰ ἑφτὰ πρῶτα ἄρθρα ἀπὸ τὸ σύμβολο τῆς πίστεως (τὸ «πιστεύω»). Μὲ τὰ ἄρθρα αὐτὰ γινόταν δεκτὸ πώς ὁ Χριστὸς εἶναι τέλειος Θεός καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια ούσια μὲ τὸν Πατέρα Του. "Ετοι ἐπιβλήθηκε δριστικὰ ἡ διδασκαλία τοῦ Εὐαγγελίου.

11. Πῶς μεταφέρθηκε ἡ πρωτεύουσα τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους στὴν Κωνσταντινούπολη.

"Αφοῦ ἀναγνωρίστηκε ἐπίσημα γιὰ θρησκεία τοῦ κράτους ὁ Χριστιανισμός, ὁ Μ. Κωνσταντίνος σκέφτηκε πῶς ἐπρεπε νὰ μεταφέρῃ τὴν ἔδρα τοῦ κράτους ἀπὸ τὴ Ρώμη. Ἔκει βρίσκονταν πολλοὶ βωμοὶ καὶ ἀγάλματα τῶν θεῶν, ποὺ ἐσκανδάλιζαν τοὺς χριστιανούς. Σκέφτηκε ἀκόμα νὰ μεταφέρῃ τὴν πρωτεύουσα σὲ ὅλο μέρος κεντρικό, ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν Εύρωπη καὶ τὴν Ἀσία, γιὰ νὰ ἔξασφαλιστῇ

τὸ κράτος ἀπὸ τις ἐπιδρομὲς τῶν βαρβάρων. Οἱ βάρβαροι κατοικοῦσαν ἄλλοι γύρω ἀπὸ τὸν ποταμὸ Δούναβη καὶ ἄλλοι στὸ ἑσωτερικὸ τῆς Ἀσίας. Γι' αὐτὸ ἀποφάσισε νὰ ἰδρύσῃ νέα πρωτεύουσα στὸ μέρος δόπου οἱ ἀρχαῖοι Μεγαρίτες εἶχαν κτίσει τὸ παλιὸ Βυζάντιο. 'Η θέση αὐτὴ ἦταν πολὺ κατάλληλη, γιατὶ εἶχε μπροστὰ τὸν ὁραῖο Κεράτιο κόλπο μὲ λαμπρὸ λιμάνι καὶ θαυμασία θέα, ποὺ ἔνωνε σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο τις δύο ἡπείρους, Εύρωπη καὶ Ἀσία.

'Η νέα πόλη κτίστηκε πάνω σὲ 7 λόφους (ἀπὸ τὸ 327—330 μ. Χ.) καὶ δονομάστηκε Νέα Ρώμη ἢ Κωνσταντινούπολη. Τότε ἔγιναν μὲ μεγάλη ἐπισημότητα καὶ μεγαλοπρέπεια τὰ ἔγκαινια γιὰ τὴ μεταφορὰ τῆς ἔδρας. Στὴν Κωνσταντινούπολη μεταφέρθηκαν καὶ πολλὰ καλλιτεχνήματα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. 'Ο Μ. Κωνσταντίνος ἐφόροντισε νὰ στολίσῃ τὴν πρωτεύουσά του με λαμπρὲς ἐκκλησίες, παλάτια, ύδραγωγεῖα, ἀγορές, ἵπποδρόμιο, λουτρά, περιπάτους κλπ. Πολλοὶ εύγενεῖς ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία του καθὼς καὶ ἄλλοι Ιδιωτες, Ρωμαῖοι καὶ Ἑλληνες, κατοίκησαν ἐκεῖ μόνιμα πιά. 'Η κτίση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔχει πολὺ μεγάλη σημασία κυρίως γιὰ τὸν Ἑλληνισμό, γιατὶ μὲ αὐτὴν συνεστήθηκε τὸ Βυζαντινὸ κράτος, στὸ δόποιο μὲ τὸν καιρὸ ἐπίσημη γλώσσα ἔγινε ἡ Ἑλληνική, ποὺ ἦταν ἡ γλώσσα τοῦ λαοῦ, καὶ θρησκεία ὁ Χριστιανισμός.

12. Ηῶς διοργάνωσε τὸ κράτος του ο Μ. Κωνσταντίνος.

'Ο Μ. Κωνσταντίνος συμπλήρωσε τὸ ἔργο του μὲ τὴν ἀναδιοργάνωση τοῦ κράτους. Κυρίαρχος ὅλων εἶναι τῷρα ὁ αὐτοκράτορας. "Εχει καὶ ισχυρὴ κυβέρνηση μὲ ίκανοὺς ὑπαλλήλους, ποὺ εἶναι χωρισμένοι σὲ τάξεις, ἀνάλογα μὲ τὸ βαθμὸ τῆς εύγενείας τους.

'Ο Μ. Κωνσταντίνος βασίλεψε 30 χρόνια καὶ πέθανε τὸ ἔτος 337. Στὰ χρόνια τῆς βασιλείας του οἱ σχέσεις τῶν ἀνθρώπων καὶ οἱ νόμοι τοῦ κράτους ἦταν σύμφωνοι μὲ τὴ διδασκαλία τοῦ Εὐαγγελίου.

Γιὰ τὰ σπουδαῖα ἔργα τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἡ 'Ιστο-

ρία τὸν ὄνομασε Μεγάλο. Ἀλλὰ καὶ ἡ Ἐκκλησία τὸν ἑτίμησε μὲ τὸν τίτλο τοῦ Ἀγίου καὶ τὸν γιορτάζει τὴν 21η Μαΐου, ἡμέρα τοῦ θανάτου του, καὶ τὸν ἀνεγνώρισε Ἰσαπόστολο, δηλαδὴ ἵσο μὲ τοὺς Ἀποστόλους, γιατὶ συνέχισε ἄξια τὸ ἔργο τους. Ἡ ἐποχὴ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου εἶναι ἔξαιρετική γιὰ τὸν Ἑλληνισμό, γιατὶ ἀργότερα τὸ Ἀνατολικὸ κράτος, ἀν καὶ ὄνομαζόταν ἐπίσημα Ρωμαϊκό, σιγὰ·σιγὰ ἔξελληνίστηκε καὶ ἔγινε ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία. Καὶ αὐτὸ ἦταν φυσικὸ νὰ γίνη, γιατὶ Ἑλληνες ἦταν στὸ μεγαλύτερο μέρος τους οἱ κάτοικοι τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἑλληνικὴ ἦταν ἡ γλωσσα, ποὺ ἔχρησιμοποιοῦσαν στὴν Ἐκκλησία, στὴν οἰκογενειακὴ ζωή, στὰ γράμματα καὶ γενικὰ στὸν πολιτισμό.

13. Πῶς ὑποστήρεξε τὸ Χριστεανεσμὸ ὁ αὐτοκράτορας Θεοδόσιος ὁ Μέγας.

✓ Τὸ ἔτος 379 αὐτοκράτορας στὴν Κωνσταντινούπολη ἔγινε ὁ Θεοδόσιος ὁ Α'. Στὰ χρόνια τῆς βασιλείας του ἐπαναστάτησαν οἱ Βησιγότθοι, ποὺ πέρασαν τὸν Δούναβη καὶ ἔφτασαν στὴν χερσάνησο τοῦ Αἴμου. Ὁ Θεοδόσιος τοὺς ἐνίκησε καὶ τοὺς ἐπῆρε σὰν συμμάχους του στὴ στρατιωτικὴ ύπηρεσία. Μᾶς ἡ μεγαλύτερη δόξα τοῦ Θεοδοσίου εἶναι πῶς αὐτός, δπως κι ὁ Μ. Κωνσταντίνος, φάνηκε προστάτης τοῦ Χριστιανισμοῦ, κατεδίωξε τὴν εἰδωλολατρεία καὶ ὅρισε μὲ νόμους τὴ νέα θρησκεία σὰν ἐπίσημη θρησκεία τοῦ κράτους.

Οἱ αἱρετικοὶ Ἀρειανοὶ εἶχαν κατορθώσει νὰ πάρουν μὲ τὸ μέρος τους μερικοὺς αὐτοκράτορες ἐπειτα ἀπ' τὸ θάνατο τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, δπως τὸν Ἰουλιανὸ τὸν Παραβάτη. Τότε ἔγιναν ταραχές στὴν Ἀλεξάνδρεια μεταξὺ χριστιανῶν καὶ ἑθνικῶν καὶ ἔχυθηκε κάμποσο αἷμα. Τότε ὁ Θεοδόσιος διέταξε τὸ στρατό του νὰ ἔθεμελιώσῃ τὸν ἑθνικὸ ναὸ τοῦ Σεράπιδος στὴν Ἀλεξάνδρεια. Ἀκόμα ἔγιναν ταραχές καὶ σὲ ἄλλα μέρη τοῦ κρατους. Στὸν πόλεμο αὐτὸ μεταξὺ ὀρθοδόξων καὶ εἰδωλολατρῶν ἀναδεῖ. Χτήκε θαυμάσιος ὁ Μ. Βασίλειος, ἐπίσκοπος Καισαρείας στὴν Καππαδοκία.

‘Ο Μ. Βασίλειος ἀνατράφηκε χριστιανικά ἀπὸ τὴ μητέρα του Ἐμμέλεια καὶ τῇ γιαγιά του Μακρίνη. Ἐσπούδασε στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ στὴ φιλοσοφικὴ σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν, δπου συνδέθηκε ἀδελφικὰ μὲ τὸ συσπουδαστή του Γρηγόριο τὸ Ναζιανζηνό. ‘Ο Μ. Βασίλειος ἔγινε στὴν πατρίδα του διδάσκαλος τῆς ρητορικῆς καὶ ἐπειτα ἐπίσκοπος. Σὰν ἐπίσκοπος ἀναδείχτηκε ἔξαιρετικός καὶ ἡταν ὑπόδειγμα ἀγάπης πρὸς τὸ Θεό καὶ τοὺς ἄλλους. Τὸ θάρρος ποὺ ἔδειξε ἀπέναντι στὸν ἄρχοντα Μόδεστο ἡταν μοναδικό, δπως ὀνομαστὴ ἡταν καὶ ἡ μεγάλη του φιλανθρωπία. Τὸ μεγαλύτερο κατόρθωμά του εἶναι πῶς ἔνωσε ὅλους τοὺς ἐπίσκοπους τῆς Ἀσίας γιὰ τὴν ὀρθόδοξη πίστη. Ἀλλὰ καὶ σὰν ἐκκλησιαστικὸς συγγραφέας φημίζεται ὁ Μ. Βασίλειος, γιατὶ ἔγραψε πολὺ σπουδαῖα συγγράμματα.

“Υστερ” ἀπὸ λίγο καιρὸ παρουσιάστηκε ἄλλη αἵρεση, τοῦ Μακεδονίου. Αὐτὸς δὲν παραδεχόταν τὴ θεότητα τοῦ Ἀγίου Πνεύματος. Τότε ὁ Μ. Θεοδόσιος ἔκαμε πατριάρχη στὴν Κωνσταντινούπολη τὸν ἐκκλησιαστικὸ ρήτορα Γρηγόριο τὸ Θεολόγο καὶ συγκάλεσε δεύτερη Οἰκουμενικὴ Σύνοδο στὴν Κωνσταντινούπολη τὸ 381. Ἡ Σύνοδος αὐτὴ καταδίκασε τὴν αἵρεση τοῦ Μακεδονίου καὶ στὰ 7 πρῶτα ἄρθρα τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως πρόσθεσε ἄλλα 5. “Ἐτσι σχηματίστηκε ὀλόκληρο τὸ σύμβολο τῆς πίστεως, δπως τὸ ἔχομε ἀπὸ τότε στὴν Ὁρθόδοξη ἐκκλησία.”

‘**Ἐργασίες** : Δείξατε στὸ χάρτη τὴν Ἰταλία, τὴν Αἴγυπτο, τὴν ημερινὴ Γαλλία καὶ τὴν Ἀγγλία. Ἀπὸ ποὺ ἐπῆραν οἱ Ρωμαῖοι τὸν πολιτισμὸ καὶ τὰ ἔργα τῆς τέχνης, ὅταν ἡσαν κοσμοκράτορες ; — Ποιοὶ αὐτοκράτορες Ρωμαῖοι ἀγαποῦσαν πολὺ τὴν Ἀθῆνα καὶ τὴν ἐστόλισαν μὲ μνημεῖα τέχνης καὶ κτίσια ; — Τί, ἐμάθαμε γιὰ τὸν πρῶτο καὶ μεγαλύτερο κήρυκο τοῦ Χριστιανισμοῦ Ἀπόστολο Παῦλο ; — Γιατὶ ὀνομάζεται Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν ;

‘**Πληροφορίες γιὰ τοὺς διωγμοὺς τῶν χριστιανῶν**. Ποιὸς αὐτοκράτορας ἐπροστάτευσε τὸν Χριστιανισμὸ καὶ πῶς : — Πότε καὶ ποὺ ἔγινε ἡ πρώτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος καὶ τί συνεζήτησε καὶ ἀποφάσισε ; — Σὲ τί ὠφέλησε τὸν Χριστιανισμὸ ὁ αὐτοκράτορας Θεοδόσιος ὁ Μέγας ; — Πότε καὶ ποὺ ἔγινε ἡ δεύτερη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος καὶ τί ἀπεφάσισε ;

“Ἐχει καμια ἀξία ὁ Ἐλληνοχριστιανικὸς πολιτισμός :

ΠΩΣ ΕΞΕΛΛΗΝΙΣΤΗΚΕ ΤΟ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟ ΡΩΜΑΪΚΟ ΚΡΑΤΟΣ

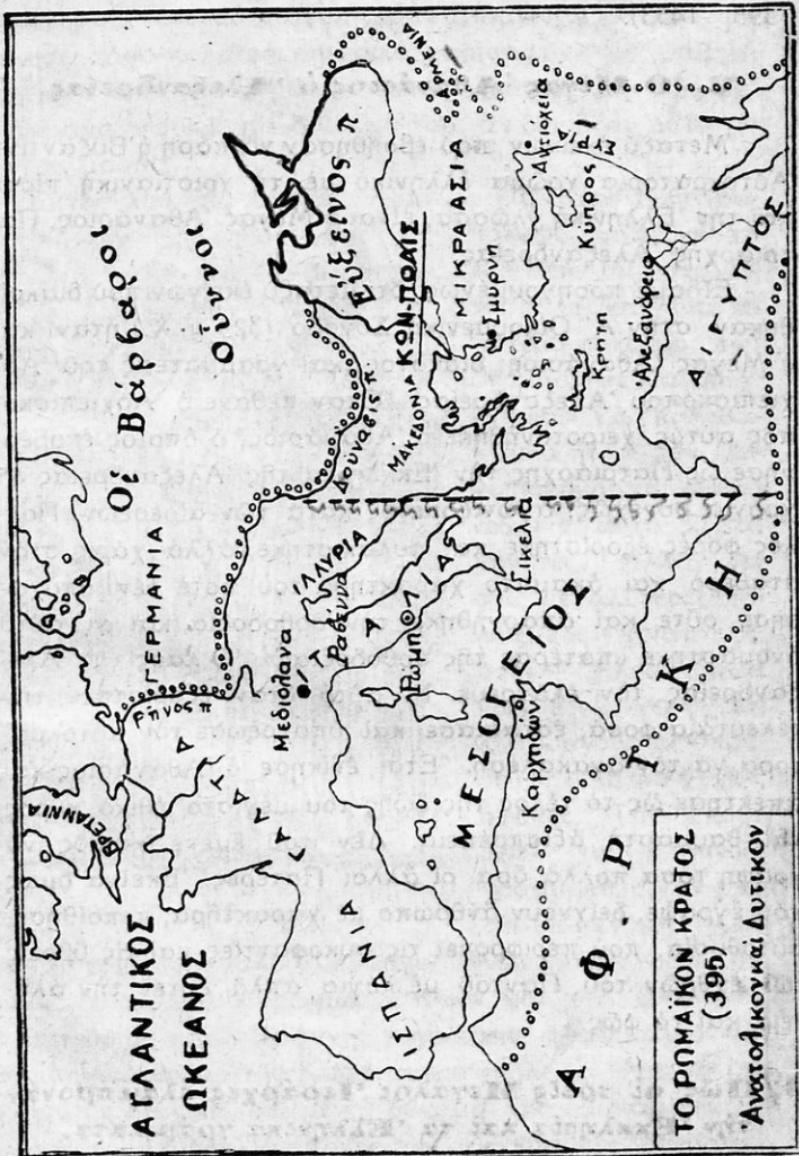
I. Πώς ήταν τὸ Ἀνατολικὸ ρωμαϊκὸ κράτος στὴν ἐποχὴ τῶν διαδόχων τοῦ Μ. Θεοδοσίου.

Ο Μ. Θεοδόσιος, πρὶν πεθάνη, ἔμοιρασε τὸ κράτος του στοὺς δυὸς γιοὺς του. Στὸν ἔναν, τὸν Ἀρκάδιο, ἔδωσε τὸ Ἀνατολικό, στὸν ἄλλον, τὸν Ὄνωριο, ἔδωσε τὸ Δυτικό. Ἀλλὰ τὸ χωρισμένο πιὰ Ἀνατολικὸ κράτος ἦταν καὶ ἐθεωρεῖτο συνέχεια τοῦ Ρωμαϊκοῦ καὶ μεταχειρίζόταν ὡς τὸν δο αἰῶνα σὰν ἐπίσημη γλώσσα τῆς Λατινικῆς. Ἀκόμα χρησιμοποιούσε τὴν Ρωμαϊκὴ νομοθεσία. Οἱ κάτοικοὶ του λέγονταν Ρωμαῖοι, δηλαδὴ ὑπήκοοι τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, καὶ ὁ βασιλιάς του, ὡς τὸ 1453, εἶχε τὸν τίτλο «πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ρωμαίων». Τὸ ὄνομα «Ἐλληνας» εἶχε τότε μόνο θρησκευτικὴ σημασία καὶ ἐφανέρωνε τὸν ἑθνικό, ἐκεῖνον ποὺ δὲν ἦταν χριστιανός. Πολὺ ἀργά, τὸ 1204, στὸν καιρὸ τῆς Φραγκοκρατίας, τὸ ὄνομα «Ἐλληνας» ἀρχισε νὰ σημαίνῃ τὸ Ρωμαῖο.

Ἐπειδὴ δλες οἱ χῶρες τῆς Ἀνατολῆς ὡς τὸν ποταμὸ Εὔφρατη ἦταν ἑλληνικὲς καὶ δλοι δσοι κατοικοῦσαν σ' αὐτὲς μιλοῦσαν ἑλληνικά ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων του, καὶ ἐπειδὴ ὁ πολιτισμὸς ἦταν ἑλληνικὸς καὶ τὰ ἱερά βιβλία καὶ τὸ Εὐαγγέλιο ἦταν γραμμένα στὴν Ἑλληνικὴ γλώσσα, μὲ τὴν δποία διδάχητηκε σ' δλον τὸν κόσμο ἡ χριστιανικὴ θρησκεία, καὶ ἐπειδὴ ἡ Ἑλληνικὴ γλώσσα διδασκόταν στὰ σχολεῖα, γι' αὐτοὺς τοὺς λόγους τὸ Ἀνατολικὸ Ρωμαϊκὸ Κράτος ἐξελληνίστηκε μὲ τὸν καιρὸ καὶ ἔγινε καθαρὰ Ἑλληνικό.

Οἱ χῶρες ποὺ ἀποτελοῦσαν τὸ Ἑλληνικὸ Κράτος, αὐτὸ ποὺ ἔτυχε στὸν Ἀρκάδιο, ἦταν οἱ ἔξης: δλόκληρη ἡ Ἑλληνικὴ χερσόνησος· ἡ Αἴγυπτος μὲ τὴν Κυρηναϊκή· ἡ Παλαιστίνη μὲ τὴν Πετραία Ἀραβία· ἡ Συρία καὶ τέλος ἡ

Μ. Ἀσία μὲ τὴ Κολχικὴ καὶ μέρος τῆς Ἀρμενίας καὶ τῆς Μεσοποταμίας. Ὁ πληθυσμὸς τῶν χωρῶν αὐτῶν ἔφθανε

τά 60.000.000 περίπου κατοίκους. Οι μισοί απ' αύτους κατοικοῦσαν στη Μ. 'Ασία.

Τὸ κράτος τῆς Ἀνατολῆς, ποὺ ἔγινε ἡ Βυζαντινὴ ἡ

Έλληνική Αύτοκρατορία, μὲ τὴ δύναμη τοῦ Ἐλληνισμοῦ κρατήθηκε καὶ ἐμεγαλούργησε ἀπάνω ἀπὸ 1000 χρόνια (395—1453).

2. | Ο Μέγας Ἀθανάσιος ὁ Ἀλεξανδρεῖας.

Μεταξὺ ἑκείνων ποὺ ἐβοήθησαν νὰ πάρῃ ἡ Βυζαντινὴ Αύτοκρατορία χρῶμα ἔλληνικὸ μὲ τὴ χριστιανικὴ πίστη καὶ τὴν Ἐλληνικὴ γλώσσα, εἶναι ὁ Μέγας Ἀθανάσιος, Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας.

Εἶδαμε προηγουμένων ὅτι μεταξὺ ἑκείνων ποὺ διακρίθηκαν στὴν Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο (325 μ. Χ.) ἥταν καὶ ὁ Μέγας Ἀθανάσιος, διάκονος καὶ γραμματέας τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας. "Οταν πέθανε ὁ Ἀρχιεπίσκοπος αὐτός, χειροτονήθηκε ὁ Ἀθανάσιος, δ ὅποῖος ἐκυβέρνησε ὡς Πατριάρχης τὴν Ἐκκλησία τῆς Ἀλεξανδρείας 45 χρόνια συνεχῶς, ἀγωνιζόμενος κατὰ τῶν αἱρέσεων. Πολλὲς φορὲς ἐξορίστηκε καὶ φυλακίστηκε, ἀλλὰ χάρις στὸν σταθερὸ καὶ ἄκαμπτο χαρακτῆρα του ποτὲ δὲν ὑποχώρησε οὕτε καὶ ἀπαρνήθηκε τὴν ὀρθοδοξία καὶ γι' αὐτὸ δνομάστηκε «πατέρας τῆς ὀρθοδοξίας». Ο λαὸς τῆς Ἀλεξανδρείας τὸν ἐλάτρευε. Γι' αὐτὸ δταν ἐξορίστηκε τὴν τελευταία φορά, ἐστασίασε καὶ ὑποχρέωσε τὸν αὐτοκράτορα νὰ τὸν ἀνακαλέσῃ. "Ετοι ἐνίκησε ὁ Ἀθανάσιος καὶ ἀπέκτησε ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του μέγιστο ἡθικὸ κῦρος καὶ θαυμαστὴ ἀξιοπρέπεια. Δὲν τοῦ ἔμενε καιρὸς νὰ γράψῃ τόσα πολλὰ ὅσα οἱ ἄλλοι Πατέρες. Ἐκεῖνα δμως ποὺ ἔγραψε, δείχνουν ἄνθρωπο μὲ χαρακτῆρα, πεποίθηση, αὐτοθυσία, ποὺ περιφρονεῖ τὶς συκοφαντίες καὶ τὶς ὕβρεις τῶν ἔχθρῶν του. Παντοῦ μὲ λόγια ἀπλὰ ζητεῖ τὴν ἀλήθεια καὶ τὸ φῶς.

3. Πῶς οἱ τρεῖς Μεγάλοις Ἱεράρχες ἐλάμπρυναν τὴν Ἑκκλησίαν καὶ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα.

Εἶπαμε πῶς ὁ Βασίλειος καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς ἐσπούδασαν στὴν Ἀθήνα. Ἀλλὰ καὶ ὁ τρίτος με-

γάλος ιεράρχης, δὲ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ἐσπούδασε ρητορικὴ στὴν πόλη Ἀντιόχεια, δῆπου εἶχε τὴν σχολὴν του δὲ περίφημος τότε ἑθνικὸς ρήτορας Λιβάνιος. Οὐ Λιβάνιος ἐκτίμησε τόσο πολὺ τὰ ρητορικὰ χαρίσματα τοῦ μαθητῆ του, ὥστε πρὶν πεθάνη ἔλεγε στοὺς μαθητές του πώς αὐτὸν θὰ ἀναγγνώριζε γιὰ διάδοχό του, ἀν δὲν ἦταν δὲν Ἰωάννης χριστιανός.

Ἐκτὸς ἀπὸ τις σχολές Ἀθηνῶν καὶ Κωνσταντίνου-

πόλεως ἐκτίστηκε τὸ 425 στὴν Κωνσταντίνουπολη καὶ ἔνα ἀνώτερο σχολεῖο, ποὺ ὀνομάστηκε Πανδιδακτήριο. Τὸ Πανδιδακτήριο ἦταν σὰν Πανεπιστήμιο καὶ ἐδίδασκαν σ' αὐτὸν 30 καθηγητές. Ἀλλὰ καὶ στὶς μεγαλύτερες πόλεις τῆς Ἀνατολῆς, στὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ τὴν Ἀντιόχεια, λειτουργοῦσαν σπουδαῖες φιλοσοφικὲς σχολές. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα εἶχαν φτάσει σὲ μεγάλη ἀκμή.

Οἱ τρεῖς Μεγάλοι Ιεράρχες ἐλάμπουν τότε δχὶ μόνον τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἐκκλησία.

Οὐ Γρηγόριος καὶ ὁ Ἰωάννης ἐστόλισαν πραγματικὰ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Μὲ τὴν μεγάλην τους διάνοια καὶ μὲ τὴ δύναμη τῆς διμιλίας τους οἱ τρεῖς αὐτοὶ μεγάλοι ιεράρχες καὶ συγγραφεῖς ὑπερασπίστηκαν τὶς θεόπνευστες διδασκαλίες τῆς Ἐκκλησίας. “Ως τὰ σήμερα διατηρεῖται ζωντανὴ στὸ ἔθνος μας ἡ Ιερὴ

μνήμη τῶν μεγάλων αὐτῶν Ἱεραρχῶν καὶ διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας.

Πρέπει δμως νὰ μιλήσωμε ἀκόμα λίγο γιὰ τὸ Χρυσόστομο. Ὁ Χρυσόστομος γεννήθηκε στὴν Ἀντιόχεια καὶ ἀνατράφηκε ἀπὸ τὴν ἐνάρετη μητέρα του Ἀνθούσα. Ἀφοῦ βαφτίστηκε, ἐφοίτησε στὴ θεολογικὴ σχολὴ τῆς Ἀντιοχείας. Ἀργότερα ἔγινε πρεσβύτερος στὴν ἴδια πόλη, ἀλλ’ ἐπειδὴ ἔχωριζε σὰν ρήτορας, τὸν κάλεσαν στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου ἔγινε πατριάρχης. Σὰν πατριάρχης ὁ Ἰωάννης διακρίθηκε γιὰ τὴ εὐγλωττία του καὶ τὸ θάρρος τῆς γνώμης του. Κήρυττε πάντα τὴν ἀλήθεια καὶ κατηγοροῦσε τοὺς ἄρχοντες γιὰ τὶς παρεκτροπές τους. Ἐπειδὴ ἐκατηγοροῦσε φανερὰ τὴ βασιλικὴ αὐλὴ καὶ προπάντων τὴν αὐτοκράτειρα Εύδοξία γιὰ τὴν ἀσωτεία της, τὸν ἔξδρισαν δυὸς φορές. Ἀλλὰ τὴ δεύτερη φορά, ἐνῶ ἐπήγαινε στὸν Πόντο, ποὺ εἶχε ὀριστῇ τόπος τῆς ἔξορίας του, δὲν βάσταξε στὶς κακουχίες καὶ πέθανε τὸ 407. Ὁ Χρυσόστομος εἶναι ὁ μεγαλύτερος ρήτορας τῆς Ἐκκλησίας δλων τῶν αἰώνων.

Ἡ Ἐκκλησία τιμᾶ καὶ τοὺς τρεῖς αὐτοὺς μεγάλους Ἱεράρχες καὶ οἰκουμενικοὺς διδασκάλους σὰν ἀγίους καὶ πανηγυρίζει τὴ μνήμη τους στὶς 30 Ἰανουαρίου.

4. Ηῶς ὁ αὐτοκράτορας Ἰουστινιανὸς ἐδόξασε τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν.

Ο μεγάλος αὐτοκράτορας τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας Ἰουστινιανὸς βασίλεψε 38 χρόνια καὶ ἡ βασιλεία του εἶναι γεμάτη δόξα καὶ θριάμβους. Ὁπως εἴπαμε προηγουμένως, τὸ Ρωμαϊκὸ κράτος εἶχε διαιρεθῆ σὲ δυό, Ἀνατολικό καὶ Δυτικό. “Οταν ἔγινε αὐτοκράτορας ὁ Ἰουστίνος, θεῖος τοῦ Ἰουστινιανοῦ, δὲ Ἰουστινιανὸς προσελήφθηκε ἀπὸ αὐτὸν ὡς σύμβουλος καὶ συνάρχοντας στὸ θρόνο, γιατὶ ὁ μὲν θεῖος ἦταν γέροντας χωρὶς μεγάλη μόρφωση καὶ χωρὶς παιδιά, δὲ ἀγνεψιός νέος μὲ ἀρτία ἐγκυκλοπαιδικὴ μόρφωση, γερδὸς σῶμα καὶ πνεῦμα εὔστροφο. Τὸ δνειρό τοῦ Ἰουστινιανοῦ, σὰν ἀνέβηκε μετὰ τὸ θάνατο τοῦ θείου τοῦ

στὸ θρόνο, ἡταν: πῶς νὰ φέρη πάλι τὸ μεγαλεῖο τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, πῶς νὰ ἐνώσῃ τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴ Δύσην κάτω ἀπὸ ἔνα σκῆπτρο καὶ πάλι, καὶ πῶς νὰ ἀφήσῃ ἐποχὴν πολιτισμοῦ νέου, αἰώνιου καὶ υποδειγματικοῦ στὶς ἀνθρώπινες γενεές. Μὲ λίγα λόγια ἡταν μεγαλεπή-
βιολος, ὅχι δμως σὰν τὸν Μ. Ἀλέξανδρο, γιατὶ εἶχε μὲν μεγάλο νοῦ, ἀλλὰ τοῦ ἔλειπαν τὰ ἄξια χέρια. Μολαταῦτα εἶχε τὴν καταπληκτικὴν Ικανότηταν νὰ διακρίνη καὶ νὰ δια-
λέγη τοὺς ἄξιους καὶ καταλληλότερους συνεργάτες του,
ποὺ τοῦ χρειαζόνταν, γιὰ κάθε ἔργο. Ὁ Ἰουστινιανὸς
εἶχε σῶμα ρωμαλέο μὲν κανονικά χαρακτηριστικά, ἡταν πολὺ φρόνιμος, εἶχε ἐγκυκλοπαιδικὴ μόρφωση καὶ ἡταν πολὺ λιτός στὴν τροφὴ του. Λένε πῶς ἔμενε πολλές φορὲς νησικός καὶ κοιμόταν μονάχα μιὰ ὥρα, γιατὶ ὅλη του ἡ φροντίδα ἡταν πῶς νὰ δοξαστῇ. Τὴν δραστηριότηταν καὶ τὴ θέλησή του τὴ θαύμαζαν ὅλοι οἱ σύγχρονοι του. Ἡταν νομικός, θεολόγος, ἀκόμα ποιητὴς καὶ ἀρχιτέκτονας. Οἱ μεγάλες πολεμικὲς καὶ πολιτικὲς ἐπιτυχίες του προέρχονται ἀπὸ τὸ δτὶ δεχόταν πρόθυμα καὶ χωρὶς νὰ ζηλεύῃ τὴ βοήθεια ἔξχων συνεργατῶν, ὅπως τοῦ Βελισσαρίου, τοῦ Ναρσῆ, τοῦ Τριβωνιανοῦ, τοῦ Καππαδόκη καὶ ἄλλων. Με-
γάλοι στρατηγοί, ἔξαιρετοι νομομαθεῖς, σοφοὶ ἀρχιτέκτο-
νες ἐλάμπρυναν τὴ βασιλεία τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Μὲ τὸ δνομα τοῦ Ἰουστινιανοῦ συνδέεται καὶ τὸ δνομα τῆς συζύγου του Θεοδώρας. Ἡ Θεοδώρα καταγόταν ἀπὸ ταπεινὴ οἰκογένεια, ἀλλὰ μὲ τὴν ἔξυπνάδα καὶ τὴν τόλμη της ὠφέλησε πολὺ καὶ τὸ σύζυγό της καὶ τὸ κράτος. Ἡταν ὁ πιστότερος καὶ καλύτερος σύμβουλος του Ἰουστινιανοῦ. Αὕτη ἐσωσε τὸ κράτος καὶ τὸν αὐτοκράτορα στὴ φοβερὴ στάση, ποὺ λέγεται στάση τοῦ Νίκα.

A. 6 μῆνες α) Πῶς ἔγινε ἡ στάση τοῦ Νίκα.
Στὴν Κωνσταντινούπολη γίνονταν ταχτικὰ ἀγῶνες ἀρματοδρομίας. Σ' αὐτοὺς ἀγωνιζόνταν κάθε φορά δύο ὅμαξες μέσα στὸν μεγαλοπρεπέστατο Ἰππόδρομο. Αὔτες τὶς ἀρματοδρομίες τὶς παρακολουθοῦσε ὅλος ὁ λαός μὲ

μεγάλο ἐνδιαφέρο. Τις ἀρματοδρομίες τις δργάνωναν διάφορα σωματεῖα. Οἱ δῆγοι τῶν ἀμαξῶν ποὺ διαγωνιζόνταν φορούσσον, τῆς μᾶς πράσινη στολή, τῆς ἄλλης γαλάζια. Ὁ λαὸς ἀνάλογα μὲ τὶς συμπάθειές του ἔπαιρνε τὸ μέρος τοῦ ἐνὸς ἡ τοῦ ἄλλου δῆγοῦ καὶ παρακολουθοῦσε τὸν ἀγώνα μὲ μεγάλο φανατισμό. Γενικὰ διακρίνονταν δύο μεγάλα κόμματα, οἱ Πράσινοι καὶ οἱ Βένετοι.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνη ἡ ἀντιζηλία μεταξὺ τῶν κομμάτων τοῦ Ἰπποδρομίου εἶχε προχωρήσει πολύ. Τὸ κόμμα τῶν Πράσινων ἀπαιτοῦσε ἀπὸ τὸν Ἰουστινιανὸν νὰ πάψῃ μερικοὺς ύπουργούς του. Ἡ ἄλλη παράταξη δμως δὲν ἦθελε. Μιὰ μέρα τὰ δύο κόμματα συγκρούστηκαν στὸν Ἰππόδρομο καὶ ἡ σύγκρουσή τους πῆρε μεγάλη ἔκταση. Τότε ἡ κυβέρνηση μπῆκε στὴ μέση γιὰ νὰ σταματήσῃ αὐτὸ τὸν τσακωμό. Ἀλλὰ οἱ στασιαστὲς σκορπίστηκαν μέσα στὴν πόλη φωνάζοντας «Νίκα», γιατὶ αὐτὸ ἥταν τὸ σύνθημα ποὺ είχαν. Συνάμα ἄρχισαν νὰ ἀρπάζουν, νὰ σκοτώνουν, νὰ καίνε. Μιὰ βδομάδα ἡ Κωνσταντινούπολη εἶχε παραδοθῆστὴν ἀρπαγὴ καὶ τὴ φωτιά. Κοντὰ στὶς ἄλλες μεγάλες ζημιές της, καταστράφηκε καὶ ἡ ἀρχαία ἐκκλησία τῆς Ἀγίας Σοφίας. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔχασε τὸ θάρρος του μπρός στὴν ἔξεγερση καὶ σκεφτόταν μὲ τὶ τρόπο νὰ φύγη. Κάλεσε στὸ παλάτι του συμβούλιο, δόπου ἔλαβε μέρος καὶ ἡ Θεοδώρα. Μερικοὶ στρατηγοί, ἀν καὶ ἥταν ἀτρόμητοι στοὺς πολέμους, ἐσυμβούλευσαν τὸν αὐτοκράτορα νὰ φύγη. Ἐνῶ δμως ὅλοι στέκονταν λυπημένοι, ἄξαφνα σηκώθηκε ἡ περήφανη Θεοδώρα καὶ εἶπε τὰ ἔξῆς :

«Νομίζω πῶς ὁ βασιλιάς δὲν πρέπει νὰ φύγη ἀπὸ δῶ. Ἀν πρόκειται νὰ τὸ κάνῃ κι ἔτσι νὰ πάψω κι ἔγὼ νὰ λέγωμαι βασίλισσα, καλύτερα νὰ πεθάνω ἀμέσως. Βασιλιά, ἀν θέλης νὰ φύγης, μὴ στενοχωριέσαι: εὔκολο. Νά, ἡ θάλασσα εἶναι κοντά μας, καθὼς καὶ τὰ πλοῖα, καὶ χρήματα ἔχομε πολλά. Πρόσεξε δμως μήπως, ἀμα σωθῆς; προτιμήσῃς ἔπειτα τὸ θάνατο μὲ μεγαλύτερη εὐχαρίστηση. Ἐμένα τουλάχιστο μοῦ ἀρέσει ἔνα παλιὸ ρητό, ποὺ λέγει, πῶς εἶναι λαμπρὸ σάβανο ἡ βασιλεία».

Τὰ λόγια αὐτὰ ἔκαμαν τὸν Ἰουστιανὸν νὰ ξαναβρῆ τὸ θάρρος του καὶ νὰ ἀναθέσῃ τὴν καταστολὴ τῆς ἐπαναστάσεως στὸν δνομαστὸ στρατηγὸ του Βελισσάριο. Ὁ Βελισσάριος περικύκλωσε τοὺς ἐπαναστάτες στὸν Ἰππόδρυμο, ὅπου εἶχαν μαζευτῆ, γιὰ νὰ ἀνακηρύξουν νέο αὐτοκράτορα, τὸν Ὑπάτιο. Ἐκεῖ σκοτώθηκαν πολλοὶ ἀπ' τοὺς στασιαστὲς μαζὶ μὲ τὸν Ὑπάτιο καὶ ἔτσι καταπνίγηκε ἡ στάση καὶ ἐσώθηκε ἡ βασιλεία μὲ τὴν ψυχραίμια τῆς Θεοδώρας.

6) Ποιούς πολέμους ἔκαμε δὲ Ἰουστινιανός.

‘Ο Ἰουστινιανὸς ἔπειτα ἀπ' τὴ στάση τοῦ Νίκα ἀποφάσισε νὰ ἔνωσῃ τὰ δύο Ρωμαϊκά κράτη σ' ἕνα. Ἄλλα πρὶν ἐλευθερώσῃ τὴν Ἰταλία, ποὺ τὴν εἶχαν κατακτήσει διάφοροι βάρβαροι λαοί, στράφηκε πρὸς τὴν Ἀνατολή. Ἔπρεπε πρῶτα νὰ ἐλευθερώσῃ τὸ κράτος ἀπὸ τοὺς φοβεροὺς ἔχθρούς; ποὺ ἦταν στὴν Ἀνατολή. Οἱ ἔχθροι αὐτοὶ ἦταν οἱ Βάνδαλοι στὴν Ἀφρικὴ καὶ οἱ Πέρσες στὴν Ἀσία. Οἱ Βάνδαλοι διατηροῦσαν ἔνα ἴσχυρὸ κράτος στὴν Ἀφρική, ποὺ εἶχε πρωτεύουσα τὴν Καρχηδόνα. Ἐκεῖ εἶχαν ἔγκατα σταθῆ πρὶν ἀπὸ ἔναν αἰῶνα, κατεβαίνοντας ἀπὸ τὶς Γερμανικὲς χῶρες. Τὸ Καρχηδονικὸ κράτος πρὶν κατακτηθῆ ἀπὸ τοὺς Βανδάλους, σὰν ρωμαϊκὴ ἐπαρχία, ἀνῆκε στὴν αὐτοκρατορία τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ποὺ ἦταν δὲ κληρονόμος τῆς Ρώμης. Ὁ στόλος δμως τῶν Βανδάλων ἦταν δυνατὸς καὶ κυριαρχοῦσε στὴ Μεσόγειο θάλασσα. Τότε δὲ αὐτοκράτορας διόρισε ἀρχιστράτηγο γιὰ τὴν ἐκστρατεία κατὰ τῶν Βανδάλων τὸ Βελισσάριο. Ὁ Βελισσάριος, ἔπειτ' ἀπὸ σκληρὲς μάχες, ποὺ ἔκανε τρεῖς μῆνες ἔναντιον τῶν Βανδάλων, κατόρθωσε νὰ κυριέψῃ τὴ χώρα τους. Ὁ βασιλιάς τους Γελίμερος ἔφυγε ἀπάνω στὰ βουνά, ὅπου ἐπέρασε πολλὲς κακουχίες. Μὲ ἄνθρωπο ποὺ ἔστειλε στοὺς δικούς του, ζητοῦσε νὰ τοῦ στείλουν ψωμὶ γιὰ νὰ φάγη, σφουγγάρι γιὰ νὰ σφουγγίσῃ τὰ δάκρυα καὶ κιθάρα γιὰ νὰ θρηνήσῃ τὴ δυστυχία του. Στὸ τέλος παραδόθηκε στὸ στρατηγὸ Βελισσάριο κι αὐτὸς τὸν ἔστειλε αἰχμά.

λωτο στήν Κωνσταντινούπολη. "Οταν δὲ Γελίμερος βρέθηκε στὸν Ἰππόδρομο καὶ εἶδε τὸ βασιλιὰ καθισμένο σὲ ψηλὸ θρόνο, ἐνῷ δεξιά καὶ ἀριστερά του καθόταν δὲ λαός, κούνησε τὸ κεφάλι του μελαγχολικά καὶ εἶπε: «Ματαιότης ματαιοτήτων, τὰ πάντα ματαιότης».

"Ἐτοι δὲ Βελισσάριος κατόρθωσε νὰ ύποτάξῃ ὅριστικά τὸ βασίλειο τῶν Βανδάλων.

Τὴν ἵδια ἐποχὴ δὲ βασιλιάς τῶν Περσῶν Χοσρόης

‘Ο αὐτοκράτορας Ἰουστινιανὸς μὲ τὴν ἀκολουθία του (ψηφιδωτό).

Ἐκαμε ἔξαφνα εἰσβολὴ στὶς Ἐλληνικὲς χῶρες τῆς Ἀσίας, ἐλεηλάτησε τὴ Συρία, ἐκυρίεψε κι ἔκαψε τὴν Ἀντιόχεια. Τότε δὲ Ἰουστινιανὸς ἐκάλεσε ἀπὸ τὴν Ἰταλία τὸ Βελισάριο, ποὺ πολεμοῦσε ἑκεῖ τούς Ὀστρογότθους, καὶ τὸν ἔστειλε μὲ ἰσχυρὲς δυνάμεις κατὰ τῶν Περσῶν. Ο στρατός του ἔδειξε μεγάλη ἀνδρεία καὶ ἡρωϊσμό, ἀλλὰ καὶ οἱ Πέρσες ἐπολέμησαν μὲ γενναιότητα. "Υστερὸν ἀπὸ πολλὲς μάχες κατόρθωσε τέλος δὲ Βελισσάριος νὰ νικήσῃ καὶ ἀνάγκασε τὸ Χοσρόη νὰ κλείσῃ εἰρήνη μαζὶ του.

"Ἄς δοῦμε τώρα τὶ μπόρεσε νὰ κάμη δὲ Βελισσάριος στὴν Ἰταλία κατὰ τῶν Ὀστρογότθων.

Τὴν Ἰταλία τὴν βαστοῦσαν οἱ Ὀστρογότθοι, βάρβα-

ρος γερμανικός λαός. Ό Βελισσάριος ἀποβιβάστηκε μὲ τὸ στρατό του στὴ Σικελία καὶ μπῆκε νικητὴς στὴ Ρώμη. Ἐπειτα κυρίεψε τὴ Ραβέννα καὶ αἰχμαλώτισε τὸ βασιλιὰ τῶν Ὀστρογότθων Ούτιγη. Ἐνῷ δῆμως εἶχε θριάμβους ἔκει, τὸν ἀνακάλεσε ὁ αὐτοκράτορας γιὰ νὰ τὸν στείλῃ κατὰ τοῦ Χοσρόη, ποὺ τὸν νίκησε κι αὐτόν, ὅπως εἴδαμε παραπάνω, γιατὶ ὁ Χοσρόης συνεννοήθηκε μὲ τοὺς Ὀστρογότθους, διάλυσε τὴν εἰρήνη μὲ τὸ Βυζάντιο καὶ ἐκήρυξε πάλι τὸν πόλεμο. Ό Χοσρόης νικήθηκε γιὰ δεύτερη φορά καὶ ἔτσι ἔκλεισε ὀριστικὴ εἰρήνη. Ό πόλεμος αὐτὸς βάσταξε 7 χρόνια καὶ ἔδειξε στὸ Βυζάντιο πόσο ἐπικίνδυνοι ἦταν οἱ Πέρσες. Γιὰ τὴ συνέχιση τοῦ πολέμου στὴν Ἰταλία ὁ Ἰουστινιανὸς ἔστειλε τὸ στρατηγὸ Ναρσῆ, ποὺ ἤταν μικρόσωμος, ἀλλὰ μεγαλόψυχος. Ό Ναρσῆς ἔπειτ' ἀπὸ πολλοὺς ἀγῶνες σκότωσε τὸ βασιλιὰ Τωτίλα καὶ ὑπόταξε τὸ βασίλειο τῶν Ὀστρογότθων. Ἐτσι ἡ Ἰταλία προσαρτήθηκε στὸ Βυζαντινὸ κράτος σὰν ἔξαρχία μὲ πρωτεύουσα τὴ Ραβέννα καὶ μὲ διοικητὴ ἔξαρχο τὸ Ναρσῆ.

Ἄλλὰ ἐνῷ τὰ στρατεύματα τοῦ Ἰουστινιανοῦ θριάμβευαν στὴν Ἀφρική, στὴν Ἰταλία καὶ στὴν Ἀσία, νέοι ἔχθροι τῆς αὐτοκρατορίας, οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Σλάβοι μαζὶ μὲ τοὺς Οῦννους, ἔκαναν σοβαρὲς ἐπιδρομὲς στὴν Ἑλληνικὴ χερσόνησο καὶ τέλος ἐπετέθηκαν στὴν ἵδια τὴν πρωτεύουσα. Ό ἔνδοξος στρατηγὸς Βελισσάριος, ὃν καὶ ἤταν γέρος πιά, ἔσωσε τὴν Κωνσταντινούπολη. Μάζεψε πρόχειρα στρατό, καλώντας δῆμους μποροῦσαν νὰ βαστοῦν δπλα, καὶ ἔκαμε ἔξόρμηση κατὰ τῶν ἔχθρῶν. Ἐκεῖνοι, μόλις ἀκουσαν τὸ δῆμομα τοῦ γενναίου στρατηγοῦ, ὑποχώρησαν κι ἔτσι ἡ πρωτεύουσα σώθηκε ἀπὸ μιὰ ἐπιφοβὴ πολιορκία.

γ) Ποιὰ εἶναι τὰ μεγάλα ἐκπολιτιστικά ἔργα
τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Τὸν ἴδιο καιρὸ ποὺ οἱ βυζαντινοὶ στρατοὶ πολέμουσαν καὶ θριάμβευαν στὶς τρεῖς ἡπείρους τοῦ κόσμου, ὁ Ἰουστινιανὸς μὲ τὴ βοήθεια τῆς Θεοδώρας ἔκανε πολλὰ

καὶ σπουδαῖα εἰρηνικὰ ἔργα πολιτισμοῦ. Τὰ ἔργα αὐτὰ δοξάζουν καὶ θὰ δοξάζουν τὸ ὄνομα τοῦ Ἰουστινιανοῦ σὲ ὅλους τοὺς αἰῶνες.

Τὸ πρῶτο μεγάλο του ἔργο εἶναι πώς ἀποφάσισε νὰ συγκεντρώσῃ καὶ νὰ κατατάξῃ τοὺς ρωμαϊκοὺς νόμους, ποὺ βρίσκονταν στά διάφορα αὐτοκρατορικὰ διατάγματα καὶ στά συγγράμματα τῶν Ρωμαίων νομομαθῶν, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ τοὺς μαθαίνουν εὔκολα οἱ σπουδαστές καὶ νὰ τοὺς ἐφαρμόζουν οἱ δικαστές. Ἀλλά, γιὰ νὰ κατορθωθῇ αὐτό, χρειάστηκε νὰ γίνουν πολλὲς ἐπιτροπὲς ἀπὸ νομομαθεῖς. Πρόεδρος ὅλων τῶν ἐπιτροπῶν διορίστηκε ὁ σπουδαῖος νομοδιδάσκαλος Τριβωνιανός. Σὲ διάστημα ἔξη χρόνων συντάχτηκαν τὰ τρία ἔργα: «Κῶδιξ», Πανδέκται» καὶ «Εἰσηγήσεις». Ἔπειτα ὁ Ἰουστινιανὸς ἔβγαλε καὶ ἄλλους νεωτέρους νόμους, ποὺ δονομάστηκαν «Νεαραί». Ἔτσι ἔγινε τὸ λεγόμενο Ἰουστινιάνειο δίκαιο. Στὰ παραπάνω συγγράμματα στηρίζεται ἀκόμα καὶ σήμερα ἡ βάση τῆς νομικῆς ἐπιστήμης, ποὺ τὴν σπουδάζουν σὲ ὅλα τὰ Πανεπιστήμια.

Δεύτερο σπουδαῖο ἔργο ποὺ πέτυχε ὁ Ἰουστινιανός, εἶναι ἡ διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ στοὺς βαρβάρους λαοὺς τῆς Κασπίας θάλασσας, τῶν Ἰνδιῶν, τῆς Κίνας, τῆς Ἀβησσουνίας καὶ τῶν ἑρήμων τῆς Αιγύπτου. Ἀφοβοὶ ἱεραπόστολοι ταξίδευαν ἐκεῖ διαδίδοντας μαζὶ μὲ τὸ Χριστιανισμὸν καὶ τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμό.

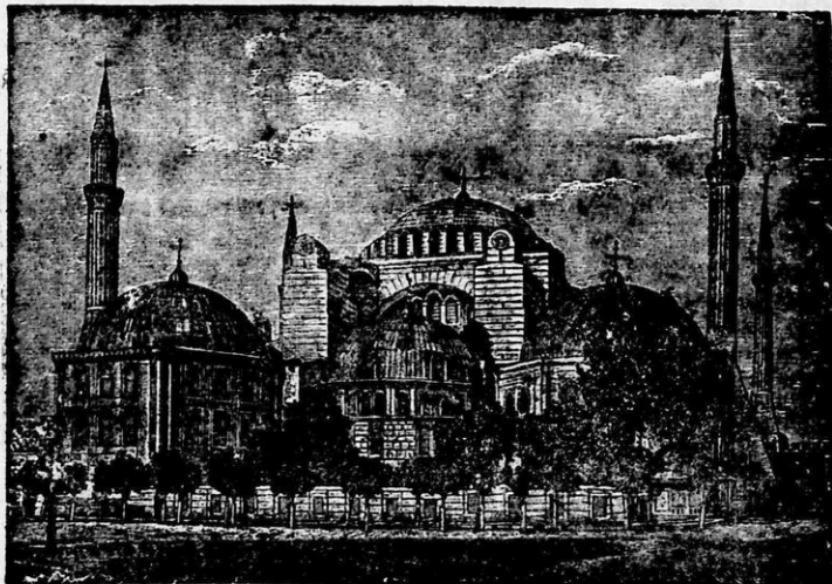
Τρίτο ἔργο τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶναι τὸ ἀνοιγμα φιλανθρωπικῶν ἰδρυμάτων. Ἔκτισε σ' ὅλο τὸ κράτος ζενῶνες, νοσοκομεῖα, γηροκομεῖα, πτωχοκομεῖα.

Τέταρτο ἔργο εἶναι ἡ ἀνέγερση μεγαλοπρεπῶν ναῶν, ὅχι μόνο στὴν πρωτεύουσα, ἀλλὰ καὶ σὲ ἄλλες πόλεις τῆς αὐτοκρατορίας.

δ) Ὁ ναὸς τῆς Ἀγίας Σοφίας καὶ ἄλλα εἰρηνικά ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Ο Ἰουστινιανὸς ὅμως ἦθελε νὰ ξανακτίσῃ στὴν Κωνσταντινούπολη τὴν καμμένη Ἀγία Σοφία, τόσο μεγάλη

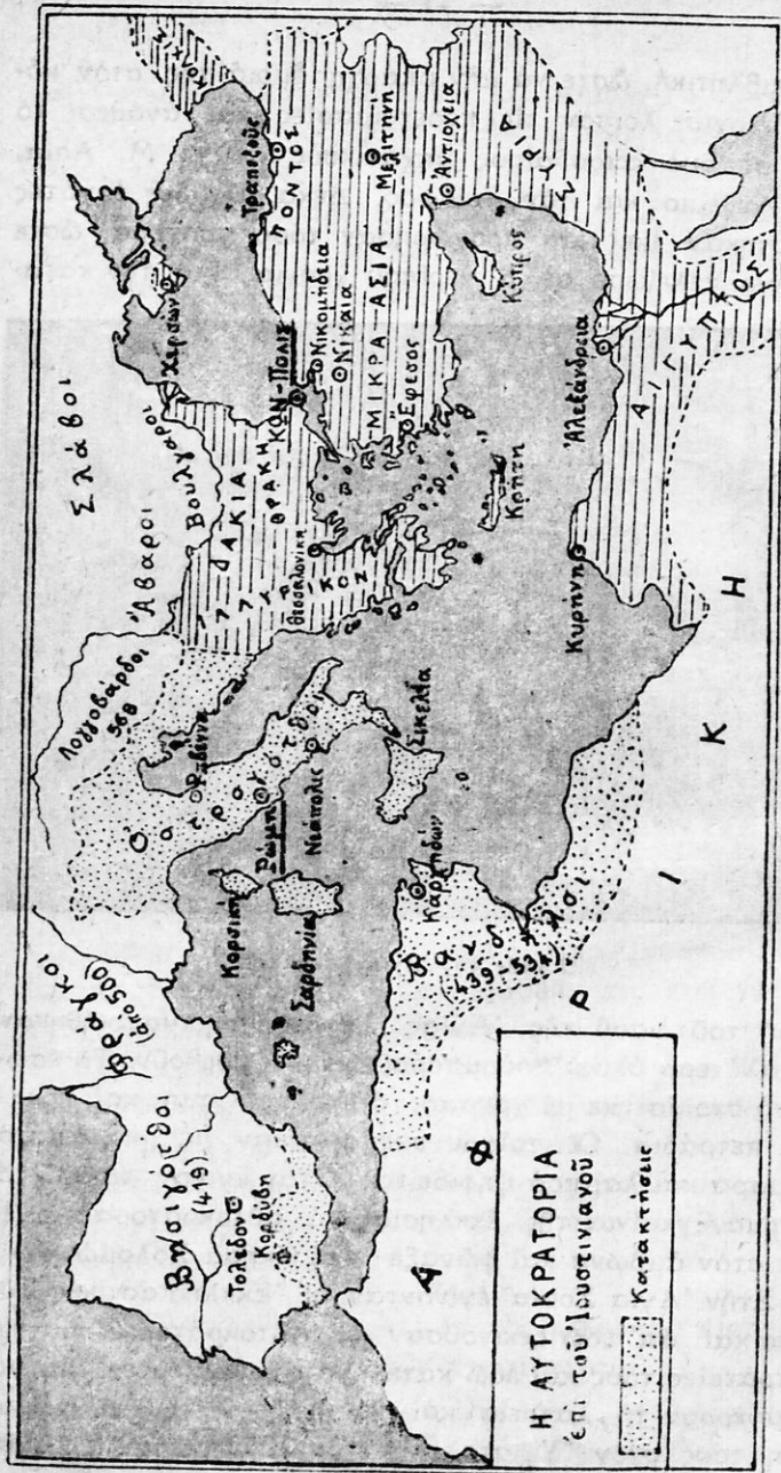
καὶ ἐπιβλητική, ὅστε νὰ μὴν ύπάρχῃ δμοιά της στὸν κόσμο. Ἀρχισε λοιπὸν τὶς προετοιμασίες καὶ ἀνάθεσε τὸ έργο σὲ δυὸ σπουδαίους μηχανικοὺς ἀπ' τὴν Μ. Ἀσία, τὸν Ἀνθέμιο καὶ τὸν Ἰσίδωρο. Δέκα χιλιάδες ἔργατες ἐργάστηκαν ἑκεῖ καὶ προχώρησαν τόσο γρήγορα, ὅστε τὸ έργο τελείωσε σὲ 6 περίπου χρόνια. Γιὰ τὴν κατα-

‘Ο γαδε τῆς Ἀγίας Σοφίας

σκευὴ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Σοφίας χρησιμοποιήθηκαν τὰ καλύτερα όλικά ποὺ μπόροῦσαν νὰ βρεθοῦν. Τὸ ἐσωτερικὸ στολίστηκε μὲ χρυσάφι, ἀσήμι, φίλντισι καὶ πολύτιμα πετράδια. Οἱ τοῖχοι σκεπάστηκαν μὲ χρωματιστά μάρμαρα καὶ λαμπρὰ ψηφιδωτά. Ὁταν ἔγιναν τὸ 537 τὰ ἐπίσημα ἐγκαίνια τῆς ἐκκλησίας, ὁ αὐτοκράτορας ἀνέβηκε στὸν ἄμβωνα καὶ φώναξε: «Σὲ νίκησα Σολομώντα»!

Στὴν Ἀγία Σοφία ἐγίνονταν οἱ Ἐκκλησιαστικὲς Σύνοδοι καὶ ἀπ' ἐδῶ ξεκινοῦσαν οἱ Αὐτοκράτορες γιὰ τὶς ἐκστρατεῖες τους καὶ ἐδῶ κατέληγαν θριαμβευτές, γιὰ νὰ προσφέρουν τὴ λατρεία καὶ νὰ δείξουν τὴν εύγνωμοσύνη τους στὸν “Ψιστο. Γιὰ τὸν Ἐλληνισμὸν ἡ Ἀγία Παπαδοπούλου - Κυριακίδη, Ἰστορία Ε”

Xáρης τοῦ Βυζαντικοῦ Κράτους κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστίνου αὐτοῦ

Σοφία είναι τὸ αἰώνιο σύμβολο τοῦ Ἑθνικοῦ μεγαλείου.
‘Η Ἀγία Σοφία είναι τὸ αἰώνιο μνημεῖο τῆς ἑλλήνι·
κῆς τέχνης καὶ ἡ δνομαστὴ Ἐκκλησία τῶν Ὁρθοδόξων.
Απὸ τὸ 1453 καὶ δωθε ἔγινε τζαμί τῶν Τούρκων. Μὲ τῇ
βοήθεια τοῦ Χριστοῦ οἱ λειτουργοὶ τῆς Χριστιανοσύνης θά
ξανακάνουν μιὰ μέρα δοξολογία στὸν “Ψιστο μέσ’ ἀπ’ τὴν
Ιερὴ αὐτὴ ἐκκλησία τῆς πρωτεύουσας τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Πέμπτο ἔργο τοῦ Ἰουστινιανοῦ είναι ἡ κατασκευὴ δη·
μοσίων ἰδρυμάτων σὲ δλη τὴν αὐτοκρατορία. “Ἐτσι ἐκτί-

Ψηφιδωτὴ εἰκόνα τῆς Ἀγίας Σοφίας

στηκαν φρούρια, στρατῶνες, λουτρά, ύδραγωγεῖα, γέφυρες καὶ ἄλλα παρόμοια.

Τελευταῖο του ἔργο είναι, δτι εἰσήγαγε τὴν καλλιέργεια τῆς μετάξης στὴν αὐτοκρατορία ἀπὸ τὴν Κίνα. “Ως ἐκείνη τὴν ἐποχὴν τὰ μεταξωτὰ γίνονταν ἀπὸ μετάξι, που τῷφερναν ἀπὸ τὴν Κίνα, γιατὶ οἱ Κινέζοι δὲν ἐπέτρεπαν νὰ βγοῦν ἀπὸ τὴν χώρα τους αύγα τοῦ μεταξοσκώληκα. Γι’ αὐτὸν τὰ μεταξωτὰ στοίχιζαν πολὺ ἀκριβά. Κόστιζε πολὺ πρὸ πάντων ἡ μεταφορά τους ἀπὸ τόσο μακρυνὴ χώρα. ‘Ο Ἰουστινιανός, γιὰ νὰ πετύχῃ τὴν ἐξαγωγὴν αὐτοῦ τοῦ σπόρου, ἀναγκάστηκε νὰ καταφύγῃ σὲ τέχνασμα.

*Εστειλε στὴν Κίνα δύο καλογέρους καὶ αὐτοὶ ἔμαθαν ἐκεῖ πῶς καλλιεργεῖται δὲ μεταξοσκώληκας. Φεύγοντας, λοιπόν, πήραν μερικά αύγα καὶ τάκρυψαν μέσα στὰ καλάμινα ραβδιά τους. Μόλις ἔφτασαν στὴν Κωνσταντινούπολη, καλλιέργησαν τὸ σπόρο καὶ ἐδίδαξαν τὸν τρόπο τῆς καλλιεργείας του καὶ στοὺς ἄλλους. *Ἐτσι ἀρχισε γιὰ πρώτη φορὰ νὰ κάνῃ κουκούλι καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Αύτοκρατορία καὶ κέρδιζε πολλὰ χρήματα ἀπ' τὸ ἐμπόριο του.

*Ἐτσι τελειώνομε μὲ τὴ δοξασμένη βασιλεία τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

25. Πῶς ἦταν ἡ Ἑλληνικὴ αύτοκρατορία τὴν ἐποχὴ τῶν δεκάδων τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

*Ἐπειτα ἀπ' τὸ θάνατο τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἵσαμε τὸ γενναῖο αύτοκράτορα Ἡράκλειο, ποὺ γι' αὐτὸν θά μιλήσουμε παρακάτω, ἀνέβηκαν στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως τέσσερες αύτοκράτορες. Οἱ τρεῖς πρῶτοι, Ἰουστῖνος, Τιβέριος καὶ Μαυρίκιος, πολέμησαν γενναῖα τοὺς ἔχθρούς τοῦ Κράτους. Στὴν ἐποχὴ τους τὰ Λατινικά, ποὺ ἦταν ἡ ἐπίσημη γλώσσα, τοῦ κράτους, ἀντικαταστάθηκαν μὲ τὰ Ἑλληνικά, ποὺ ἦταν ἡ γλώσσα τῶν περισσότερων κατοίκων τῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ τέχνες καὶ οἱ ἐπιστήμες βρίσκονταν σὲ ἀκμῇ. Τὸ κράτος αὐτὸν ἦταν τὸ μόνο πολιτισμένο ἀπ' δλα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τὸ ἐμπόριο προδευε, γι' αὐτὸν καὶ τὸ κράτος εἶχε ἀφθονα χρήματα. Γι' αὐτὸν ἔχθροι του τὸ ζήλευαν καὶ ζητούσαν νὰ τὸ καταστρέψουν. Πρῶτα πρῶτα οἱ Λογγοβάρδοι κυρίεψαν τὴν Ἀνω-Ἴταλία καὶ δὲν ἀνεγνώριζαν πιά τὴν κυριαρχία τῆς Κωνσταντινουπόλεως. *Ἐπειτα οἱ Σλάβοι καὶ οἱ Ἀβαροί ἔκαμαν πολλές ἐπιδρομές στὸ κράτος. Αὐτοὶ κατόρθωσαν νὰ περάσουν δλη τὴν Ἐλλάδα, ἔφτασαν δὲ καὶ ἵσαμε τὴν Πελοπόννησο. Καθὼς δὲ συνήθιζαν, ἀφοῦ ἐλεηλάτησαν τὰ πάντα, ἐπέστρεψαν ἀμέσως στὶς βάσεις τῆς ἔξορμήσεώς τους, γιατὶ δὲ ἐλληνικὸς στρατὸς κατέλαβε τὰ σύνορα, τοὺς ἦταν δὲ πολὺ ἐπ' κίνδυνο γιὰ μιὰ μακρυνὴ στὸ ἐσωτερικὸ παραμονὴ. Ο Μαυρίκιος ἔλαβε αὐστηρὰ μέτρα γιὰ

νά συγκροτήσῃ στρατό πειθαρχικό καὶ νά δινιμετωπίσῃ
νικηφόρως τούς ἔχθρούς του. Ἀλλὰ δὲν κατόρθωσε τίποτε,
γιατὶ ἡ πρωτεύουσα ἐπαναστάτησε. Τότε δ στρατὸς ἀνα-
κήρυξε βασιλιὰ τὸν ἄξεστο ἀξιωματικὸν Φωκά. Ὁ τέταρ-
τος αὐτὸς αὐτοκράτορας ἐκυβέρνησε τυραννικά καὶ ἀφῆσε
τὸ κράτος νά παραλύσῃ. Ὁ στρατὸς ἐπαναστάτησε πάλι,
σκότωσε τὸν Φωκᾶ καὶ ἀνεκήρυξε αὐτοκράτορα τὸν Ἡρά-
κλειο, γιδ τοῦ Ἐξάρχου τῆς Ἀφρικῆς.

Ἐργασίες: Δείξατε στὸ χάρτη τὸν Εὐφράτη ποταμό, τὴν
Αἴγυπτο, τὴν Κυρηναϊκή, τὴν Παλαιστίνη, τὴν Πετραία Ἀραβία,
τὴν Συρία καὶ τὴν Μικρὰ Ἀσία! Πόσα χρόνια ἐκρατήθηκε ἡ Βυ-
ζαντινὴ ἢ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία καὶ ἀπὸ πότε ἔως πότε; Γιατὶ
δύνομαζεται δέ Μέγας Ἀθανάσιος πατέρας τῆς Ὁρθοδοξίας; Πῶς
οἱ τρεῖς μεγάλοι Ἱεράρχες ἐλάμπουνταν τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα
καὶ τὴν Ἐκκλησία; Τί διέκρινε τὸν Αὐτοκράτορα Ἰουστινιανὸν καὶ
ποίους εἶχε συμβούλους καὶ συμβοηθούς του; Εἰπέτε γιὰ τὰ
σπουδαιότερα ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ!

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

Ι. Πῶς ὁ Ἡράκλειος ἔσωσε τὸ κράτος του ἀπὸ τὴν καταστροφή.

“Οταν δινέβηκε στὸ θρόνο δέ ο Ἡράκλειος, ἡ Ἑλληνικὴ
Αὐτοκρατορία βρισκόταν σὲ ἀπελπιστικὴ κατάσταση. Το
δημόσιο ταμεῖο δὲν εἶχε χρήματα. Οι εύρωπαὶ κές ἐπαρ-
χίες εἶχαν καταστραφῆ ἀπὸ τὶς ἐπιδρομὲς τῶν Ἀβάρων
καὶ Σλάβων καὶ οἱ ἀνατολικὲς ἀπὸ τοὺς πολέμους τῶν
Περσῶν. Ὁ στρατὸς δὲν εἶχε καμμιὰ πειθαρχία καὶ νόμιζε
κανείς, πώς τὸ κράτος δὲν θ' ἀργοῦσε νά καταστραφῆ. Ὁ
Ἡράκλειος δύως μὲ τὴν ἀνδρεία καὶ τὴν Ικανότητά του

κατόρθωσε μέσα σὲ λίγα χρόνια νὰ σώσῃ καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ τὶς Ἑλληνικὲς χῶρες τῆς Ἀνατολῆς.

Στὴν ἑποχὴ τοῦ Φωκᾶ οἱ Πέρσες εἶχαν ἀρχίσει νὰ κυριεύουν τὶς Ἑλληνικὲς χῶρες τῆς Ἀνατολῆς. Προχώρησαν στὴ Συρία καὶ στὴν Παλαιστίνη, δπου ἔκαμαν φοβερές σφαγές τῶν χριστιανῶν καὶ μπῆκαν στὴ μεγάλη πόλη Ἀντιόχεια. Ἀπὸ κεῖ προχώρησαν νικητὲς στὰ Ἱεροσόλυμα. Ἐκεῖ βρῆκαν καὶ πήραν καὶ τὸν Τίμιο σταυρό, ποὺ ἀπάνω του σταυρώθηκε ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, μαζὺ μὲ τὸν Πατριάρχη Ἱεροσολύμων. Τὸν Σταυρὸν εἶχε βρεῖ ἡ μητέρα τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ἡ Ἁγία Ἐλένη, καὶ τὸν εἶχε τοποθετήσει μέσα στὴν Ἐκκλησία τῆς Ἀναστάσεως. Τὸν ἄλλο χρόνο οἱ Πέρσες κυριεψαν τὴν Αἴγυπτο καὶ ὅστερα προχώρησαν στὴ Μ. Ἀσία καὶ ἔφτασαν ἀπέναντι στὴν Κωνσταντινούπολη, στὴν Χαλκηδόνα. Τότε δ. Ἡράκλειος ἔστειλε πρέσβεις στὸ βασιλιά τῶν Περσῶν Χοσρόη Β' γιὰ νὰ ζητήσῃ εἰρήνη. Ὁ Χοσρόης δύμως ἀπάντησε, πὼς τότε μόνον θὰ κλείσῃ εἰρήνη μαζύ του, δταν οἱ Ἑλληνες ἀπαρνηθοῦν τὸ Χριστὸν καὶ προσκυνήσουν τὸν Ἡλιο. Ὁ Ἡράκλειος βρέθηκε σὲ πολὺ στενόχωρη θέση. Ἀπάνω στὴν ἀπελπισία του σκέφτηκε νὰ μεταφέρῃ τὴν πρωτεύουσα τοῦ Κράτους του στὴν Καρχηδόνα τῆς Ἀφρικῆς. Αὐτὸν ἔμαθε ὁ πατριάρχης Σέργιος. Μὲ τὴ δυνατή του θέληση ἔδωσε θάρρος στὸν Αὐτοκράτορα καὶ τοῦ προσέφερε ὄλους τοὺς θησαυροὺς ποὺ εἶχαν οἱ ἐκκλησίες καὶ τὰ μοναστήρια, γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τοὺς Πέρσες. Συνάμα ἔξηγησε στὸ λαό, πὼς δ. πόλεμος ποὺ πρόκειται νὰ κάνουν γίνεται γιὰ νὰ πάρουν πίσω ἀπὸ τοὺς Πέρσες τὸν Τίμιο Σταυρό.

Ο Ἡράκλειος ἦταν πιστὸς χριστιανὸς καὶ στοὺς πολέμους εἶχε πάντα μαζύ του τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας. Μὲ τῆς Παναγίας λοιπὸν τὴ βοήθεια ἀρχίσε νὰ ἐτοιμάζῃ στρατό. Οι στρατιῶτες βλέποντας τὸν αὐτοκράτορα νὰ ἔχῃ τύση πίστη στὴν Παναγία, ἐνθουσιάστηκαν ὄλοι καὶ πρόθυμα ζητοῦσαν νὰ πολεμήσουν γιὰ νὰ πάρουν πίσω τὸν Τίμιο Σταυρό.

‘Αφοῦ δὲ Ἡράκλειος γιόρτασε τὸ Πάσχα τοῦ 622,
πῆγε στὴν Ἀγία Σοφία, γιὰ νὰ παρακαλέσῃ νὰ νικήσουν
τὰ ὅπλα του. Δὲν φοροῦσε πιὰ τὰ κόκκινα πέδιλά του,
ἀλλὰ μαύρα ύποδήματα
πολεμιστῆ. Γονάτισε μπρὸς
στὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ
καὶ παρεκάλεσε: «Δέσπο-
τα Θεὲ καὶ Κύριε Ἰησοῦ
Χριστέ, συγχώρεσε τὶς ἀ-
μαρτίες μας καὶ μὴ μᾶς
ντροπιάσῃς παραδίδοντάς
μας στοὺς ἔχθρούς σου.
Ἐλέησέ μας καὶ χάρισέ
μας τὴ νίκη κατὰ τῶν βαρ-
βάρων». Απὸ κεῖ τράβηξε
Ισια στὰ καράβια μαζὺ μὲ
τὸν στρατό του, ἀφοῦ ἀ-
φησε ἀντιβασιλέα τὸν ἀ-
νήλικο γιό του Κωνσταν-
τīνο μὲ κηδεμόνες τὸν
πατριάρχη Σέργιο καὶ τὸν
πρωθυπουργὸ Βῶνο. Στὴν
ἄρα τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ
εἶπε στὸν Πατριάρχη Σέρ-
γιο: «Στὰ χέρια τοῦ Θεοῦ
καὶ τῆς Παναγίας καὶ στὰ
δικά σου ἀφήνω τὴν πόλη
καὶ τὸ γιό μου».

Τὸ στρατιωτικὸ σχέ-
διο τοῦ Ἡρακλείου ἦταν
νὰ ἐπιτεθῆ κατὰ τῶν Περ-
σῶν ἀπ’ τὰ νῶτα τους.
‘Αποβιβάστηκε λοιπὸν στὰ

παράλια τῆς Βιθυνίας καὶ ἄρχισε τὶς ἐπιθέσεις. Κατατρό-
πωσε τοὺς Πέρσες, ἐλευθέρωσε ὀλόκληρη τὴ Μ. Ἀσία καὶ
τοὺς ἔδιωξε ἔξω ἀπὸ τὸ κράτος του. Κυρίεψε μάλιστα πολ-

‘Ο Ἡράκλειος

λές πόλεις τῆς Πεοσίας καὶ πήρε ἀμέτρητα λάφυρα. Ὁ Χοσρόης βρέθηκε τώρα σὲ μιὰ θέση ταπεινωτικὴ καὶ πολὺ στενόχωρη. Ὁ Ἡράκλειος ἐπέστρεψε νικητὴς στὴν Κωνσταντινούπολη (623 μ. Χ.).

2. Δεύτερη ἐκστρατεία τοῦ Ἡρακλείου.

Λίγο δμως καιρὸς ἔμεινε στὴν Κωνσταντινούπολη διάτοκράτορας, δσος χρειαζόταν γιὰ νὰ ἐμψυχώσῃ τοὺς κατοίκους καὶ νὰ ξεκουραστοῦν. Τὸν ἵδιο χρόνο ἐπιχείρησε δεύτερη ἐκστρατεία, ἀπὸ βορρᾶ τώρα, ὥστε νὰ αἰφνιδιάσῃ, δπως καὶ πρὶν τοὺς Πέρσες. Ἀποβιβάστηκε λοιπὸν στὸν Πόντο — Ἀρμενία καὶ σὲ λίγο προχώρησε μέσα στὸ Περσικὸ κράτος, γιατὶ δι Χοσρόης ἐτράπηκε σὲ φυγὴ. Τὸν ἑπόμενο χρόνο δι Χοσρόης ἐτοίμασε 3 στρατιές. Ὁ Ἡράκλειος δμως μὲ τὸν ἐνθουσιώδη χριστιανικὸ του στρατὸ καὶ μὲ τοὺς πιστούς του συμμάχους τὶς κτύπησε μία μία χωριστὰ καὶ τὶς διάλυσε. Τὴν μεγαλύτερη μάχη κατὰ τῶν Περσῶν τὴν ἔδωκε στὸν ποταμὸ Σάρρο τῆς Κιλικίας, ἐκεῖ ἀκριβῶς ποὺ πρὸ 958 χρόνων δ. Μ. Ἀλέξανδρος διάλυσε τὶς στρατιές τοῦ Δαρείου. Ὁ Χοσρόης δμως ἔχοντας ἀπέραντο κράτος, πόρους καὶ δυνάμεις στὴ διάθεσή του μάζεψε ἄλλες τρεῖς στρατιές, ἀπὸ τὶς δποῖες τὴν μιὰ προσδίζε κατὰ τῆς Κωνσταντινούπολεως καὶ τὶς ἄλλες νὰ κτυποῦν ἀπὸ παντοῦ τὸν Ἡράκλειο. Γιὰ νὰ εἰναι δὲ τελικὸ καὶ ἀποτελεσματικὸ τὸ κτύπημα κατὰ τῆς Κωνσταντινούπολεως συνεμάχησε μὲ τὸν Βασιλέα τῶν Ἀβάρων Χαγάνο, δ ὁποῖος σὰ βάρβαρος ἀρνήθηκε τὸν ὅρκο φιλίας καὶ παραβίασε τὴν εἰρήνη, ποὺ εἶχε κάμει μὲ τὸν Αὐτοκράτορά μας, πρὶν φύγῃ γιὰ τὸν πόλεμο. Ἔτσι Ἀβάροι καὶ Πέρσες πήγαν μὲ ἀρκετὸ στρατὸ καὶ πλοῖα στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ τὴν πολιόρκησαν ἀπὸ στεριά καὶ θάλασσα.

3. Πολειρχία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς Πέρσες καὶ Ἀβάρους.

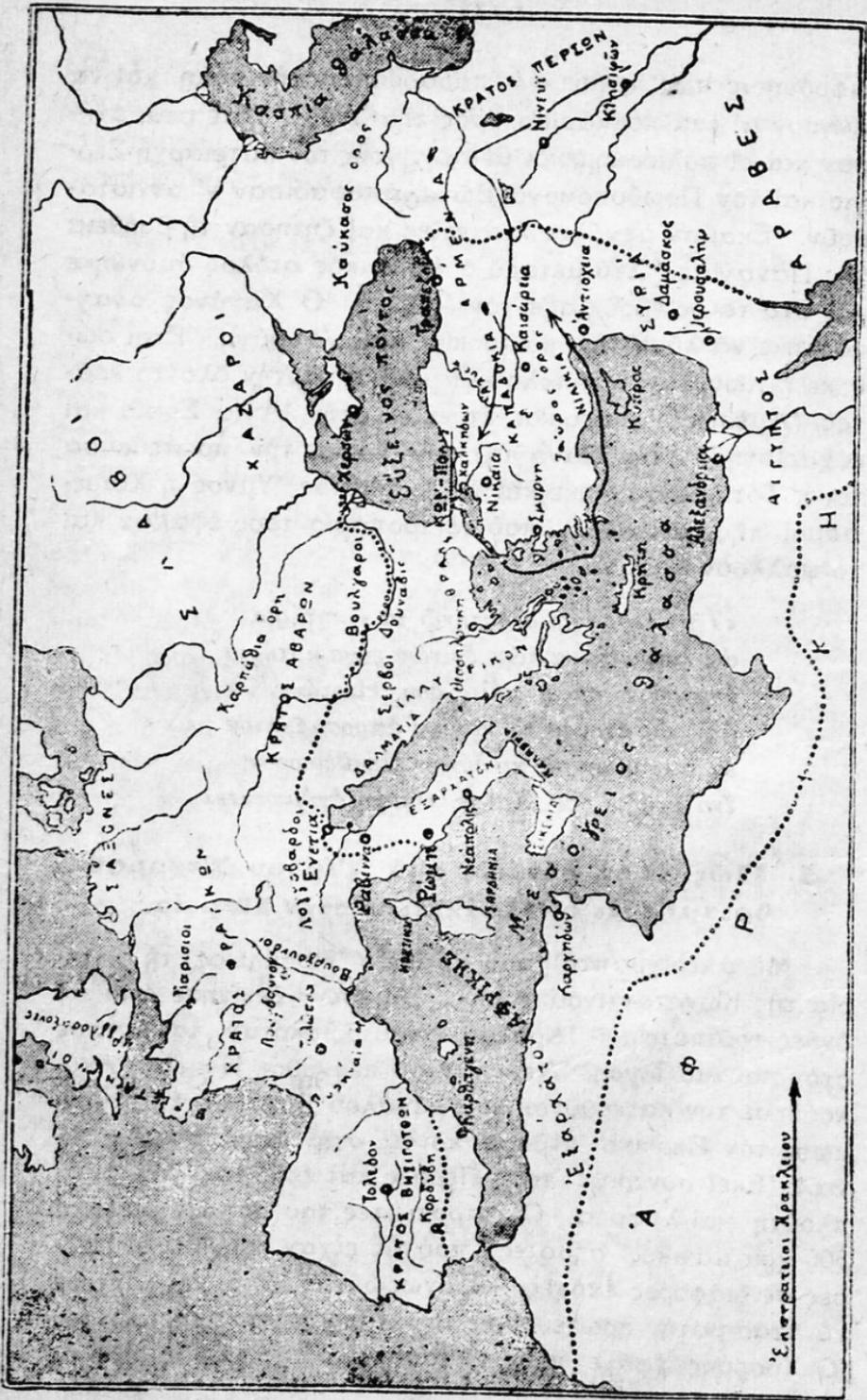
Οἱ Ἑλληνες στὴν ἀρχὴ ζήτησαν νάρθουν σὲ συνεννόηση μὲ τὸ Χαγάνο. Αὐτὸς δμως τοὺς ἀπάντησε μὲ πε-

φιφρόνηση, πώς πρέπει νά παραδώσουν τὴν πόλη καὶ νά φύγουν μ' ἔνα πουκάμισο πρὸς τὴν Ἀσία. Τότε σταμάτησαν καὶ οἱ πολιορκημένοι μὲ ἀρχηγοὺς τὸν πατριάρχη Σεργίῳ καὶ τὸν Πρωθυπουργὸν Βῶνο, ἀποφάσισαν ν^ο ἀντισταθοῦν. "Ἐκαμαν μεγάλες λιτανεῖες καὶ ζήτησαν τὴ βοήθεια τῆς Παναγίας. Στὸ μεταξὺ δὲ Ἑλληνικὸς στόλος ἀμύνθηκε καὶ στὸ τέλος ἐβούλιαξε τὸν ἔχθρικό. Ὁ Χαγάνος ἀναγκάστηκε νά λύσῃ τὴν πολιορκία καὶ νά φύγῃ. "Ἐτοι σώθηκε ἡ Κωνσταντινούπολη καὶ μαζὺ μ' αὐτὴν δλο τὸ κράτος. Ἀμέσως οἱ κάτοικοι ἔτρεξαν στὴν Ἀγία Σοφία καὶ εὔχαριστησαν τὴν Παναγία, ποὺ ἔσωσε τὴν πρωτεύουσά τους. Τότε συντάχτηκε καὶ δὲ Ἀκάθιστος "Ὕμνος ἡ Χαιρισμοὶ τῆς Παναγίας, ποὺ τὸ τροπάριό τους ἔψαλαν καὶ τὸ ψάλλουν ἀκόμα :

«Τῇ ὑπερομάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια
ώς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια
ἀναγράφω σοι ἡ πόλις σου, Θεοτόκε·
Δλλ' ὡς ἔχουσα τὸ κράτος ἀπροσμάχητον
ἐκ παντοίων με κινδύνων ἐλευθέρωσον
ἴνα κράζω σοι· Χαῖρε, νύμφη ἀνύμφευτε».

4. Πῶς μὲ τὴ δύναμη τοῦ Τεμίου Σταυροῦ Θριαμβεύει ὁ Ἡράκλειος στὴν Περσία.

Μὲ ἀπερίγραπτη χαρὰ ἔμαθε δὲ Ἡράκλειος τὴ σωτηρία τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀμέσως ξεκίνησε ἀπὸ τὶς ὅχθες τοῦ ποταμοῦ Ἀράξου, δπου βρισκόταν, καὶ ἔφτασε στὸν ποταμὸν Τίγρη. Ἀπὸ παντοῦ περνοῦσε νικητής. Ἀκολούθησε τὴν κατεύθυνση τοῦ μεγάλου ποταμοῦ καὶ ἀντάμωσε τὸν Περσικὸ στρατὸ κοντὰ στὴν ἀρχαία πόλη Νινευή. Ἔκεī σύντριψε τοὺς Πέρσες καὶ ἐκυρίεψε ἀμέτρητα πλούτη καὶ λάφυρα. Οἱ στρατιῶτες του βρῆκαν ἔκεī καὶ 300 χριστιανικές σημαῖες, ποὺ τὶς εἶχαν κυριέψει οἱ Πέρσες σὲ διάφορες ἐποχές. Προχωρώντας ἀπὸ κεῖ κόντευε νά φτάσῃ στὴν πρωτεύουσα τοῦ Χοσρόη, τὴν Κτησιφῶντα. Ὁ Χοσρόης ἔφυγε πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας, ἐνῶ οἱ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Πέρσες ταπεινωμένοι ἐπρότειναν εἰρήνη. Μὲ τὴν εἰρήνην αὐτὴν οἱ Πέρσες ἐπέστρεψαν ὅλες ἀκόμη τὶς χῶρες, ποὺ κατεῖχαν, ἀναγνώρισαν τὰ παλιά σύνορα τοῦ Κράτους καὶ ἀφῆκαν ἐλεύθερους ὅλους τοὺς αἰχμαλώτους. Ἀκόμη δὲ Ἡράκλειος ζήτησε ἀπ' αὐτοὺς τὸν Τίμιο Σταυρό, ποὺ μὲ μεγάλη πομπὴ τὸν πῆρε μαζύ του. Ἀμέσως ἀνάγγειλε τὴν νίκην καὶ τὴν συνθηκολόγησην στὴν Κωνσταντινούπολη μὲ μήνυμα, ποὺ διαβάστηκε στὸ λαό ἀπὸ τὸν Ἀμβωνα τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἐτσι τελείωσε θριαμβευτικὰ δὲ πόλεμος αὐτὸς ὑπὲρ τοῦ χριστιανισμοῦ ποὺ βάσταξε 6 χρόνια.

Οὐ νικητὴς βασιλιάς γύρισε κατόπιν θριαμβευτικὰ στὴν πρωτεύουσά του. Μπῆκε στὴν πόλη, καθισμένος σὲ μεγαλόπρεπο ἄρμα, ποὺ τὸ ἔσερναν τέσσερες ἐλέφαντες. Μπροστά· μπροστά βάδιζαν στρατιώτες κρατώντας ψηλά τὸν Τίμιο Σταυρό. Ὄλος δὲ λαός μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν πατριάρχη Σέργιο ύποδέχτηκε τὸν τροπαιούχο αὐτοκράτορα καὶ τὸ νικηφόρο στρατό του καὶ πήγαν ὅλοι μαζύ στὴν Ἁγία Σοφία. Ἐκεῖ ἔγινε δοξολογία καὶ δὲ Τίμιος Σταυρὸς φυλάχτηκε στὸ ιερό.

Τὸν ἄλλο χρόνο (629) δὲ αὐτοκράτορας πῆρε τὸν Τίμιο Σταυρὸν καὶ τὸν πήγε μὲ πομπὴ στὰ Ιεροσόλυμα. Ἐκεῖ τὸν ἔστησε μεγαλόπρεπα στὸ ίδιο μέρος καὶ τὴν ίδια μέρα (14 Σεπτεμβρίου), δπου τὸν εἶχε στήσει ἄλλοτε δὲ Ἡγιος Κωνσταντίνος καὶ ἡ Ἁγία Ἐλένη. Ἡ Ἐκκλησία μας γιορτάζει κάθε χρόνο αὐτὴ τὴν ἡμέρα τὴν ἐπέτειο τῆς διπλῆς ὑψώσεως τοῦ Τίμιου Σταυροῦ.

Ἐτσι δὲ Ἡράκλειος μὲ τὸ κατόρθωμα, ποὺ ἔκαμε, νὰ συντρίψῃ τὸ Περσικὸ κράτος, ἀναδείχθηκε νέος Μ. Ἀλέξανδρος. Τὰ τρόπαια του ἐλάμπρυναν τὸν Ἑλληνισμὸ τοῦ μεσαίωνα. Ὄλα δμως αὐτά τὰ κατόρθωσε, γιατὶ κέντησε τὸ θρησκευτικὸ αἰσθημα τοῦ λαοῦ καὶ μὲ αὐτὸ τὸν ἐνεθάρρυνε γιὰ τὴ νίκη. Οὐ Ἡράκλειος πῆρε τὸ κράτος του ταπεινωμένο, σὲ κακὴ κατάσταση καὶ δὲν ἀργησε νὰ τὸ κάμη δυνατό καὶ ἔνδοξο. Ἐξαφνα δμως νέος φοβερὸς ἔχθρος παρουσιάστηκε καὶ ἔφερε σὲ κίνδυνο τὴν αὐτοκρατορία καὶ τὸ χριστιανισμό, καὶ αὐτὸς ἦταν οἱ Ἀραβεῖς.

Ἐθρασλεῖς: Δείξατε στὸ χάρτη τὴν Παλαιστίνη, τὴν Συρία, τὴν Κιλικία καὶ τὴν Βιθυνία. Σὲ ποιόν ποταμὸ δὲ αὐτοκράτορας Ἡράκλειος ἔδωκε μεγάλη μάχη ἐναντίον τῶν Περσῶν; Τί ἦταν δὲ Χαγάνος; Ποῖοι μαζὶ ἐποιιόρκησαν τὴν Κωνσταντινούπολη, δταν ἀπουσίαζε δὲ αὐτοκράτορας Ἡράκλειος; Πῶς ἐσώθηκε ἡ πρωτεύουσα καὶ μὲ τί τροπάριο εὑχαρίστησαν τὴν Παναγία; Ἀπὸ ποίους ἐπῆρε δὲ Ἡράκλειος τὸν Τίμιο Σταυρό; Χαρακτηρίσετε σύντομα τὸν Ἡράκλειο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

ΟΙ ΑΡΑΒΕΣ

1. Πῶς ἔγινε ἡ Μωαβιέθανεκή Θρησκεία.

Ἡ Ἀραβικὴ χερσόνησος εἰναι ἄγονη καὶ μόνο στὶς ἀκτές της πρὸς τὴν Ἀφρικὴν ἔχει εῦφορα χώματα. Οἱ κάτοικοι τῆς, οἱ Ἀραβεῖς, πρὶν φανερωθῆν δὲ Μωάμεθ, ἦταν εἰδωλολάτρες, ἐκτὸς ἀπὸ μερικοὺς χριστιανούς. Οἱ μεγαλύτερες πόλεις τῆς Ἀραβίας ἦταν ἡ Μέκκα καὶ ἡ Μεδίνα. Οἱ Ἀραβεῖς εἶχαν γιὰ φόρεμα ἔνα μεγάλο πουκάμισο καὶ ἔναν πλατὺ μανδύα. Ἀγαποῦσαν τὸν πόλεμο, καθὼς καὶ οἱ σημερινοὶ κάτοικοι τῆς ἑρήμου, οἱ Βεδουΐνοι. Οἱ Ἀραβεῖς πίστευαν, πῶς τὸ ναὸς Καάβα στὴ Μέκκα τὸν ἔχτισε ὁ Ἀβραάμ.

Τὴν θρησκευτικὴν καὶ τὴν πολιτικὴν κατάσταση τῶν Ἀράβων τὴν ἄλλαξε δὲ λωσδιόλου δὲ Μωάμεθ. Αὐτὸς γεννήθηκε στὴ Μέκκα τὸ 571 μ. Χ., δταν βασίλευε στὴν Κωνσταντινούπολη δὲ Ἰουστῖνος δὲ Β'. Στὴν ἀρχὴν ἦταν φτωχὸς βοσκός, ἐπειτα δῆμως παντρεύτηκε μιὰ πλούσια χήρα. Ἐπειδὴ ἀνάλαβε τὶς ἐμπορικὲς ἐργασίες τῆς γυναικάς του, πολλὲς φορὲς πήγαινε ἐξ αἰτίας τους ὅς τὴ Σύρια. Ἐκεῖ γνώρισε τὴν Χριστιανικὴν καὶ τὴν Ἰουδαϊκὴν θρησκείαν. "Οταν ἔγινε 40 χρόνων, διηγήθηκε, πῶς εἶδε τὸν ἄγγελο Γαβριήλ, ποὺ τοῦ εἶπε πῶς αὐτὸς εἶναι δὲ Προφήτης τοῦ Θεοῦ καὶ πῶς

πρέπει νά κηρύξῃ τή νέα θρησκεία. Ἀρχισε λοιπόν νά τὰ διαδίδῃ αύτά καὶ στὴν πατρίδα του τή Μέκκα. Ἀπὸ τοὺς πατριῶτες του πολλοὶ λίγοι πίστεψαν στὰ λόγια του, ἐνῶ οἱ περισσότεροι τὸν περιγελοῦσαν, καὶ τέλος τὸν ἔφοβέριζαν μὲ θάνατο. Τότε ἀναγκάστηκε νά πάη νά κηρύξῃ στὴ Μεδίνα. Ἐκεῖ τὸν ύποδέχτηκαν μ' ἐνθουσιασμό, καὶ οἱ πιστοὶ τῆς Μεδίνας μὲ ἀρχηγὸν τὸ Μωάμεθ ἐπιτέθηκαν κατὰ τῆς Μέκκας. Ἐτοι καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Μέκκας, ἀφοῦ νικήθηκαν, ἀναγκάστηκαν νά δεχτοῦν τή νέα θρησκεία καὶ σιγὰ - σιγὰ δλη ἡ Ἀραβία ἀσπάστηκε τὸ Μωάμεθανισμό.

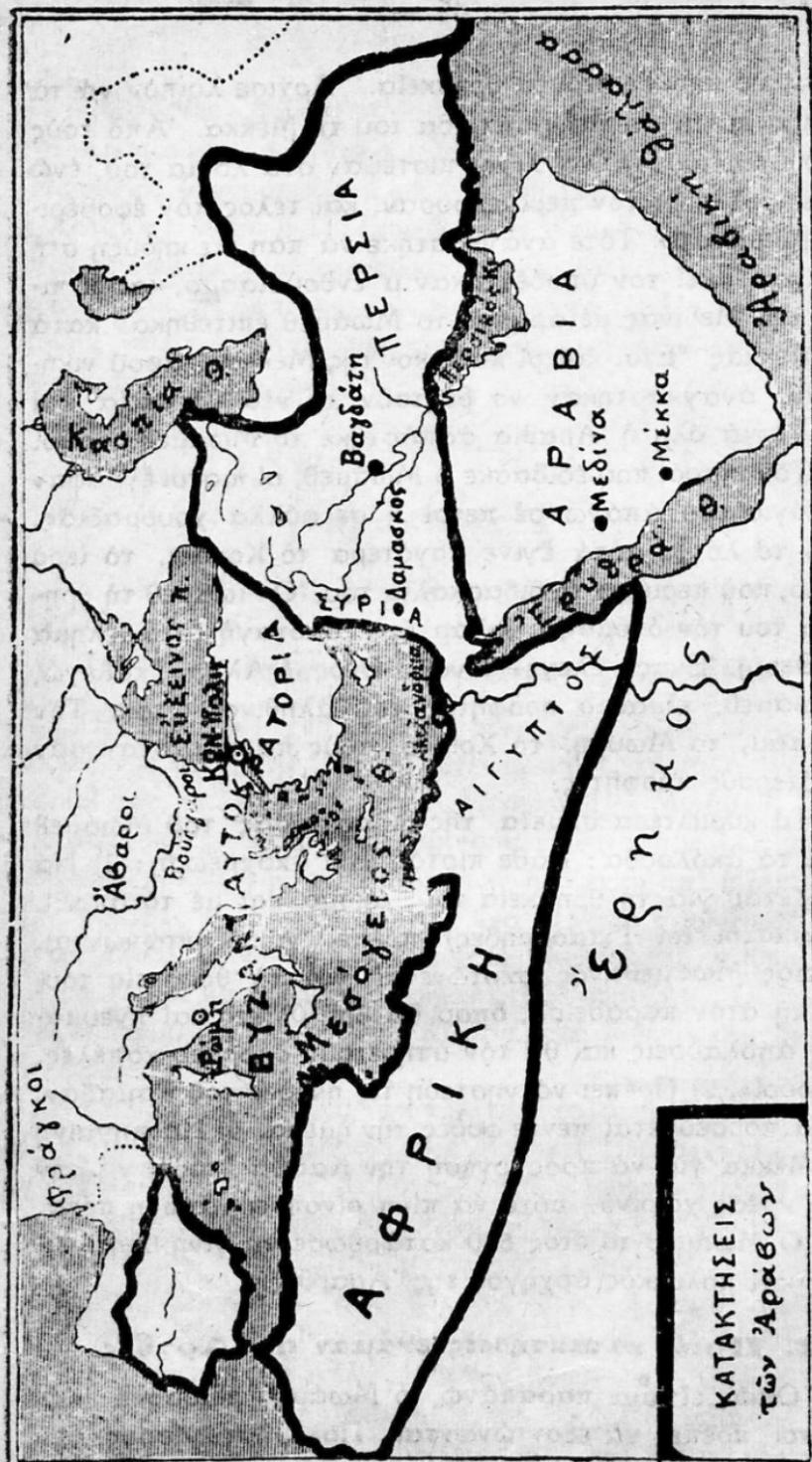
Τὸν καιρό, ποὺ ἐδίδασκε δ Μωάμεθ, οἱ πιστοὶ ἔγραφαν τὰ λόγια του ἀπάνω σὲ πετσί ἢ σὲ φύλλα χουρμαδιᾶς. Ἀπὸ τὰ λόγια αύτά ἔγινε ἀργότερα τὸ Κοράνι, τὸ Ἱερὸ βιβλίο, ποὺ περιέχει τὴ διδασκαλία του. Ὁ Μωάμεθ τὴ θρησκεία του τὴν ὀνομάζει Ἰσλάμ δηλ. ύποταγὴ (στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ). Ἔνας—ἔλεγε—εἶναι δ Θεός, δ Αλλάχ, καὶ ἐγώ, δ Μωάμεθ, εἰμαι δ προφήτης τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ. Τὸν Ἀβραάμ, τὸ Μωυσῆ, τὸ Χριστό, τοὺς παραδεχόταν σὰν μικρότερους προφήτες.

Τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς διδασκαλίας τοῦ Μωάμεθ εἶναι τὰ ἀκόλουθα: Κάθε πιστὸς ἔχει ύποχρέωση: 1) Νά ἐργάζεται γιὰ τὴ θρησκεία του, ἀκόμα καὶ μὲ τὸ σπαθί. Οἱ ἀπιστοὶ (οἱ Γκιασούρηδες) πρέπει νά ἔξοντώνωνται. Ὁποιος Μωαμεθανὸς σκοτώνεται γιὰ τὴ θρησκεία του, θὰ μπῇ στὸν παράδεισό, δπου θὰ βρῇ ὄλικές καὶ πνευματικές ἀπολαύσεις καὶ θὰ τὸν ύπηρετοῦν δμορφες κοπέλες, τὰ «ούρἱ». 2) Πρέπει νά νηστεύῃ τὶς ἡμέρες τοῦ Ραμαζάν. 3) Νά προσεύχεται πέντε φορὲς τὴν ἡμέρα. 4) Νά πηγαίνῃ στὴ Μέκκα γιὰ νά προσκυνήσῃ τὴν Καάβα καὶ 5) νά μὴν τρώῃ κρέας χοιρινό, οὕτε νά πίνῃ οἰνοπνευματώδη ποτά.

Ο Μωάμεθ τὸ ἔτος 630 κατώρθωσε νά γίνῃ θρησκευτικὸς καὶ πολιτικὸς ἀρχηγὸς τῆς Ἀραβίας. ✓

2. Ποιέεις κατακτήσεις ἔκαμπαν οἱ "Αραβες".

Οπως εἴπαμε παραπάνω, δ Μωάμεθ ἐδίδασκε: «Ο ἀπιστοὶ πρέπει νά ἔξοντώνωνται. Πολεμήστε δσους δὲν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πιστεύουν στὸ Θεό καὶ τὸν Προφήτη του». Ἀφοῦ πέθανε δὲ Μωάμεθ, οἱ Ἀραβεῖς ἄρχισαν τὸν Ἱερό πόλεμο. Ἡ Περσία ἦταν πλουσία χώρα καὶ ὁ βασιλιάς της εἶχε ἀμέτρητα πλούτη. Ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἦταν κι αὐτὴ πλουσία χώρα.

Οἱ Ἀραβεῖς συνηθισμένοι ὡς τότε σὲ φτωχὴ ζωὴ, ἄρχισαν μὲν χαρὰ νὰ χτυποῦν καὶ τὶς δυὸς χῶρες, γιατὶ σ' αὐτὲς θὰ ἔβρισκαν πλούσια λάφυρα. Στὴν ἀρχὴ ύπεταξαν τὴν Ἑλληνικὴ Συρία. Ἄλλο τμῆμα τους ἐπιτέθηκε στὴν Περσία, ποὺ τὴν ύπεταξε κι αὐτὴν καὶ ἔτσι ἡ Μωάμεθανικὴ θρησκεία ἔφτασε ὡς τὶς Ἰνδίες. Ἄλλο τμῆμα στρατοῦ ἐκυρίεψε τὴν Αἴγυπτο καὶ ἐπειτα τὴν Βυζαντινὴν Ἀφρική. Τέλος ἄλλο τμῆμα τους ἐπετέθηκε κατὰ τῆς Παλαιστίνης. Ἀδικα ἀντιστάθηκαν οἱ στρατηγοὶ τοῦ Ἡρακλείου. Ἡ ἀγία πόλη Ἱερουσαλήμ παραδόθηκε στὸν Ὁμάρ, ποὺ ἤρθε ἐπίτηδες ἀπὸ τὴν Μέκκα. Μὲ μεγάλη δυσκολία κατόρθωσαν μόνο δι πατριάρχης Σωφρόνιος καὶ οἱ στρατηγοὶ τοῦ Ἡρακλείου νὰ σώσουν τὸν Τίμιο Σταυρό. Ἐπειτα οἱ Ἀραβεῖς πέρασαν τὸν πορθμὸ τοῦ Γιβραλτάρ, μπῆκαν στὴν Ἰσπανία καὶ ἀφάνισαν τὸ Βασίλειο τῶν Βησιγότθων. Ἀπὸ κεῖ διάβηκαν τὰ Πυρηναῖα καὶ ὅρμησαν πρὸς τὴν Γαλλία. Μὰ ἔκει νικήθηκαν ἀπὸ τὸ βασιλιά τῶν Φράγκων Κάρολο Μάρτελλο. Ἐτοι σταμάτησαν στὰ Πυρηναῖα (732 μ. Χ.).

3. Πῶς ὁ αὐτοκράτορας Κωνσταντίνος Δ' ὁ Πωγωνᾶτος ἔσωσε τὴν Κωνταντίνε- νούπολη ἀπὸ τοὺς "Ἀραβεῖς.

Ο θρησκευικὸς καὶ πολιτικὸς ἀντιπρόσωπος τοῦ Μωάμεθ, δο Χαλίφης τῆς Συρίας Μωαβίας, σκέφθηκε πὼς τότε μόνον θὰ κατατροπώσῃ τὸ ἄπιστο Χριστιανικὸν κράτος, δταν κατορθώσῃ νὰ κυριέψῃ τὴν πρωτεύουσά του, τὴν Κωνσταντινούπολη. Ἀρχισε λοιπὸν νὰ κάνῃ μεγάλες ἐτοιμασίες καὶ κατασκεύασε μεγάλο στόλο.

Τὴν ἄνοιξη τοῦ 672 ἄρχισε τὶς ἐπιδρομές μὲ τὸ στόλο του στὶς ἑλληνικὲς θάλασσες καὶ μὲ τὸ στρατό του στὴ Μ. Ἀσσα. Ἐγινε κυρίαρχος τοῦ Αιγαίου πελάγους καὶ

δλόκληρης τῆς Μ. Ἀσίας ἵσαμε τὴν Χαλκηδόνα, ποὺ βρίσκεται ἀπέναντι στὴν Κωνσταντινούπολη, δπως εἶπαμε καὶ ἀλλοῦ.

Στὸ θρόνο τότε τῆς Ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας βρισκόταν ὁ Κωνσταντῖνος Δ' ὁ Πωγωνᾶτος. Ὁ Πωγωνᾶτος ἦταν μετρημένος πολιτικός καὶ γενναῖος.

Κωνσταντῖνος Δ' ὁ Πωγωνᾶτος

Μὲ τὴν ἐλπίδα του στὸ Χριστὸ ἄρχισε νὰ δχυρώνῃ τὴν πόλη γιὰ νὰ ἀντισταθῇ στοὺς Ἀραβεῖς. Ἐφτὰ χρόνια οἱ Ἀραβεῖς πολιορκοῦσαν μὲ τὰ πλοῖα τους τὴν Κωνσταντινούπολη, ἀλλὰ δὲν κατόρθωσαν τίποτε. Οἱ Ἐλληνες ὑπερασπίσθηκαν γενναῖα τὴν πόλη τους ἀπὸ τὰ δυνατὰ φρούρια. Ἐπιτέλους τὸν ἔβδομο χρόνο κατόρθωσαν νὰ καταστρέψουν τὸ στόλο τῶν Ἀράβων μὲ τὸ «ύγρο πῦρ». Αὐτὸν ἦταν ἔνα μῆγμα ἀπὸ θειάφι, νίτρο, πίσσα καὶ πετρέλαιο, ποὺ τὸ

βρῆκε ὁ μηχανικὸς Καλλίνικος. Αὐτὸν ἔκαιγε ἀκόμα καὶ μέσα στὸ νερό, καταστρέφοντας τὰ πάντα, ἀκόμα καὶ τὸ σίδηρο. Μὲ τὸ ύγρὸ αὐτὸν γέμιζαν τὰ πυρπολικὰ καὶ μὲ αὐτὰ ἔκαιγαν τὰ καράβια τῶν Ἀράβων. Τὸ ἕδιο τὸ πετοῦσαν μὲ σιδερένιους σωλήνες ἀπάνω στὸ στόλο καὶ στὸ στρατό. Ἡ φοβερὴ αὐτὴ ἐφεύρεσῃ κρατήθηκε μυστικὴ ὥς τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς αὐτοκρατορίας.

Οἱ Ἀραβεῖς δὲν μποροῦσαν νὰ κρατήσουν ἄλλο τὸν πόλεμο. Ὁ περήφανος Μωαβίας ἀναγκάστηκε νὰ παραδεχτῇ τὴν ἥττα του καὶ νὰ λύσῃ τὴν πολιορκία, ἀφοῦ ἔκλεισε εἰρήνη μὲ τὴν συμφωνία νὰ πληρώνῃ κάθε χρόνο φόρο στὸν αὐτοκράτορα τοῦ Χριστιανικοῦ κράτους καὶ νὰ ἀπελευθερώσῃ ὅλους τοὺς χριστιανοὺς αἰχμαλώτους. Γιὰ δεύτερη φορὰ οἱ κάτοικοι ἔψαλαν πάλι τὸν Ἀκάθιστο Ὕμνο στὸ ναὸ τῆς Ἀγίας Σοφίας.

“Ετοι σώθηκε ἡ Κωνσταντινούπολη καὶ δλόκληρη ἡ Εύρωπη ἀπὸ τὴν κατάκτηση τοῦ Ἰσλάμ. “Ολοὶ οἱ ἄρχοντες τῶν διαφόρων κρατῶν ἔστειλαν ἀντιπροσώπους στὴν Κωνσταντινούπολη γιὰ τὴ μεγάλη ἐπιτυχία καὶ συγχάρηκαν τὸν αὐτοκράτορα Πωγωνάτο.

‘Η νίκη αὐτὴ ἦταν καὶ νίκη τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ (678 μ. Χ.).

4. Πῶς ὁ αὐτοκράτορας Λέων Γ' ὁ "Ισαυρος ἔσωσε τὴν Κωνσταντινούπολη ἀπὸ τοὺς "Αραβες.

Τὸ ἔτος 717 στὸ θρόνο τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας βρισκόταν ὁ Λέων Γ' ὁ "Ισαυρος, ποὺ ἦταν ἔξοχος στρατηγὸς μὲ γενναίᾳ ψυχῇ καὶ σιδερένιᾳ θέλησῃ. Δὲν πέρασε πολὺς καιρὸς ἀπὸ τότε, ποὺ ἔγινε αὐτοκράτορας ὁ Λέων καὶ νά, παρουσιάζονται ἔξαφνα πάλι οἱ "Αραβες μὲ πολὺ στρατὸ καὶ στόλο, κάνοντας ἀποκλεισμὸ στὴν πρωτεύουσα. Τὰ καράβια τῶν Ἀράβων ἦταν τόσο πολλά, ὅσα ἦταν ἀλλοτε τὰ καράβια τοῦ Ξέρξη. Ο αὐτοκράτορας ώστόσο ἐτοίμασε στρατό, ἔδωσε θάρρος σὲ ὅλους καὶ ἄρχισε τὴν ἄμυνα. "Ἐναν δλόκληρο χρόνο οἱ "Αραβες ἔκαναν λυσσασμένες ἐπιθέσεις στὴν πόλη, ἀλλὰ δὲν κατόρθωσαν νὰ τὴ κυριέψουν. Στὸ τέλος νικήθηκαν ἀπὸ τὸ «ύγρῳ πῦρ» τῶν Ἐλλήνων κι ἐπαθαν μεγάλες ζημίες. "Οσοι ἀπόμειναν ἀπὸ τὸ βαρὺ χειμῶνα καὶ τὴν ἔλειψη τροφίμων ὑπόφεραν πολύ. Γι' αὐτὸ ἀναγκάστηκαν νὰ λύσουν τὴν πολιορκία καὶ νὰ φύγουν ταπεινωμένοι.

Τότε οἱ γενναῖοι καὶ εὐσεβεῖς κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔτρεξαν στὸ ναὸ τῆς Ἀγίας Σοφίας καὶ εὐχαρίστησαν τὴν Παναγία γιὰ τὴ νίκη. Ο Ἀκάθιστος "Υμνος ψάλθηκε τότε γιὰ τρίτη φορὰ ἀπ' αὐτούς.

“Ἀκόμα καὶ σήμερα ἡ Ἔκκλησία μας τιμᾶ τὴ μνήμη τῶν τριῶν Χριστιανῶν βασιλέων, τοῦ Ἡρακλείου, τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου καὶ τοῦ Λέοντα τοῦ Ἰσαύρου, ἐπειδὴ νίκησαν τοὺς Ἀβάρους, τοὺς Πέρσες καὶ τοὺς "Αραβες. "Ολη ἡ Εύρωπη ἀναγνώρισε, πῶς χρωστοῦσε τὴ σωτηρία τῆς στοὺς ἀγῶνες τῶν Ἐλλήνων.

Φ. Πώς οἱ "Ελληνες αύτοκράτορες πῆραν πέσω τὶς χῶρες, ποὺ εἶχαν κυριέψει οἱ "Αραβες.

Μὲ τοὺς φοβερούς ἀγῶνες τῆς κατὰ τοῦ Ἰσλάμ ἡ Ἐλληνικὴ αύτοκρατορία εἶχε μικράνει πολύ. Εἶχε χάσει τὴ Συρία, τὴν Παλαιστίνη, τὴν Αἴγυπτο καὶ τὴν Ἀφρική, χῶρες, ποὺ τὶς πῆραν ὅλες οἱ Ἀραβες. Τὴ μισὴ Ἰταλία τὴν πῆραν οἱ Λομβαρδοί. Καὶ στὴ χερσόνησο τοῦ Αἴμου εἶχαν προχωρήσει διάφορες Σλαβικές φυλές.

Βυζαντινὸ πλοῖο

Ἄλλα οἱ Ἀραβες ἄρχισαν ν' ἀδυνατίζουν στὸ μεταξύ, γιατὶ εἶχαν ἐμφυλίους πολέμους ἀνάμεσά τους. Τὸ μεγάλο κρά-

τος τοῦ Ἰσλάμ χωρίστηκε τώρα σὲ μικρὰ κράτη. Αὐτὸ τὸ χωρισμὸ τὸν ἐπωφελήθηκαν οἱ Ἐλληνες αύτοκράτορες Βασίλειος ὁ Μακεδόνας, Νικηφόρος Φωκᾶς, Ἰωάννης Τσιμισκῆς καὶ Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος. Ἀρχισαν λοιπὸν τοὺς πολέμους καὶ κατόρθωσαν ἀπ' τὸ ἔνα μέρος νὰ ἐλευθερώσουν ὅλες τὶς χῶρες, ποὺ εἶχαν κατακτήσει οἱ Ἀραβες καὶ ἀπ' τὸ ἄλλο νὰ κυνηγήσουν τοὺς Σλάβους. Ἡ δόξα τῶν Ἀράβων ἄρχισε σιγὰ-σιγὰ νὰ σβύνη. Ἄλλα καὶ ἡ Ἐλληνικὴ αύτοκρατορία γιὰ χρόνια πολλὰ δὲν ἔμεινε ἡσυχη, ἐπειδὴ οἱ διάδοχοι τῶν Ἀράβων, οἱ Τούρκοι, παρουσιάστηκαν κι αὐτοὶ σὰν ἐπίφοβοι ἔχθροι, ζητώντας νὰ κυριέψουν τὴν Κωνσταντινούπολη. Εἶχαν τὴν ἴδια θρησκεία μὲ τοὺς Ἀραβες καὶ προσκυνοῦσαν κι αὐτοὶ τὸν Μωάμεθ. Γιὰ κακὴ τύχη οἱ Τούρκοι κατόρθωσαν ἐκεῖνο, ποὺ δὲν εἶχαν κατορθώσει οἱ Ἀραβες καὶ κατέχουν ὥς τὰ σήμερα τὴν Κωνσταντινούπολη. Ἄλλα πρὶν μιλήσουμε γιὰ τοὺς Τούρκους, ἀς δοῦμε τὶ σπουδαία με-

ταρρύθμιση ἔγινε τὸν δύδοο αἰῶνα στὴν Ἑλληνικὴ αὐτο-
κρατορία.

Ἐργασίες: Τί ἐμάθατε γιὰ τὸν Μωάμεθ; Φέρετε καὶ ἄλλες
πληροφορίες σχετικές. Γεωγραφία τῆς Ἀραβίας. Τί ἦταν τὸ
ὑγρὸ πῦρ καὶ ποῦ ἔχοησίμευσε; Τί χρεωστεῖ ἡ Εὐρώπη στοὺς
ἄγωνες τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Ἀβάρων, Περσῶν καὶ Ἀράβων;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'

Η ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ

β. Ελαύαντος
**1. Πώς οἱ εἰκονομάχοις αὐτοκράτορες ἀπαγόρε-
ψαν τὴν προσκύνηση τῶν ἀγίων εἰκόνων καὶ ἔκλει-
σαν τὰ μοναστήρια.**

Ἄπὸ τὸν καιρὸν τοῦ Μ. Κωνσταντίνου οἱ χριστιανοὶ¹ στόλιζαν τὶς ἐκκλησίες τους μὲ εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας καὶ τῶν ἀγίων καὶ κάθε χρόνο γιόρταζαν μὲ εὐλάβεια τὴ μνήμη τους. Σ' αὐτὲς τὶς γιορτές γίνονται μὲ μεγαλοπρέπεια πανηγύρια καὶ λιτανεῖς, ποὺ φανέρωνται τὴν εὐλάβεια τῶν προσκυνητῶν. "Ολα αὐτὰ ἦταν βέβαια οἱ ἔξωτερικοὶ τύποι τῆς λατρείας, ἀλλὰ ἡ μεγάλη προσκόλληση στοὺς ἔξωτερικοὺς τύπους, ἔκανε νὰ γεννηθοῦν ὑπερβολές καὶ παρανοήσεις. Οἱ γιορτές ἔγιναν τόσες πολλές, ποὺ δι μισδὲς χρόνος περνοῦσε μὲ ἀργία. Οἱ χριστιανοὶ, ἀντὶ νὰ λατρεύουν μόνο τὸ Θεό καὶ νὰ τιμοῦν τοὺς ἀγίους, λάτρευαν καὶ τὶς εἰκόνες καὶ τὰ λείψανα τῶν ἀγίων, ἀποδίδοντάς τους θαυματουργὲς ἰδιότητες. "Η εὐλάβεια καὶ ἡ τιμὴ πρὸς αὐτὰ εἶναι, φυσικά, ὑποχρέωση τοῦ χριστιανοῦ, δχι δύμως καὶ ἡ λατρεία τους.

"Απ' τὸ ἄλλο μέρος πλήθυναν πολὺ τὰ μοναστήρια, διποὺ κλείνονταν πολλοὶ νέοι, γιὰ νὰ μὴν πηγαίνουν στὸ στρατό.

"Άλλοι πάλι γίνονταν καλόγεροι, γιὰ νὰ περνοῦν τὸν καιρὸ τους χωρὶς δουλειά, ἀποφεύγοντας ἔτσι τὶς ὑπο-

χρεώσεις τους ἀπέναντι τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ κράτους.

Ἄλλα καὶ ἡ κατάσταση στὴν ἐκπαίδευση δὲν ἦταν ἑκείνη, ποὺ ἔπρεπε. Τὴν διαπαιδαγώγηση τῆς νεολαίας τὴν εἶχαν ἀναλάβει οἱ καλόγεροι, ποὺ οἱ περισσότεροί τους ἦταν ἀμόρφωτοι. Τέλος μὲ τοὺς πολλούς πολέμους ὁ στρατὸς καὶ τὰ οἰκονομικά τῆς αὐτοκρατορίας δὲ βρίσκονταν σὲ εὔχαριστο σημεῖο.

“Ολες αὐτές οἱ ἀνωμαλίες ἔπρεπε νὰ διορθωθοῦν.

Δέων ὁ "Ισαυρος"

Χρειάζονταν νὰ γίνη κάποια μεταρρύθμιση, κάποια διόρθωση, πρὸς τὸ καλύτερο. Αὕτη τὴν διόρθωση προσπάθησε νὰ τὴν κάμη ὁ αὐτοκράτορας Λέων Γ' δ "Ισαυρος καὶ οἱ διάδοχοί του, οἱ "Ισαυροί.

Οἱ νόμοι, οἱ ὅποιοι ἦταν ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἔπρεπε νὰ συμπληρωθοῦν. Ἐξ ἄλλου οἱ γεωργοὶ ἦταν δοῦλοι, κτήματα δικά τους δὲν εἶχαν καὶ

ἐργάζονταν τὰ κτήματα τῶν πλουσίων σὰν δοῦλοι. Ὁ Λέων ἦταν ἴκανώτατος αὐτοκράτορας καὶ ἥθελησε νὰ διορθώσῃ δλα τὰ κακὰ αὐτὰ καὶ γι' αὐτὸ ἔκαμε διάφορες μεταρρυθμίσεις. Πρῶτα ἔχώρισε τὴν αὐτοκρατορία σὲ τμήματα, ποὺ τὰ διοικοῦσαν διάφοροι διοικητές. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν διοικητικὴν αὐτὴ μεταρρύθμιση (717—741 μ. Χ.) ἔκαμε μεταρρύθμιση καὶ στὸ στρατό, τὸν ὅποιο ἔκαμε περισσότερο καὶ ἴκανωτερο. Ἐπίσης ἔκαμε μεταρρύθμιση γεωργικὴ καὶ στοὺς νόμους. Μὲ τοὺς νόμους αὐτοὺς πολλὰ ἐλαττώματα τῆς κοινωνίας διορθώθηκαν.

Ὁ Λέων ἀποφάσισε τὸ 726 νὰ ἀπαγορέψῃ τὴν λατρεία τῶν ἀγίων εἰκόνων καὶ τῶν ἀγίων λειψάνων, ἀντὶ νὰ φροντίσῃ νὰ ἔξηγήσῃ μέσω τῶν κληρικῶν στοὺς πιστοὺς πῶς πρέπει νὰ τὰ τιμοῦν. Ἡ ἀφαίρεση τῶν εἰκόνων ἀπὸ τοὺς ναοὺς ἔκαμε τὸ λαὸν νὰ μισήσῃ τὸν αὐτοκράτορα. Στὴν πρωτεύουσα καὶ στὶς ἄλλες πόλεις παρουσιάστηκαν λαζ-

κές ἔξεγέρσεις, πού τίς ὑποκινοῦσαν οἱ καλόγεροι, ἀλλὰ δὲ λέων βγῆκε νικητὴς διπέρα αὐτές.

Οἱ γιδὸς καὶ διάδοχος τοῦ Λέοντα Κωνσταντίνος δὲ Εὐστάθιος μὲν μεγαλύτερο πεῖσμα τὸ ἔργο τοῦ πατέρα του. Οἱ εἰκόνες καταστράφηκαν, ἐνῷ πολλὰ μοναστήρια κλείστηκαν ἢ ἔγιναν στρατῶνες καὶ ἀλλὰ δημόσια καταστήματα. Οἱ καλόγεροι καταδιώχτηκαν, φυλακίστηκαν ἢ ἔξοριστηκαν.

Οἱ Λέων ἐνῷ στὸ ζήτημα τῶν εἰκόνων ἔσφαλε, δῆμος ἀναμόρφωσε τὸ κράτος πολιτικά, μεταβάλλοντας τὴν νομοθεσία ἐπὶ τὸ χριστιανικότερο, συμπληρώσας τὴν Νομοθεσία τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Προστάτεψε προπάντων τοὺς μικροὺς ἰδιοκτῆτες ἀπέναντι τῶν μεγάλων καὶ ἔλαβε μέτρα γιὰ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὸ ἐμπόριο, τὸ γάμο καὶ τὸν οἰκογενειακὸ βίο. Ἀκόμα ἀναμόρφωσε τὸ κράτος στρατιωτικά, καλυτέρεψε τὰ οἰκονομικά του καὶ ἀνοιξε λαϊκὰ σχολεῖα.

2. Ιωάννης αὐτοκράτερος Ἀγέα Θεοδώρου ἀναστήλωσε τὰς ἄγιες εἰκόνες.

Παραπάνω ἀπὸ ἑκατὸν χρόνια (726 - 842) βάσιαξε δὲ ἀγώνας γιὰ τὸ ζήτημα τῶν εἰκόνων. Στὴ μεγάλῃ ἐκείνῃ πάλη ἔλαβε μέρος ὅλη ἡ κοινωνία. Ἀπὸ τὸ ἔνα μέρος οἱ μορφωμένοι ἀνθρώποι ζητοῦσαν τὴν μεταρρύθμιση, ἀπὸ τὸ ἄλλο οἱ ἀνθρώποι τοῦ λαοῦ ἥθελαν νὰ λατρεύουν τὶς εἰκόνες. Στὸ τέλος μιὰ οἰκουμενικὴ σύνοδο ἔλυσε τὸ ζήτημα τῶν εἰκόνων.

Ἐπειτα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ αὐτοκράτορα Θεοφίλου, ἡ εύσεβὴς σύζυγός του Θεοδώρα συνεννοήθηκε μὲ τοὺς ἀρχοντες τοῦ κράτους καὶ κάλεσε νέα σύνοδο (842 μ. Χ.) ποὺ ξανάφερε τὴν τιμὴν καὶ προσκύνηση τῶν εἰκόνων. Συνάμα ἔξηγήθηκε στὸ λαό, πώς ἡ προσκύνησή τους δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται λατρεία, ἀλλὰ τιμὴ, ποὺ ἀποδίδεται στὰ πρόσωπα ποὺ εἰκονίζονται στὶς ἄγιες εἰκόνες. Ἀπὸ τότε ἡ ἐκκλησία μας γιορτάζει πανηγυρικά τὴν ἀναστήλωση τῶν ἀγίων εἰκόνων κατὰ τὴν πρώτη Κυριακὴ τῆς Μ. Τεσ-

σαρακοστής. Ἐπειδὴ ἡ γιορτὴ αὐτὴ συμβολίζει τὸ θρίαμβον κατὰ τῶν αἱρέσεων καὶ τῆς κακοδοξίας, ὁνομάστηκε Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ἡ αὐτοκράτειρα Θεοδώρα ἀνακηρύχτηκε ἀργότερα ἀγία τῆς Ἔκκλησίας μας.

3. Πῶς τὴν ἐποχὴν τοῦ πατριάρχη Φωτίου ἔγινε τὸ σχέσιμα τῶν ἔκκλησιῶν.

Οἱ χριστιανικές Ἔκκλησίες ἐκείνη τὴν ἐποχὴν εἶχαν ἀποπάνω τους τὴν ἐπίβλεψη πέντε Πατριαρχῶν. Κάθε Πατριάρχης ἐπίβλεπε τὶς ἔκκλησίες τῆς δικῆς του περιφερείας, χωρὶς νὰ ἔχῃ δικαίωμα νὰ ἐπεμβαίνῃ στὶς ύποθέσεις τῶν ἄλλων ἔκκλησιαστικῶν περιφερειῶν. Ἀλλὰ δὲ Πατριάρχης τῆς Ρώμης, ποὺ λεγόταν Πάπας, ζητοῦσε πάντα εὐκαιρία νὰ ἀνακατεύεται στὰ ἑσωτερικὰ τῶν ἄλλων Ἔκκλησιῶν, γιὰ νὰ φαίνεται ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς ἄλλους Πατριάρχες. Κατὰ τὸν 9^ο δῆμος αἰώνα δόθηκε ἀφορμὴ νὰ γίνη δριστικὸν τὸ σχίσμα μεταξὺ τῆς Ἀνατολικῆς καὶ τῆς Δυτικῆς Ἔκκλησίας.

Τὸ 842 δὲ Βάρδας, ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου αὐτοκράτορα Μιχαὴλ Γ', κατέβασε ἀπὸ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τὸν τότε Πατριάρχη Ἰγνάτιο. Στὴ θέση του ἔβαλε τὸ Φωτιό, ἀνώτερο υπάλληλο τῆς αὐλῆς του ὡς τότε. Ὁ Φωτιός ἦταν ἐνάρετος, σοφός, μὲν ἀνώτερα χαρίσματα. Σὲ διάστημα ἔξη ἡμερῶν πέρασε δλα τὰ ἔκκλησιαστικὰ ἀξιώματα καὶ ἔγινε Πατριάρχης. Ἀλλὰ οἱ φίλοι τοῦ Ἰγνάτιου ἔκαμαν θόρυβο γι' αὐτὸν καὶ ζήτησαν νὰ ἐπικυρώσῃ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Φωτίου σύνοδος. "Ἐγινε λοιπὸν τότε σύνοδος καὶ ὁ Πάπας Νικόλαος ἔστειλε σ' αὐτὴν δύο ἀντιπροσώπους του, ἐνῶ συνάμα ἔγραψε ἐπιστολὴν στὸν αὐτοκράτορα κατηγορώντας τὸν δτι καθαιρεσε τὸν Ἰγνάτιο χωρὶς νὰ ρωτήσῃ αὐτόν, δηλ. τὸν Πάπα. Ἡ σύνοδος συγκλήθηκε τὸ 861 καὶ δλοι σ' αὐτὴν συμφώνησαν, πὼς ἡ ἐκλογὴ τοῦ Φωτίου ἦταν κανονική. Τότε δὲ Πάπας ἀφόρισε τὸν Φωτιό καὶ τοὺς δύο ἀντιπροσώπους του καὶ κήρυξε ἄκυρη τὴν ἐκλογὴν τοῦ Φωτίου.

Ο Φωτίος στήν ἀρχὴ τὰ ὑπόμενε ὅλα γιὰ τὸ συμφέρο τῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ δταν ὁ Πάπας ἔστειλε στὴ Βουλγαρία κληρικοὺς γιὰ νὰ ὀργανώσῃ τὶς ἐκκλησίες της, κι ἐκεῖνοι δίδασκαν, πῶς τὸ "Ἄγιο Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ Υἱό, ἀποφάσισε δὲν ιδιος νὰ τελειώσῃ μ' αὐτὴ τὴν κατάσταση. Κάλεσε λοιπὸ τὸ 867 μ.Χ. μεγάλη σύνοδο στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ σ' αὐτὴ ἔβγαλε ἀφορισμὸ γιὰ τὸν Πάπα καὶ τοὺς δμόφρονές του." Ετσι δημιουργήθηκε τὸ σχίσμα μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Ἡ θαρραλέα στάση τοῦ Φωτίου ἀπάλλαξε μιὰ γιὰ πάντα τὸ Ἑλληνικὸ "Ἐθνος ἀπὸ τὴν κηδεμονία τοῦ Πάπα καὶ ἔδωκε τὴν ἐλευθερία στὴν Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία.

Πληροφορίες γιὰ τὸν Αὐτοκράτορα Δέοντα Ε' τὸν **"Ισανρρο.** Τί θὰ εἰπῇ διοικητικὴ διαιρεση ἐνὸς κράτους; Ποιὲς εἶναι οἱ μεταρρυθμίσεις τοῦ Λέοντος στὸ στρατό, στὴ γεωργία, στὴν ἐκπαίδευση καὶ στοὺς νόμους γενικὰ τοῦ Κράτους; Ποῦ ἔσφαλε ὁ αὐτοκράτορας Λέων; Ποία αὐτοκράτειρα ἀνεστήλωσε τὶς ἄγιες εἰκόνες; Πότε ἔορτάζεται αὐτό; Τί πρέπει κάθε Χριστιανὸς νὰ σκέπτεται τὴν ὥρα, ποὺ προσκυνᾶ τὶς ἄγιες εἰκόνες; Σὲ ποιὸν μόνον ἀνήκει ἡ λατρεία; Πότε ἔγινε τὸ σχίσμα τῶν Ἐκκλησιῶν; Ποῖος εἶναι ἡ αἰτία καὶ γιατί;

M N.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'

ΠΟΛΕΜΟΙ ΜΕ ΤΟΥΣ ΒΟΥΛΓΑΡΟΥΣ

1. Οἱ αὐτοκράτορες Κωνσταντῖνος Ε' καὶ Λέων Ε' ὁ Ἀρμένιος νικοῦν τοὺς Βουλγάρους.

Τὸ βόρειο μέρος τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου κατοικοῦσαν σποραδικὰ οἱ Σλάβοι, λαὸς ἀπολίτιστος καὶ βάρβαρος, ποὺ εἶχαν κατεβῆ ἀπὸ τὴ νοτιοδυτικὴ Ρωσία. Οἱ Σλάβοι, δσες φορὲς ἔβρισκαν σὲ ἀδυναμία τὴν Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία, ἔκαναν ἐπιδρομὲς στὴ Μακεδονία καὶ τὴ

Θράκη. Ἀπὸ κεῖ ἐπαιρναν πλούσια λάφυρα καὶ γύριζαν πάλι στὶς πατρίδες τους. Γιὰ νὰ πάψῃ αὐτὸ τὸ κακό, διάτοκράτορας Ἡράκλειος καὶ ἀργότερα ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνᾶτος ἀναγκάστηκαν νὰ παραχωρήσουν στοὺς Σλάβους δύο χῶρες, γιὰ νὰ κατοικοῦν μόνιμα ἐκεῖ.

Οἱ χῶρες αὐτές ἦταν ἡ Σερβία καὶ ἡ Βουλγαρία, που βρίσκονται ἀνάμεσα στὸν ποταμὸ Δούναβη καὶ τὸν Αἶμο. Στὰ μέρη αὐτὰ εἶχαν ἔγκατασταθῆ ἀπὸ πρωτύτερα διάφορες Σλαβικὲς φυλές, μὲ τὶς δοποῖες συγχωνεύτηκαν οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Βούλγαροι. "Ἐπειτ' ἀπ' αὐτὴ τὴν παραχώρηση οἱ Σέρβοι ἡσύχασαν καὶ δὲν ξανάκαναν ἐπιδρομές στὶς χῶρες τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ Βούλγαροι δῆμοι, που ἦταν οἱ πιὸ ἄγριοι, γιατὶ δὲν ἦταν Σλάβοι, ἀλλὰ Μογγόλοι, δὲν ἔμειναν ἡσυχοί.

Γι' αὐτὸ διάτοκράτορας Κωνσταντῖνος Ε' ἀναγκάστηκε νὰ πολεμήσῃ μὲ μεγάλο πεῖσμα κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ ἔκαμε δόχτῳ ἐκστρατεῖες ἐναντίον τους. Ἡ σπουδαιότερη νίκη του σημειώθηκε κοντὰ στὴν Ἀγχίαλο στὰ 762 μ. Χ. Γιὰ τὴν ταπείνωση αὐτὴ τῶν Βουλγάρων, ἔγιναν στὴν Κωνσταντινούπολη μεγάλες γιορτὲς καὶ χαρούμενες συγκεντρώσεις. "Ἐτοι νικημένοι οἱ Βούλγαροι ἀναγκάστηκαν νὰ περιοριστοῦν στὴ χώρα τους καὶ νὰ σταματήσουν τὶς ἐπιδρομές. Ἀφοῦ δῆμοι πέθανε ὁ Κωνσταντῖνος, οἱ Βούλγαροι ἀρχισαν πάλι τὶς ἐπιδρομές τους, γιατὶ τὸ κράτος εἶχε πολλὲς ἐσωτερικὲς ἀναστατώσεις ἀπὸ τὸ ζήτημα τῆς εἰκονομαχίας. Τώρα οἱ Βούλγαροι μ' ἔναν ἄγριο καὶ αἴμοβόρο ἡγεμόνα τους, τὸν Κροῦμο, ἀρχισαν νὰ γίνωνται ἐπικίνδυνοι. 'Ωστόσο δ τότε αὐτοκράτορας Νικηφόρος ἐτοίμασε στρατό, διάβηκε τὸν Αἶμο καὶ ἐπιτέθηκε κατὰ τῶν Βουλγάρων. Στὴν ἀρχὴ τοὺς νίκησε καὶ κυρίεψε τὴ Σαρδική, τὴ σημερινὴ Σόφια. Μά ἀργότερα, ἐπειδὴ προχώρησε πολὺ στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Βουλγαρίας, ἔπεισε ἔξαφνα σὲ ἐνέδρα καὶ βρέθηκε περικυκλωμένος ἀπ' τοὺς ἔχθρούς. 'Ο στρατός του ἐπαθε μεγάλη καταστροφὴ καὶ στὸ τέλος σκοτώθηκε κι ὁ Ἰδιος ὁ Νικηφόρος. Τότε δ αἴμοβόρος Κροῦμος ἔκοψε τὸ κεφάλι τοῦ βασιλικοῦ νεκροῦ καὶ τὸ

Ξέκαμε ποτήρι γιὰ νὰ πίνη μ' αὐτὸ κρασὶ στὶς διασκεδάσεις του. "Υστερ'" ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τοῦ Ἐλληνικοῦ στρατοῦ οἱ Βούλγαροι δρμησαν στὴ Μακεδονία καὶ στὴ Θράκη, καταστρέφοντας τὰ πάντα.

Οἱ Βούλγαροι τώρα προχωροῦσαν πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολη. Οἱ διάδοχοι τοῦ Νικηφόρου βρέθηκαν ἀνάξιοι καὶ νικήθηκαν ἀπὸ τὸν Κροῦμο ἔξω ἀπ' τὴν Ἀδριανούπολη. Τότε στρατὸς καὶ λαὸς παρεκάλεσαν τὸ γενναῖο στρατηγὸ Λέοντα τὸν Ἀρμένιο νὰ πάρῃ αὐτὸς τὸ θρόνο καὶ νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς Βουλγάρους. 'Ο Λέων δίστασε στὴν ἀρχή, γιατὶ ἔβλεπε δύσκολες τὶς περιστάσεις. Ἀλλὰ κατόπι ἀποφάσισε νὰ ἀναλάβῃ τὴ διοίκηση τοῦ κράτους, γιὰ νὰ τὸ σώσῃ. Καὶ πραγματικὰ δὲ Λέων ἀναδείχτηκε ἱκανώτατος καὶ πολὺ δραστήριος στρατηγός.

'Ο Λέων, ἀφοῦ διώρθωσε τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἔξασφάλισε τὴν ἄμυνά της, ἔξεστράτευσε κατὰ τῶν Βουλγάρων στὰ 814. Τοὺς συνάντησε στὴν πόλη Μεσημβρία καὶ ἐκεῖ ἔγινε φοβερὴ μάχη. Οἱ Βούλγαροι ἔπαθαν πανωλεθρία καὶ μόλις γλίτωσε πληγωμένος ὁ Κροῦμος μὲ μερικοὺς στρατιῶτες του. Οἱ Βούλγαροι φοβήθηκαν τόσο πολὺ ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ τοῦ πολέμου, ὡστε ἔπειτ' ἀπὸ τὴν ἥττα τους, στὴ Μεσημβρία καθισαν ἥσυχοι 70 χρόνια περίπου.

~~24~~ Πῶς οἱ μοναχοὶ Μεθόδιος καὶ Κύριλλος ἔκαμψαν τοὺς Σλάβους χρεστειανούς.

Στὰ 862 οἱ Σλάβοι ἔστειλαν πρέσβεις στὸν αὐτοκράτορα Μιχαὴλ τὸν Γ' καὶ τοῦ εἶπαν: «Ἐμεῖς οἱ Σλάβοι εἴμαστε ἔνας ἀπλοῖκος λαὸς καὶ δὲν ἔχομε κανένα γιὰ νὰ μᾶς διδάξῃ τὴν ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ. Σὲ παρακαλοῦμε, ἐνδοξότατε ἡγεμόνα, στεῖλε μας ἔνα φρόνιμο καὶ ἄξιο ἄνθρωπο νὰ μᾶς καθοδηγήσῃ». 'Ο αὐτοκράτορας δέχτηκε τὴν παράκλησή τους καὶ παράγγειλε σὲ δύο "Ἐλληνες καλογέρους ἀπ' τὴ Θεσσαλονίκη, τὸ Μεθόδιο καὶ Κύριλλο, που ἦταν κι ἀδέλφια, νὰ πάνε στὶς χωρες τῶν Σλάβων καὶ νὰ κηρύξουν τὴν χριστιανικὴ θρησκεία.

Τὰ δγια ἔκεινα πρόσωπα πήγαν πρῶτα στὴ Σερβία καὶ ἐπειτα στὴ Βουλγαρία, ὅπου ἄρχισαν τὸ ἀποστολικό τους ἔργο. Πρῶτα πρῶτα φρόντισαν νὰ μάθουν οἱ Ἰδιοὶ τὴ σλαβικὴ γλῶσσα καὶ τοὺς ἔκαμαν ἀλφάβητο μὲ ἐλληνικὰ γράμματα. "Ἐπειτα μεταφράσνε στὴ γλῶσσα τους τὸ Εὐαγγέλιο καὶ ἄλλα βιβλία τῆς Ἐκκλησίας μας. Τέλος κήρυξαν τὸν Χριστιανισμό, ποὺ ἔσωσε τὴ Σλαβικὴ φυλὴ ἀπ' τὴν ἀμάθεια καὶ τὴν καταστροφή. Στοὺς δυὸ αὐτοὺς Σλάβους ἀποστόλους, δπως τοὺς δονομάζουν οἱ Ἰδιοὶ, χρωστοῦν οἱ Σλάβοι τὴν Ἐκκλησία, τὸ ἀλφάβητο καὶ τὴ λογοτεχνία τους.

'Αργότερα δ Πατριάρχης Φώτιος φρόντισε νὰ διαδοθῇ πέρα γιὰ πέρα δ χριστιανισμὸς στοὺς Βουλγάρους, ποὺ δὲν εἶχαν γίνει δλοι τους χριστιανοί. Γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ ἥρθε σὲ συνεννόηση μὲ τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Βόρι. 'Ο Βόρις βαφτίστηκε, καὶ τὸ παράδειγμά του τὸ μιμήθηκαν δλοι οἱ ύπήκοοι του. 'Απὸ τότε οἱ Βούλγαροι ἄρχισαν νὰ παίρνουν τὸν Ἑλληνικὸ πολιτισμό. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς σπούδασαν στὰ σχολεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. 'Ο γιὸς τοῦ ἡγεμόνα τους Συμεὼν ἐθεωρεῖτο "Ἑλληνας, γιατὶ εἶχε σπουδάσει καὶ ἔμεινε πολλὰ χρόνια στὴν Κωνσταντινούπολη.

'Αλλὰ ἡ ἑλληνικὴ ἐπίδραση παρατηρήθηκε ζωηρότερη στὶς ἑλληνικές παράλιες πόλεις τῆς Βουλγαρίας, δπως στὴ Σωζόπολη, τὴν Ἀγχίαλο, τὸν Πύργο, τὴ Μεσημβρία, καὶ ἄλλες μεσόγειες π. χ. τὴ Φιλιππούπολη. Οἱ ἔμποροι τῆς Βουλγαρίας, γιὰ νὰ εὔκολύνωνται στὶς παραγγελίες καὶ τὶς συναλλαγές τους μὲ τοὺς "Ἑλληνες ἔμπόρους τῶν πόλεων αὐτῶν μάθαιναν τὰ ἑλληνικά. "Ετοι μὲ τὴ συναστροφὴ συνήθιζαν καὶ τὰ ἑλληνικὰ ἥθη καὶ ἔθιμα.

'Αλλὰ οἱ Βούλγαροι, ἀν καὶ χρωστοῦν στοὺς "Ἑλληνες τόσα καλά, τάντα τοὺς φάνηκαν ἀχάριστοι, καὶ στὰ χρόνια τῆς Ἑλληνικῆς αύτοκρατορίας καὶ ἀργότερα. "Οποτε ἔβρισκαν εὐκαιρία, τοὺς χτυποῦσαν.

Τέτοιος ἀχάριστος καὶ κακόπιστος φάνηκε ἀπέναντὶ τους καὶ δ τότε ἡγεμόνας τῶν Βουλγάρων Συμεών, ποὺ

φαντάστηκε, πώς εύκολα θά κατακτούσε τὴν Ἑλληνική αὐτοκρατορία. Ἀλλά στὴν ἐποχὴ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας ἡ Ἑλληνική αὐτοκρατορία εἶχε φτάσει σὲ μεγάλη ἀκμή.

3. Μακεδονικὴ δυναστεία.

Ίδρυτὴς τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας εἶναι ὁ Βασίλειος ὁ Μακεδόνας (867—886).

Ο Βασίλειος, ἀφοῦ πήρε τὸ θρόνο μὲν τῇ βίᾳ, φρόντισε πρῶτα - πρῶτα νὰ ξαναφέρῃ τὴν ἐσωτερικὴν τάξην, ποὺ εἶχε κλονιστῆ ἀπὸ τὸ ζήτημα τῶν εἰκόνων. Αφοῦ κανόνισε τὰ ἔκκλησιαστικὰ ζητήματα, ταχτοποίησε τὰ οἰκονομικὰ καὶ διοργάνωσε τὸ στρατὸν καὶ τὸ στόλο.

Αφοῦ ὁ Βασίλειος τὰ ἔτοιμασε ὅλα, στράφηκε πιὰ κατὰ τῶν ἔχθρῶν τῆς αὐτοκρατορίας. Ἐστειλε στὴν ἀρχὴν τὸ στρατηγὸν Νικηφόρο Φωκᾶ, ποὺ ἦταν πρόγονος τοῦ ἐνδόξου δμωνύμου αὐτοκράτορος, ποὺ θὰ ἰδούμε παρακάτω Νικηφόρου Φωκᾶ, καὶ κυνήγησε τοὺς "Αραβεῖς ἀπὸ τὴν Ν. Ἰταλία." Ἐπειτα ξεκαθάρισε μὲν τὸ Νικηφόρο Φωκᾶ τὴν Μεσόγειο θάλασσα ἀπὸ τοὺς Σαρακηνούς, ποὺ ἦταν φοβεροὶ πειρατὲς ἀπὸ τὴν Ἀραβία. Οἱ Σαρακηνοὶ λέγονταν καὶ Ἀγαρηνοὶ καὶ ἦταν δ τρόμος τῆς Μεσογείου. Οἱ στόλοι τοῦ Βυζαντίου ξεκαθάρισαν τὰ παράλια τῆς Συρίας.

Ἐπειτα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνα ανέβηκε στὸ θρόνο ὁ Λέων ὁ Γ' ὁ Σοφός. Ο Λέων ἦταν δλωσδιόλου ἀντίθετος ἀπὸ τὸ γενναῖο πατέρα τού. Ο

Νικηφόρος Φωκᾶς

Βασίλειος ἦταν δυνατός καὶ δραστήριος, ἐνῷ δὲ Λέων ἦταν ἀδύνατος στὸ σῶμα καὶ σχολαστικὸς γραμματισμένος. Ἀλλὰ καὶ διάδοχος τοῦ Λέοντα, δὲ γιός του Κωνσταντίνος Ζ' δὲ Πορφυρογέννητος, ἦταν ἀπόλεμος μονάρχης. Ζοῦσε μακριὰ ἀπὸ τὸ στρατὸν καὶ ἡ μόνη του ἀσχολία ἦταν νὰ καταγίνεται μὲ τὰ γράμματα, νὰ γράφῃ διάφορα βιβλία καὶ νὰ συναναστρέφεται διαφόρους λογοτέχνες καὶ ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων. Ἐπειτα ἀπὸ τὸν Κωνσταντίνο τὸν Πορφυρογέννητο ἀνέβηκε στὸ θρόνο δὲ γιός του Ρωμανὸς Β', ποὺ ἦταν δῆμος μὲ τοὺς δυὸ προηγουμένους.

Ἀλλὰ ὕστερ' ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Ρωμανοῦ ἀνέβηκαν στὸ θρόνο τρεῖς αὐτοκράτορες, ποὺ δοξάστηκαν μὲ ύπερλαμπρα κατορθώματα κατὰ τῶν βαρβάρων. Οἱ τρεῖς αὐτοὶ ἥρωες εἰναι δὲ Νικηφόρος Φωκᾶς, δὲ Ἰωάννης Τσιμισκῆς καὶ ὁ Βασίλειος δὲ Βουλγαροκτόνος. Καὶ οἱ τρεῖς διαδέχτηκαν δὲ ἔνας τὸν ἄλλον χωρὶς διακοπὴ ἀπὸ τὸ 963 ὅως τὸ 1025. Ἐτρεχαν ἀκούραστοι δπου κινδύνευσαν τὰ σύνορα τῆς αὐτοκρατορίας καὶ πολεμοῦσαν μπροστά ἀπὸ τίς φάλαγγες, πρῶτοι - πρῶτοι. Ἡ ἀπαράμιλλη ἀνδρεία καὶ ἡ δρμή τοὺς ἔκαναν τοὺς ἔχθρούς νὰ τρέμουν ὅταν ἀκουγαντ' ὅνομά τους. Ὁλος δὲ κόσμος θαυμάζει τὴν παληκαριά τους καὶ ἡ μνήμη τους θὰ μείνῃ ἀθάνατη.

4. Ηώς ὑποτάχτηκε ἡ Βουλγαρία στὸν Ἰωάννη Τσιμισκῆ.

Οταν βασίλευε στὸ Βυζάντιο δὲ Λέων δὲ Σοφός, ἥγε μόνας τῶν Βουλγάρων ἦταν δὲ Συμεὼν, ποὺ μιλήσαμε προηγούμενα γι' αὐτόν. Ο Συμεὼν ἦταν ἀλαζονικὸς καὶ φιλόδοξος, ὃστε ἀποφάσισε νὰ μεγαλώσῃ τὸ κράτος του πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου. Κατόρθωσε λοιπὸν νὰ κυριέψῃ δλες τίς Ἑλληνικές χώρες ὡς τὸ Ἀδριατικό πέλαγος. Κι αὐτὸν τὸ πέτυχε ἀπὸ τὴν ἀκαταστασία, ποὺ βρισκόταν ἡ χώρα μὲ τὴν ἀνικανότητα τοῦ Λέοντα. Ἐπειτα προχώρησε στὴ Μακεδονία καὶ τὴ Θράκη. Στὸ μεταξὺ δὲ ἔνδοξος στρατηγὸς Νικηφόρος Φωκᾶς εἶχε ἀνακληθῆ καὶ εἶχε ἀντικατασταθῆ ἀπὸ ἄλλους κατωτέρους στρατηγούς.

"Επειτα ἀπ' δλες αὐτὲς τὶς νίκες του, δ Συμεών δνδμασε τὸν ἔαυτό του Τσάρο τῶν Βουλγάρων καὶ αὐτοκράτορα τῶν Ρωμαίων. "Ιδρυσε μάλιστα καὶ αὐτοκέφαλη Βουλγαρικὴ Ἐκκλησία.

'Αφοῦ πέθανε δ Λέων δ Σοφός, δ πόλεμος συνεχίστη:ε. Τώρα ἀνέβηκε στὸ θρόνο δ Κωνσταντῖνος δ Πορφυρογέννητος. 'Άλλα δ Συμεών, ἐπειδὴ δὲν μποροῦσε νὰ κυριέψῃ τὴν Κωνσταντινούπολη, ἔκλεισε εἰρήνη μὲ τοὺς "Ελληνες στά 924.

"Ἐπειτ' ἀπὸ τρία χρόνια πέθανε δ Συμεών. Τὸν ἄλλο χρόνο οἱ Βούλγαροι ἀρχισαν πάλι τὶς ἔχθροπραξίες, ἔχοντας ἐπικεφαλῆς τὸ γιὸ τοῦ Συμεών Πέτρο. Στὸ θρόνο τῆς Ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας ἦταν τώρα δ Νικηφόρος Φωκᾶς. 'Ο Νικηφόρος βρισκόταν τότε στὴν Ἀσία, δπου εἶχε κυριέψει πολλὲς πόλεις, δπως τὴν Ταρσό, τὴν Μοψουεστία καὶ τὴν Ἀντιόχεια. "Οταν γύρισε στὴν Κωνσταντινούπολη, παρουσιάστηκαν πρέσβεις τῶν Βουλγάρων καὶ τοῦ ζήτησαν τὰ χρήματα, ποὺ ἔδιναν οἱ "Ελληνες στοὺς Βουλγάρους ἐπειτα ἀπ' τὸ θάνατο τοῦ Συμεών. 'Ο Νικηφόρος δργισμένος διέταξε νὰ ραπίσουν τοὺς πρέσβεις καὶ τοὺς εἴπε, πώς θὰ πάη μόνος του στὴ Βουλγαρία νὰ πληρώσῃ τὰ χρήματα. Πραγματικά δ Νικηφόρος σχεδίαζε νὰ καταλύσῃ τὸ Βουλγαρικὸ κράτος. Γι' αὐτὸ προσκάλεσε γιὰ συμμάχους του κατὰ τῶν Βουλγάρων τοὺς Ρώσους, μὲ ἀρχηγὸ τους τὸ Σβιατοσλάβο. Μὰ αὐτοὶ, μόλις μπῆκαν στὴ Βουλγαρία, ἔγιναν ἔχθροι τῶν "Ελλήνων. 'Ο Νικηφόρος ἐτοιμαζόταν νὰ χτυπήσῃ καὶ τοὺς Ρώσους, ποὺ εἶχαν καταλάβει τὴ Βουλγαρία. Μὰ στὸ μεταξὺ δολοφονήθηκε μὲ συνωμοσία, δπου ἦταν ἀνακατωμένη καὶ ἡ ἄπιστη βασίλισσα Θεοφανώ.

"Ἐπειτα ἀπ' τὴ δολοφονία τοῦ Νικηφόρου ἀνέβηκε στὸ θρόνο δ Ἰωάννης Τσιμισκῆς. 'Ο Τσιμισκῆς ἦταν ὡραῖος καὶ ρωμαλέος, μὲ γλυκοὺς τρόπους καὶ καλόκαρδος στὶς σχέσεις του. 'Ο Τσιμισκῆς εἶδε, πώς δ κίνδυνος ἀπὸ μέρους τῶν Ρώσων ἦταν τρομερὸς κι ἐτοιμάστηκε γιὰ ἑκστρατεία. Πήρε τὸ σταυρὸ στὰ χέρια καὶ πῆγε στὴν Ἀγία

Σοφία. 'Ο στρατός καὶ ὁ κλῆρος τὸν ἀκολουθοῦσαν.
"Επειτα ἔστειλε τὸ στόλο του νὰ τραβήξῃ ἀπ' τὸν Εὔξεινο
Πόντο στὸ Δούναβη, ἐνῷ δὲ ἴδιος μὲ τὸ στρατό του πέ-
ρασε τὰ στενὰ τοῦ Αἴμου καὶ ἔφθασε στὴν πρωτεύουσα
τῆς Βουλγαρίας Πρεσλάβα. 'Εκεῖ ἔγινε φοβερὴ μάχη καὶ
οἱ Βούλγαροι συντρίψηκαν. 'Ο Σβιατοσλάβος ἦταν ὁ χυ-
ρωμένος στὸ Δορύστολο τοῦ Δούναβη. 'Ο Τσιμισκῆς προ-
χώρησε πρὸς τὰ ἔκει καὶ ἐπολιόρκησε τὸ μέρος ἐπὶ τρεῖς
μῆνες. Στὸ τέλος δὲ Σβιατοσλάβος ζήτησε εἰρήνη, γιὰ νὰ
φύγῃ πρὸς τὴν Ρωσία. Αὐτὸς καὶ ἔγινε, μὲ τὴ διαφορά, πῶς
δὲ ἴδιος καὶ δλοὶ οἱ Ρώσοι στρατιῶτες του σφάχτηκαν ἀπ' τοὺς τουρκικοὺς λαούς τῶν μερῶν ὅπου περνοῦσαν.

"Ετοι ἡ Βουλγαρία ἔγινε ἐπαρχία τῆς 'Ελληνικῆς
ἢ Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

**Β. Γιατὶ ὁ Αὐτοκράτορας Βασίλειος Β'
διοικάστηκε Βουλγαροκτόνος (976-1025 μ. Χ.).**

"Επειτα ἀπ' τὸ θάνατο τοῦ Τσιμισκῆ ἀνέβηκε στὸ
θρόνο δὲ κανονικὸς διάδοχος τοῦ πεθαμένου αὐτοκράτορα
Ρωμανοῦ Β' δὲ Βασίλειος Β' σὲ ἡλικία 20 χρονῶν. Μόλις
αὐτὸς ἔγινε αὐτοκράτορας, ἄλλαξε ἀμέσως ζωὴ, ἄφησε
τὶς διασκεδάσεις καὶ ἔγινε σοβαρός. "Ηθελε νὰ κάμη τὴν
πατρίδα του μεγάλη καὶ νὰ τὴν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τοὺς ἔχ-
θρούς της. "Εδωκε δλη τὴν προσοχὴ στὸ στρατὸ καὶ πολὺ¹
λιγο φρόντισε γιὰ τὰ γράμματα καὶ τὶς ἐπιστῆμες. 'Επειδὴ
δμως εἶχε ἀλύγιστο χαρακτῆρα, γεννήθηκαν δυσαρέσκειες
ἀνάμεσα στοὺς στρατηγούς του Φωκάδες, ποὺ ἐπαναστά-
τησαν, γιὰ νὰ καταλάβουν ἔκεινοι τὸ θρόνο. 'Αλλ' δὲ Βα-
σίλειος κατόρθωσε νὰ συντρίψῃ τὴν ἐπανάσταση, ἀφοῦ
σκότωσε καὶ τὸ Βάρδα Φωκᾶ, ἔπειτα ἀπὸ ἀγῶνες εἴκοσι
μηνῶν.

Τότε οἱ Βούλγαροι βρήκαν εύκαιρια ἀπὸ τὶς ἐμφύλιες
ταραχὲς τοῦ Βυζαντίου, κατάλυσαν τὴν Βυζαντινὴ κυριαρ-
χία στὴ Βουλγαρία καὶ ἀνακήρυξαν Τσάρο τὸν ἀρχοντι-
κῆς καταγωγῆς Σαμουήλ. 'Ο Σαμουήλ μὲ τὸ στρατὸ του
εἰσέβαλε στὴ Δυτικὴ Μακεδονία, ἔκαμε πρωτεύουσά του

τὴν πόλην Ἀχρίδα πλησίον τῆς λίμνης Πρέσπας καὶ προχώρησε στὴ Θεσσαλία. Ἀπὸ κεῖ ἦρθε στὴ Στερεά Ἑλλάδα

Βασίλειος Β'.

‘Ο αὐτοχράτορας εἰκονίζεται μὲ ἐπίσημη πολεμικὴ στολή, στεφανώνεται ἀπὸ ἀρχάγγελο καὶ σιὰ πόδια του πέφτουν καὶ προσκυνοῦν οἱ νικημένοι ἀρχηγοὶ τῶν Βουλγάρων.

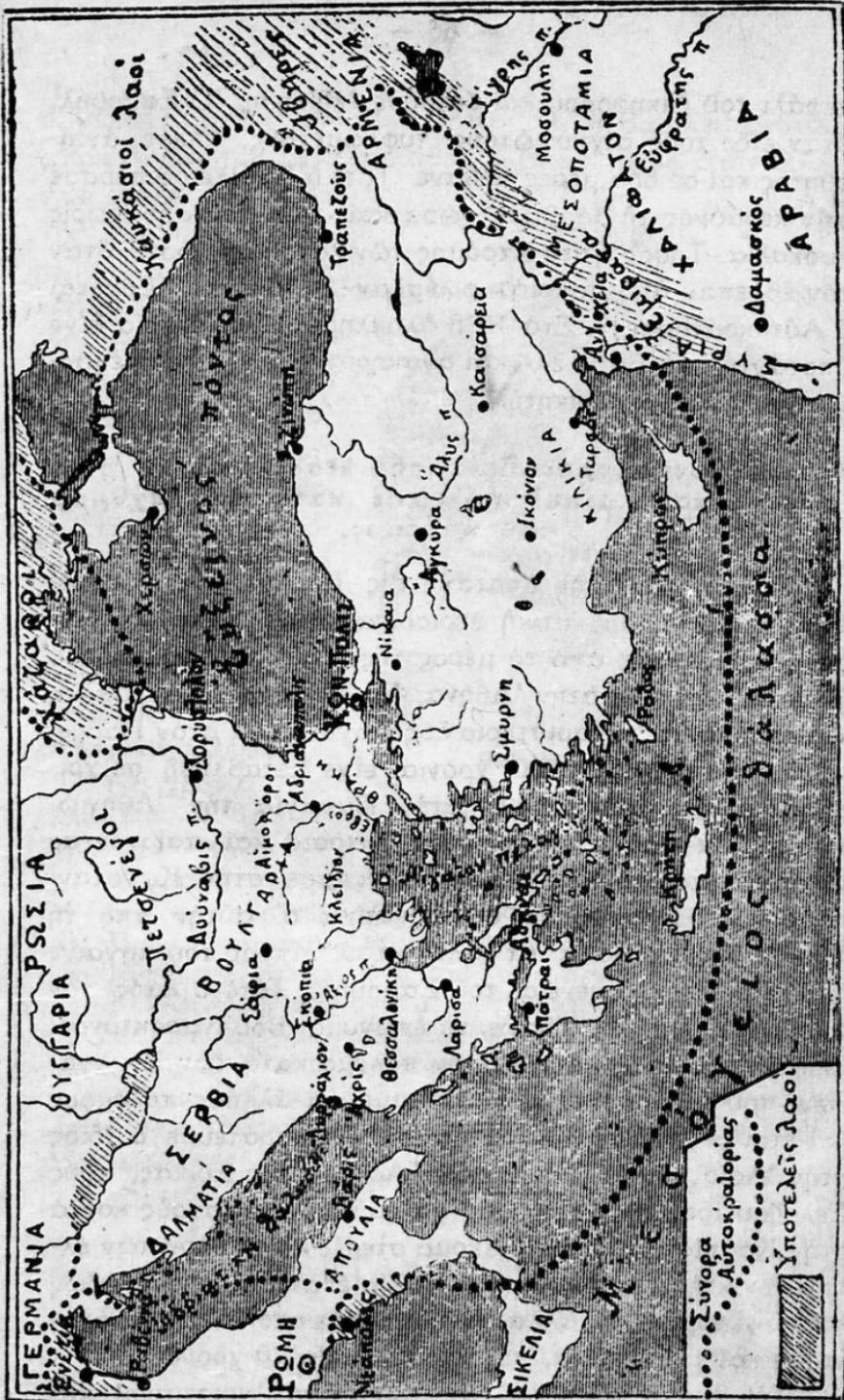
καὶ ἔφτασε στὸν Ἰσθμὸ τῆς Κορίνθου. “Υστερα μπήκε στὴν Πελοπόννησο κι ἔκαψε δλα τὰ μέρη ἀπ’ ὅπου περ-

νοῦσε. Τρόμος καὶ ἀπελπισία ἔπιασε τότε τοὺς κατοίκους.

Οὐδὲν μέντοι ἐμεινε πάλιν ἐλεύθερος πιὰ ἀπ' τίς ἐμφύλιες ταραχές, ἐπιτέθηκε μὲν διάφορες στρατιές κατὰ τῶν Βουλγάρων. Εἴκοσι χρόνια βάσταξε ὁ πόλεμος αὐτὸς καὶ κανένας δὲν ἔβγαινε δριστικός νικητής. Ἐπιτέλους, τὸ εἰκοστὸ ἔτος τοῦ πολέμου, ὁ στρατηγὸς Νικηφόρος Ούρανδος πρόφτασε τὸ Σαμουήλ, ἐνῶ γύριζε ἀπ' τὴν Πελοπόννησο, στὸν ποταμὸ Σπερχειό. Ἐκεῖ ἔγινε μεγάλη μάχη, ὅπου οἱ Βούλγαροι ἔπαθαν πανωλεθρία. Πληγώθηκε μάλιστα κι ὁ Ἰδιος ὁ Σαμουήλ (996). Ἀπὸ τότε ἐλευθερώθηκε ἡ κυρίως Ἑλλάδα ἀπ' τοὺς Βουλγάρους καὶ ὁ πόλεμος περιορίστηκε στὴ Μακεδονία καὶ τὴ Βουλγαρία. Ἔγιναν πολλές μάχες καὶ κάθε χρόνο ὁ Βασίλειος ἐμπαινεῖ μὲ τὸ στρατό του στὴ χώρα τοῦ Σαμουήλ, δικτὼ χρόνια στὴ σειρά.

Βασίλειος ὁ Β' καὶ ὁ Σαμουήλ. Νέκεις τοῦ Αύτοκράτορα.

Οὐαὶ Σαμουήλ, βλέποντας, πῶς τὸ κράτος του δὲν στέκόταν καλά, ἀποφάσισε νὰ ἐμποδίσῃ τὶς ταχικές αὐτές εἰσβολές τοῦ Βασιλείου. Γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ ἀπόκλεισε τὰ στενὰ τοῦ Δεμίρ Ἰσσάρ καὶ τῆς Κρέσνας καὶ περίμενε μὲ τὸ στρατό του στὸ δρόμο ἀπὸ Σέρρες πρὸς Μελένικο. Σὲ λίγο ἔφτασε κι ὁ Βασίλειος μὲ τὸ στρατό του, ἀλλὰ δὲ μπόρεσε νὰ προχωρήσῃ. Ἀρχισε τὶς ἐπιθέσεις, ἀλλὰ καὶ πάλι δὲν κατόρθωσε νὰ περάσῃ τὰ στενά. Τότε ὁ στρατηγὸς του Νικηφόρος Ξιφίας μπόρεσε νὰ διαβῇ ἀπὸ κάτι ἀπόκρημνους βράχους καὶ βρέθηκε στὰ νῶτα τῶν Βουλγάρων. Τότε ἄρχισαν οἱ ἐπιθέσεις ἐναντίον τους κι ἀπὸ τὰ δύο μέρη. Οἱ Βούλγαροι κυκλώθηκαν, σφάχτηκαν, πιάστηκαν αἰχμάλωτοι καὶ μόλις ὁ Σαμουήλ σώθηκε μὲ τὴ φυγὴ. Οὐαὶ Βασίλειος γιὰ τιμωρία τύφλωσε 15.000 αἰχμαλώτους καὶ τοὺς ἔστειλε μὲ δόνγοὺς στὶς πατρίδες τους. Ἡ τιμωρία αὐτὴ ἦταν ἀπάνθρωπη βέβαια, ἀλλὰ ἐκεῖνα τὰ χρόνια οἱ πόλεμοι ἦταν πολὺ ἄγριοι. Ἐπιπλέον ὁ Βασίλειος θυμόταν πάντα τὶς ωμότητες τοῦ Κρούμου καὶ τὸ

Παπαδοπούλου - Κυριακίδη, 'Ιστορία Ε'.

'Η Βοξαντή Αύτοκρατορία κατ' IA' αλλά (πρό της Σταυροφορίας).

κεφάλι τοῦ Νικηφόρου καὶ ζητοῦσε ἐκδίκηση. 'Ο Σαμουήλ,
ὅταν εἶδε τοὺς αἰχμαλώτους τυφλωμένους, ἔπεισε ἀνα-
σθητος καὶ σὲ δύο μέρες πέθανε. Τότε ὁ Βασίλειος πέρασε
σὰν κεραυνὸς τὴ βάρβαρη χώρα καὶ τὴν ὑπόταξε χωρὶς
δυσκολία. Τόσος ἦταν ὁ τρόμος τῶν κατοίκων, διστε, ὅταν
τὸν ἔβλεπαν ἀπὸ μακριά, φώναζαν: «Φύγετε! "Ἐρχεται
δ Αὐτοκράτορας!». Στὰ 1018 δόλοκληρη ἡ Βουλγαρία εἶχε
ὑποταχτῆ στὸ Βασίλειο καὶ ἀνακηρύχτηκε ἐλληνικὴ ἐπαρ-
χία μὲν "Ελληνα διοικητῆ.

Θριαμβευτικὴ περιοδεία τοῦ Βασιλείου Β' στὴν
**'Αθήνα καὶ λοιποὶ πόλειμοι κατὰ τῶν ἔχθρῶν
τοῦ κράτους.**

"Ἐπειτα ἀπ' τὴν ὑποταγὴ τῆς Βουλγαρίας, ὁ Βασί-
λειος ἔκαμε θριαμβευτικὴ περιοδεία στὴν Ἐλληνικὴ χερ-
σόνησο. Πέρασε ἀπὸ τὸ μέρος τῆς νίκης τοῦ Νικηφόρου
Οὐδρανοῦ καὶ ἥρθε στὴν Ἀθήνα. 'Ανέβηκε στὴν Ἀκρόπολη
καὶ ἐπρόσφερε εύχαριστήρια δοξολογία μέσα στὸν Παρθε-
νῶνα, ποὺ πρὶν ἀπὸ 500 χρόνια εἶχε μεταβληθῆ σὲ χρι-
στιανικὸν ναόν, ἀφιερωμένο στὴν Παναγία τὴν Ἀθηνιώ-
τισσα. "Ἐπειτα κατέβηκε στὸν Πειραιᾶ καὶ παίρνοντας
τὸ στόλο, ποὺ τὸν περίμενε ἐκεῖ, ἔφτασε στὴν Κωνσταν-
τινούπολη. Προχώρησε θριαμβευτικὰ σ' αὐτὴν ἀπὸ τὴ
Χρυσῆ Πύλη καβάλα στὸ ἀλογό του. Μπρός του πήγαινε
ἡ αἰχμάλωτη οἰκογένεια τοῦ Σαμουήλ. Τότε δὲ λαὸς τὸν
ἀποθέωσε καὶ τοῦ ἔδωκε τὸ ἐπώνυμο Βουλγαροκτόνος.

'Ο Βασίλειος μαζὺ μὲ τὸν πόλεμο κατὰ τῶν Βουλγά-
ρων, ποὺ βάσταξε 40 χρόνια, ἔκαμε καὶ ἄλλους πολέμους
καὶ ἔτσι μεγάλωσε τὸ κράτος του. 'Εκστράτευσε δὲ ἕδιος
στὴν Ἀσία, διοὺς νίκησε τοὺς Ἀραβεῖς τῆς Συρίας, τοὺς
Σελτζουκίδες τῆς Ἀρμενίας καὶ τοὺς Γεωργιανούς κοντά
στὴν Κασπία θάλασσα. 'Ακόμα στερέωσε τὴ θέση τῶν ἐλ-
ληνικῶν κτήσεων στὴν Κάτω Ἰταλία ἐναντίον τῶν Ἀράβων
καὶ τῶν Γερμανῶν. 'Αλλά, ἐνῶ ἔτοιμαζε στόλο, γιὰ νὰ ἀνα-
κτήσῃ καὶ τὴν Ἰταλία, πέθανε σὲ ἡλικία 70 χρονῶν.

Τὴν ἐποχὴ τῆς βασιλείας του ἔγιναν χριστιανοὶ καὶ

οι Ρωσοί. "Επειτ' ἀπὸ συνεννόηση μὲ τὸ Βασίλειο βαφτίστηκε δι γιδός τοῦ Σβιατοσλάβου, δι Βλαδίμηρος, στὴν ἐλληνικὴν πόλην Χερσώνα τῆς Ρωσίας. Ἀργότερα δι Βλαδίμηρος αὐτὸς ἔγινε γαμπρὸς τοῦ Βασιλείου, παίρνοντας γυναικά τὴν νεώτερη ἀδελφή του, τὴν "Αννα. Ἀπὸ τότε ἀρχισαν νὰ βαφτίζωνται δὲν οἱ Ρωσοί καὶ ἔτσι ἔγινε ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία. Τὸ Μητροπολίτη τῆς τὸν διόριζε δι θεοῦ δι Πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τὰ χρόνια τοῦ Βασιλείου Β' ἀποτελοῦν τη λαμπρότερη περίοδο τῆς Ἑλληνικῆς Ιστορίας.

'Ἐργασίες: Δείξατε στὸ χάρτη τὴν Σερβία καὶ Βουλγαρία. Οἱ Βούλγαροι πῶς φέρονται ἀπὸ παλαιὰ πρὸς ἡμᾶς τοὺς Ἑλληνες; Ποῖοι αὐτοκράτορες ἔτιμώρησαν αὐτούς; Ποῖος ἔδωκε τὴν ἀφορμὴν νὰ φανῇ σκληρὸς δι αὐτοκράτορας Βασίλειος δι Βουλγαροκτόνος; Πῶς ἔδειξε τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ εὐχαριστίαν δι Βασίλειος στὸ Θεό γιὰ τὶς νίκες του κατὰ τῶν Βουλγάρων; Πότε καὶ ἀπὸ ποίους οἱ Σλάβοι ἔγιναν χριστιανοί; Ποῖος ἔξεκαθαρίσει τὴν Μεσόγειο θάλασσα ἀπὸ τοὺς Σαρακηνοὺς ή Ἀγαρηνούς; Ποῖος ἔκαμε τὴν Βουλγαρία ἐπαρχία τῆς Ἑλληνικῆς ή Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας;

Βυζαντινὸς στέμμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ'

ΟΙ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΕΣ

1. Ηώδησαν τὰ κράτη τῆς Εύρωπης τὸ Μεσαίωνα.

Οἱ Σελτζούκοι Τούρκοι πήραν στὰ 1094 τοὺς Ἅγιους Τόπους, διπου κυρίεψαν καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα. Οἱ χριστιανοί,

πού πήγαιναν κάθε χρόνο νά προσκυνήσουν τὸν Πανάγιο Τάφο, ληστεύονταν τώρα καὶ κακοποιοῦνταν ἀπ' τοὺς Τούρκους.

Αὐτὸ ἀνάγκασε τοὺς χριστιανοὺς τῆς Δύσεως νὰ κάνουν μεγάλες ἐκστρατεῖες γιὰ νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς Ἀγίους Τόπους. Οἱ ἐκστρατεῖες αὐτὲς ὀνομάστηκαν Σταυροφορίες.

‘Αλλὰ πρὶν μιλήσουμε γι' αὐτές, θὰ ἔξετάσουμε σύντομα ποιά ἦταν ἡ κατάσταση τῆς Εύρωπης τὴν ἐποχὴ τοῦ Μεσαίωνα.

Εἶδαμε πῶς δὲ Θεοδόσιος δὲ Μέγας χώρισε τὸ Ρωμαϊκὸ κράτος σὲ δύο μέρη. Στὸ Ἀνατολικὸ Ρωμαϊκὸ κράτος καὶ στὸ Δυτικό. Στὸ Δυτικὸ ἔγιναν ἐπιδρομές ἀπὸ τοὺς Οῦντοις καὶ ἄλλα Σλαβικά καὶ Γερμανικά ἔθνη, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ σχηματισθοῦν διάφορα κράτη, δημοσ. τὸ κράτος τῶν Φράγκων στὴ Γαλατία, τῶν Βουργουνδῶν στὴν Ἰσπανία, τῶν Βανδήλων στὴν Ἀφρική, τῶν Ἀγγλῶν στὴ Βρεττανία καὶ τῶν Ὀστρογότθων στὴν Ἰταλία.

‘Απ' δλα δημῶς αὐτά τὰ κράτη μεγαλύτερο καὶ Ισχυρότερο ἔγινε σιγά-σιγά τὸ Φράγκικο. Προπάντων στὴν περίοδο 768-814, μὲ ἡγεμόνα τὸν Κάρολο τὸ Μεγάλο, ἀπόχτησε τὴ μεγαλύτερη ἔκταση καὶ δύναμή του. Ὁ Κάρολος μὲ τὴ μεγάλη του ἔξυπνάδα καὶ δραστηριότητα κατόρθωσε νὰ ὑποτάξῃ τοὺς Σάξωνες, νὰ καταλύσῃ τὸ κράτος τῶν Λογγοβάρδων, νὰ νικήσῃ τοὺς Ἀραβεῖς τῆς Ἰσπανίας, τοὺς Σλάβους, τοὺς Βαυαροὺς καὶ τὶς χωρεῖς τους νὰ τὶς ἐνώσῃ μὲ τὸ Φραγκικὸ κράτος. Στὰ 800 πήγε στὴ Ρώμη καὶ στὴ γιορτὴ τῶν Χριστουγέννων δὲ Πάπας τὸν στεφάνωσε αὐτοκράτορα τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.

Ἐπειτα ἀπ' τὸ θάνατο τοῦ Καρόλου τὸ κράτος τῶν Φράγκων χωρίστηκε σὲ τρία: στὸ Γαλλικό, τὸ Γερμανικό καὶ τὸ Ἰταλικό. ‘Απ' τὰ τρία αὐτὰ κράτη τὸ Ἰταλικό ἔπαθε μεγάλες διλλαγές.

Στὴν Ἀνω Ἰταλία σχηματίστηκαν διάφορες αὐτόνομες δημοκρατικὲς πολιτεῖες, δημοσ. τῆς Βενετίας, τῆς Γένουας, τῆς Φλωρεντίας, τῶν Μεδιολάνων, τῆς Βολωνίας καὶ ἄλλες.

Στὴ Μέση Ἰταλία ἀναδείχτηκε τὸ Παπικό κράτος καὶ

στὴν Κάτω Ἰταλία τὸ Νορμανδικό. Οἱ Νορμανδοὶ ἦθαν ἀπὸ τὰ βόρεια μέρη τῆς Ἰταλίας καὶ ἐγκαταστάθηκαν ἐκεῖ. Ἀλλὰ μὲ τὸν καιρὸν ἔγιναν Ἰταλοί.

Τὸν 11ο αἰώνα ἀσπάστηκαν τὸ χριστιανισμὸν καὶ ἀπόκτησαν πολιτισμὸν οἱ Γερμανικοὶ λαοὶ τῆς βορειοδυτικῆς Εὐρώπης, ποὺ ἀποτέλεσαν τὰ κράτη τῆς Δανίας, τῆς Σουηδίας καὶ τῆς Νορβηγίας.

Τὸ 1066 δὲ ἡγεμόνας τῶν Νορμανδῶν τῆς Γαλλίας Γουλιέλμος κυρίεψε τὴν Ἀγγλία, ποὺ εἶχε δεχτῆ τὸ χριστιανισμὸν ἀπὸ τὸν 8ο αἰώνα. Ἀπ' αὐτὸν κατάγονται οἱ βασιλιάδες, ποὺ κυβέρνησαν ὡς τὰ σήμερα τὴν Ἀγγλία.

Ἡ Πορτογαλλία ἔκαμε δικό της κράτος. Τέλος στὴν Ἰσπανία, ἀφοῦ δὲ Κάρολος ἔδιωξε τοὺς Ἀραβεῖς ἀπὸ κεῖ, σχηματίστηκαν δύο κράτη, ἡ Ἀραγωνία καὶ ἡ Καστιλία. Ἀργότερα τὰ δύο αὐτὰ κράτη συγχωνεύθηκαν στὸ βασιλεῖο τῆς Ἰσπανίας.

2. Πῶς ἦταν οἱ Εὐρωπαῖκοὶ λαοὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα.

Ἐπειτα ἀπὸ τὸ κομμάτιασμα τοῦ Φραγκικοῦ κράτους καὶ τὴν ἐπιδρομὴ τῶν Νορμανδῶν, τὰ βασίλεια, ποὺ σχηματίστηκαν στὴν Εὐρώπη, χωρίστηκαν ἀπὸ τὴν Ἰδιαίτερη γλώσσα, τὰ ἔθιμα καὶ τὶς ἀντιζηλίες, ποὺ εἶχαν μεταξύ τους. Ὡστόσο τὰ ἔνωνε ἔνας σύνδεσμος καὶ αὐτὸς ἦταν ἡ θρησκεία. "Ολοὶ οἱ λαοὶ αὐτῶν τῶν βασιλείων ἀποτελοῦσαν τὸ χριστιανικό κόσμο τῆς Δύσεως. Στὴ διαμόρφωση καινούργιας ζωῆς πολὺ συνετέλεσε ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης εἶχε τόση ἐπιρροή, ποὺ σιγά··σιγά ἀποχοῦσε καὶ πολιτικὴ δύναμη. "Ο Πάπας ἄρχισε ν' ἀνακατεύεται στὰ πολιτικὰ ζητήματα τῶν κρατῶν καὶ ἔφτασε στὸ σημεῖο ν' ἀφορίζῃ καὶ νὰ κατεβάζῃ ἀπὸ τὸ θρόνο βασιλιάδες.

Τὰ Εὐρωπαϊκὰ βασίλεια δὲν ἔμοιαζαν καθόλου πιά μὲ τὴν Βυζαντινὴ ἢ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία στὴν κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ δργάνωσή τους. "Ἐπειτα ἀπὸ τὸν Κάρολο τὸν Μεγάλο, ἡ δύναμη τοῦ βασιλιά λιγόστεψε, ἐνῶ μεγάλωνε

ἡ δύναμη τῶν ἀρχόντων τῶν ἐπαρχιῶν. Τὰ βασίλεια χωρίστηκαν σὲ πολλὰ κρατίδια, τὶς ἐπαρχίες. Καθένα ἀπ' αὐτὰ τὰ κρατίδια δνομαζόταν φέουδο καὶ οἱ ἰδιοκτῆτες τους φεουδάρχες. Τὸ δξιώμα τῶν φεουδαρχῶν ἔγινε σιγάσιγά κληρονομικό. Ὁ λαὸς ἦταν δοῦλος καὶ ἀναγκαζόταν νὰ δουλεύῃ στὰ χωράφια τῶν εύγενῶν. Οἱ εὔγενεῖς ἦταν μικρότεροι φεουδάρχες καὶ εἶχαν διαφόρους βαθμούς, δπως δοῦκες, κόμητες, μαρκήσιοι, βαρῶνοι. Ἐτοι δ φεουδαρχισμὸς εἶχε χωρίσει τοὺς κατοίκους σὲ δούλους καὶ ἐλεύθερους καὶ ἐμπόδισε τὴν ἀνάπτυξη μεγάλων πολετικῶν ἑλεύθεριῶν⁹ καὶ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς συγκοινωνίας, γιατὶ οἱ δουλοπάροικοι δὲν ἐπιτρέποταν νὰ ξεπεράσουν τὸ φέουδό τους.

Στὴ φεουδαρχικὴ Εὐρώπη ἡ μόνη ἀσχολία, ποὺ ταίριαζε σὲ ἐλεύθερους ἀνθρώπους, ἦταν δ πόλεμος. Οἱ εὔγενεῖς αύθέντες πολεμοῦσαν καβάλα στὸ ἀλογά τους μὲ πολὺ βαρὺ ὀπλισμὸς καὶ λέγονταν Ἰππότες. Οἱ Ἰππότες περνοῦσαν τὴ ζωὴ τους μὲ πολέμους, μονομαχίες καὶ κυνήγια. Ἔμεναν σ' ἐρημικὰ κάστρα καὶ διασκέδαζαν στὰ συμπόσια ἀκούγοντας τοὺς τροβαδούρους. Οἱ τροβαδοῦροι τραγουδοῦσαν τὰ κατορθώματα τῶν ἡρωϊκῶν προγόνων καὶ τῶν εύγενῶν.

Οἱ ἄλλες κοινωνικὲς τάξεις καὶ πρὸ παντὸς οἱ χωρικοὶ περνοῦσαν σκληρὴ ζωὴ. Ἡ κοινωνία ἦταν βυθισμένη στὴν ἀμάθεια καὶ στὴν παραλυσία. Μόνο τὸ αἰσθημα τῆς τιμῆς εἶχαν ἀναπτυγμένο οἱ Ἰππότες. Ὁ Ἰππότης, ποὺ δὲν τιμωροῦσε τὸν ὄβριστή του, θεωροῦνταν πῶς ἔχανε τὴν τιμὴ του.

'Απ' αὐτοὺς βγῆκε κι δ Ἰπποτισμὸς, δηλαδὴ τὸ αἰσθημα τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ προπάντων πρὸς τὶς γυναῖκες, πρὸς τὸ δίκαιο προπαντὸς τοῦ ἀδύνατου, πρὸς τὴν ἀλήθεια, νὰ κρατῇ τὸ λόγο στὴν ὑπόσχεσή του καὶ νὰ μένῃ πιστὸς στὴ φιλία του κάθε Ἰππότης. Ἐπειδὴ δὲ αὐτὲς οἱ ἀρετὲς συμπέφτουν μὲ τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου, γι' αὐτὸ δ Ἰπποτισμὸς θεωρήθηκε χριστιανικὴ ἀρετὴ καὶ Ἰππότης δ τέλειος χριστιανὸς πολεμιστής. Γι' αὐτὸ οἱ Ἰππότες πρωταγωνίστηκαν ύπερ τοῦ

τάφου τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς χριστιανικῆς πίστεως. 'Ο Ιπποτισμὸς συνδυάστηκε μὲ τὸ μοναχικὸ βίο. "Ετοι λοιπὸν ἔχομε τὰ διάφορα μοναχικὰ τάγματα.

3. Πῶς ἔγινε ἡ πρώτη Σταυροφορία τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀλέξιου Α' τοῦ Κομνηνοῦ.

Οἱ καταδιώκεις τῶν Σελτζούκων ἐπροκάλεσαν τὴν ἀγανάχτηση τῶν χριστιανῶν τῆς Δύσεως. Αὐτὸς ζήτησε νὰ τὸ ἐκμεταλλευθῆ ὁ Πάπας Οὐρβανὸς ὁ Β'. "Εστειλε λοιπὸν ἔναν ἄλλο καλόγερο γεμάτο ἐνθουσιασμό, τὸν Πέτρο τὸν Ἐρημίτη, ποὺ εἶχε ἴδει ὁ Ὁδιος τὶς ἀγριότητες τῶν Τούρκων στὴν Παλαιστίνη, σὲ δλα τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης, γιὰ νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμο τῶν Χριστιανῶν κατὰ τῶν ἀπίστων. 'Ο Πέτρος μὲ τὸ κήρυγμά του ἐνθουσίασε πολλούς, προπάντων ἵππότες. Πολλοὶ τότε ἤθελαν νὰ ἐκστρατεύσουν στοὺς ἀγίους τόπους καὶ νὰ ἐλευθερώσουν τὰ ἄγια μέρη ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Τούρκων.

"Οσοι ἀποφάσισαν νὰ λάβουν μέρος στὴ μακρινὴ ἐκείνη ἐκστρατείᾳ, κολλοῦσαν στὸν δῆμο τους ἔνα σταυρὸν ἀπὸ κόκκινο ὅφασμα καὶ ἔτοι ὀνομάστηκαν σταυροφόροι. Οἱ πιὸ πολλοὶ τους δὲν πήγαιναν ἀπὸ πίστη, ἀλλὰ γιὰ νὰ κυνηγήσουν τὴν τύχη καὶ γιὰ ἐμπορικοὺς καὶ πολιτικούς σκοπούς.

'Οχτὼ ἥταν δλες δλες οἱ ἐκστρατεῖες τῶν σταυροφόρων. Ἡ πρώτη σταυροφορία ἔγινε στὰ 1096. Μαζεύτηκαν τότε πολεμιστὲς ἀπ' δλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου 300.000 περίπου καὶ στρατοπέδευσαν ἔξω ἀπ' τὴν Κωνσταντινούπολη. 'Αναμεσά του, ἥταν Γάλλοι, Νορμανδοί, Γερμανοί, Ἰταλοί. 'Ο σπουδαιότερος ἀρχηγός τους ἦταν ὁ γενναῖος Γάλλος πολεμιστής, ὁ Γοδεφρεῖδος ντὲ Μπουγιόν.

Αὐτοκράτορα τότε ἡ Κωνσταντινούπολη εἶχε τὸν Ἀλέ-

Σταυροφόρος.

ξιο Α' τὸν Κομνηνὸν. Ὅταν δὲ Ἀλέξιος εἶδε τὰ πλήθη τῶν Σταυροφόρων μπροστά στὴν πρωτεύουσα, τοὺς ἔδωκε ἀμέσως τροφές καὶ ἄλλες ἐνισχύσεις, ἀλλ' ἐκεῖνοι προξένησαν στὴ χώρα μεγάλες καταστροφές. Γι' αὐτὸν ἀναγκάστηκε νὰ τοὺς δώσῃ καὶ καράβια νὰ περάσουν στὴ Ἀσία,

Οἱ Ἀλέξιος Α' Κομνηνὸς (μικρογραφία ἀπὸ Βυζαντινὸν χειρόγραφο).

καθὼς καὶ ἔνα σῶμα στρατοῦ. Ἀλλὰ ἔκαμαν τὴν συμφωνία, πῶς δσα μέρη κυρίευαν, θὰ τὰ παρέδιδαν στὸν Ἐλληνα αὐτοκράτορα, γιατὶ σ' αὐτὸν ἀνῆκαν ἀπ' τὴν ἀρχή. Οἱ σταυροφόροι δέχτηκαν τὴν παραπάνω συμφωνία μὲν δρκο. Ἡ πρώτη πόλη, ποὺ συνάντησαν, ἦταν ἡ Νίκαια. Τὴν πολιόρκησαν καὶ τὴν κυρίεψαν. Προχώρησαν διασχίζοντας ὅλη τὴν Μ. Ἀσία καὶ ἔφτασαν στὴ Συρία. Πήραν τὴν Ἀντιόχεια ἔπειτα ἀπὸ πολιορκία ἐνδὲ χρόνου καὶ ἔφτασαν Ἰσαμε τὴν Παλαιστίνη.

Τώρα δμῶς δὲν εἶχαν ἀπομείνει οὗτε 50.000 σταυροφόροι. Ὅλοι οἱ ἄλλοι πέθαναν ἀπὸ τὶς κακουχίες, τὸ θερμὸν κλῖμα καὶ τὴν ἔλλειψη τροφῶν. Ἐπιτέλους δστερα ἀπὸ τρία δλόκληρα χρόνια ἀντίκρυσαν τὰ Ἱεροσόλυμα. Ἐπεσαν γονατιστοὶ κλαγοντας ἀπὸ χαρὰ κι εύχαριστώντας τὸ Θεό, ποὺ τοὺς ἀξιώσε νὰ ἰδούν τὴν Ἀγία πόλη. Ἐπειτ' ἀπὸ πολλοὺς

ἀγῶνες μπῆκαν τὸ 1099 μ. Χ. στὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἐκδικήθηκαν τοὺς Σελτζούκους σφάξαντες δλους τοὺς Τούρκους.

Ἄλλα οἱ σταυροφόροι δὲν κράτησαν τὸν δρκο ποὺ εἶχαν δώσει στὸν Ἀλέξιο καὶ ἀρχισαν νὰ ἰδρύουν δικά τους κράτη στὰ μέρη ποὺ κυρίεψαν. Τὸ σπουδαιότερο ἀπ' αὐτὰ ἦταν τῶν Ἱεροσολύμων, δπου βασιλιάς ἔγινε δ Γοδεφρεῖδος ντὲ Μπουγιόν. Οἱ αὐθέντες ἐγκαταστάθηκαν

μέσα σὲ δυνατά κάστρα καὶ περνούμσαν τὸν καιρό τους μὲ
ἀδιάκοπους πολέμους, πότε κατὰ τῶν Μουσουλμάνων,
πότε κατὰ τῶν Βυζαντινῶν καὶ πότε μεταξύ τους. Ἡ ζωὴ
τῶν ντόπιων Ἐλλήνων εἶχε γίνει σκληρότερη τώρα μὲ τοὺς
σταυροφόρους παρὰ πρωτύτερα μὲ τοὺς Μουσουλμάνους.
Οἱ σταυροφόροι κυνήγησαν δλους τοὺς Ἐλληνες λερεῖς
καὶ ἐπισκόπους καὶ στὴ θέση τους ἔβαλαν Λατίνους. Ἐτσι
τὸ μῖσος, ποὺ χώριζε τὴν Ἀνατολικὴ καὶ τὴ Δυτικὴ Ἐκ-
κλησία ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ σχίσματος, ἔγινε τώρα μεγαλύ-
τερο. Τὸ Βασίλειο τῆς Ἱερουσαλήμ βάσταξε 160 χρόνια
μὲ τὰ συγκροτηθέντα μοναχικά ἱπποτικά Τάγματα.

4. Πῶς ἔγεναν ἡ Β', Γ' καὶ Δ' Σταυροφορία.

Στὰ 1143 ἀνέβηκε στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως
ὁ αὐτοκράτορας Μανουὴλ ὁ Κομνηνός, ποὺ εἶχε ἀθλητικὸ
παράστημα, δύναμη σώματος καὶ ἀνδρεία ψυχῆς μοναδικῆ.
Μόλις ἀνακηρύχτηκε αὐτοκράτορας στὴν Ἀγία Σοφία, πέ-
ρασε ἀμέσως στὴ Μ. Ἀσία καὶ καταδίωξε ὡς τὸ Ἰκόνιο τὸ
Σουλτάνο. Οἱ Τούρκοι τότε ἀναγκάστηκαν νὰ παραχω-
ρήσουν στὸν αὐτοκράτορα νέες χῶρες τῆς Μ. Ἀσίας. Ἀκό-
μα καὶ ὁ Φράγκος ἡγεμόνας τῆς Ἀντιοχείας ἀναγκάστηκε
νὰ γίνη ὑποτελής του.

“Οπως εἴπαμε προηγούμενα, οἱ σταυροφόροι μὲ τὸ
Γάλλο Γοδεφρεῖδο ντὲ Μπουγιόν κυρίεψαν τὰ Ἱεροσόλυμα
καὶ ἴδρυσαν ἐκεῖ Φραγκικὸ κράτος. Ἡ ἐπιτυχία τους αὐτὴ
ἐνθουσίασε πιὸ πολὺ τοὺς χριστιανούς τῆς Δύσεως καὶ στὰ
1147 ἔγινε ἡ δεύτερη σταυροφορία. Ἀρχηγοὶ αὐτὴ τὴ φορά
ἦταν ὁ βασιλιάς τῆς Γερμανίας Κονράδος Γ' καὶ ὁ βασι-
λιάς τῆς Γαλλίας Λουδοβίκος Ζ'. Καὶ οἱ δυὸς προχώρησαν
ἀπὸ τὸ μέρος τῆς στεριάς. “Οπου περνούμσαν, σκόρπιζαν
τὴν καταστροφή “Οταν ἔφτασαν στὴν Κωνσταντινούπολη,
σκέφτηκαν νὰ τὴν κυριέψουν. Ἄλλα ὁ αὐτοκράτορας Μα-
νουὴλ μὲ τὴ γενναιότητά του τοὺς ἔκαμε νὰ τοῦ δρκι-
στοῦν πίστη καὶ ὑποτέλεια. Φθάνοντας στὴ Συρία πολιόρ-
κησαν τὴ Δαμασκό χωρὶς ἀποτέλεσμα καὶ ἀναγκάστηκαν

δοτερα νὰ γυρίσουν ἀπραχτοι. Ἡ ἐκστρατεία αὐτὴ σημείωσε οἰκτρὴ ἀποτυχία, γιατὶ οἱ περισσότεροι σταυροφόροι πέθαναν στὶς πορεῖες.

"Υστερ' ἀπὸ λίγα χρόνια ἔγινε καὶ τρίτη Σταυροφορία, ἀλλὰ δὲν πέτυχε οὕτε αὐτή. Στὸ μεταξὺ ὁ Σουλτάνος τῆς Αιγύπτου Σαλαδίνος νίκησε τοὺς Φράγκους καὶ μπῆκε στὰ Ἱεροσόλυμα.

'Αφοῦ καὶ ἡ τρίτη Σταυροφορία σημείωσε ἀποτυχία, ἔγινε σὲ λίγα χρόνια καὶ τετάρτη, μὲ παρακίνηση τοῦ Πάπα Ἰννοκεντίου Γ'.

Τῇ νέᾳ ἐκστρατείᾳ τὴν ἀποφάσισαν Γάλλοι καὶ Ἰταλοὶ μὲ ἀρχηγοὺς τὸ Βαλδουΐνο, κόμητα τῆς Φλάνδρας καὶ τὸ Βονιφάτιο τὸ Μομφεράτικό. Αὗτοὶ δὲν ἤθελαν νὰ πᾶντες στὰ Ἱεροσόλυμα ἀπὸ τὴν στεριά, ἀλλὰ προτίμη-

Σταυροφόροι πολεμιστές ἐφιέποι

σαν τὴν θάλασσα, γιὰ νὰ ξεφύγουν τὶς ταλαιπωρίες. Προτείναν λοιπὸν οἱ δύο ἀρχηγοὶ στοὺς Βενετούς, ποὺ εἶχαν πολλὰ καράβια, νὰ τοὺς περάσουν μ' αὐτὰ στὴν Παλαιστίνη. "Ολοὶ οἱ σταυροφόροι εἶχαν μαζευτῆ στὴ Βενετία καὶ περίμεναν νὰ φύγουν. 'Αλλὰ δὲ Δόγης τῶν Βενετῶν Δάνδολος, ποὺ ἤταν πανούργος ἀνθρωπὸς καὶ εἶχε συμφέροντα ἀπ' τοὺς Αιγυπτίους νὰ μὴν εὔκολύνῃ τοὺς σταυροφόρους, τοὺς ζήτησε ἀκριβά ναῦλα. Συνάμα παραιδίνησε τοὺς σταυροφόρους, γιὰ νὰ βροῦν χρήματα, νὰ κυριέψουν τὴν πλούσια πόλη Ζέρα τῆς Δαλματίας. Αὕτο δὲ γίνεται καὶ ἔτσι βγῆκε ἔνα μέρος ἀπ' τὰ ναῦλα.

'Ενδιάκομα οἱ Βενετοὶ καὶ οἱ σταυροφόροι βρίσκονταν

στή Ζάρα, Εφτασε δ 'Αλέξιος, δ γιδς τοῦ 'Ισαακίου Β' καὶ ζήτησε ἀπὸ τὸν Δάνδολο στρατιωτικὴ βοήθεια, γιὰ νὰ πάρῃ τὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως δ πατέρας του. Τὸ κανονικὸ ήταν ν' ἀνεβῇ στὸ θρόνο δ 'Ισαάκιος, ἀλλὰ δ ἀδερφός του 'Αλέξιος Γ' δ "Αγγελος πῆρε τὸ θρόνο μὲ τὴ βίᾳ καὶ τύφλωσε τὸν ἴδιο τὸν ἀδελφό του. 'Ο πονηρὸς

Δάνδολος βρῆκε τὴν εὐκαιρία κατάλληλη καὶ ἔστειλε τὸν 'Αλέξιο στὸν Πάπα Ἰννοκέντιο γιὰ νὰ ζητήσῃ τὴν ἐνίσχυσή του. 'Ο Πάπας ἀκουσε μ' εὐχαρίστηση τὸ ζήτημά του καὶ συνεννοήθηκε μὲ τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς Σταυροφορίας. Οι

Σταυροφόροι, μ' όλο πού ήθελαν νά τραβήξουν ίσια στήν Παλαιστίνη, δέχτηκαν τέλος τὴν πρόταση τοῦ Δάνδολου νά πάνε πρώτα στήν Κωνσταντινούπολη, γιά ν' ἀνεβάσουν στὸ θρόνο τὸν Ἰσαάκιο Β' καὶ ἔπειτα νά προχωρήσουν στὰ Ιεροσόλυμα.

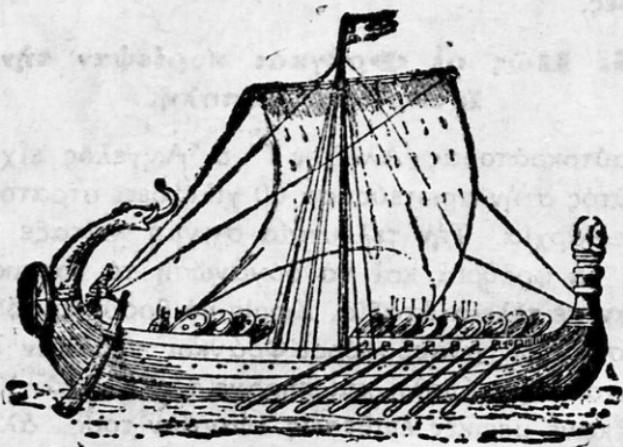
Στὰ 1203, λοιπόν, οἱ Βενετοὶ καὶ οἱ σταυροφόροι βρέθηκαν μπροστά στὴ Χρυσούπολη, τὸ σημερινὸ Σκούταρι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. "Ολοὶ ήταν περίπου 40 χιλιάδες ἄνδρες.

Β. Πῶς οἱ Φράγκοι κυρίεψαν τὴν Κωνσταντινούπολη.

Ο αὐτοκράτορας Ἀλέξιος Γ' δ "Αγγελος εἶχε μαζέψει κι αύτὸς στήν πρωτεύουσα 60 χιλιάδες στρατό, ἀλλὰ χωρὶς πειθαρχία. Τὴν τελευταία στιγμὴ κοίταξε νά ἐπισκευάσῃ τὰ φρούρια καὶ νά δργανώσῃ τὸ ναυτικό, ποὺ βρισκόταν σὲ τέλεια ἀταξία. Χωρὶς νά βροῦν ἐμπόδιο ἀπὸ τὴ Θάλασσα, οἱ σταυροφόροι Φράγκοι πέρασαν ἀντίκρυ στήν Κωνσταντινούπολη καὶ πήραν τὸ Γαλατά. Ο Ἀλέξιος Γ' ἔκανε μερικὲς ἐπιθέσεις ἐναντίον τους, ἀλλὰ δὲν ἔφερε ἀποτέλεσμα. Οι σταυροφόροι, μόλις εἶδαν ἀπὸ τοὺς γύρω λόφους τὸ ἐπιβλητικὸ θέαμα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μὲ τὰ πλούσια παλάτια καὶ τὶς ψηλὲς ἑκκλησίες, δὲν ἔβλεπαν τὴν ὥρα νά τὴν κυριέψουν. Τότε δ Ἀλέξιος Γ' ἀπελπισμένος ἔφυγε ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη. "Ετοι οἱ σταυροφόροι ἀνέβασαν στὸ θρόνο τὸν τυφλὸ Ἰσαάκιο μὲ συμβασιλέα τὸ γιό του, τὸν Ἀλέξιο Δ'. Ο Πάπας πάλι, μαθαίνοντας αὐτὴ τὴν ἐπιτυχία, ζήτησε χωρὶς ἀργοπορία ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Ἑκκλησία νά ὑποταχθῇ στὴ Δυτική. Οι Βενετοὶ δὲν ἐνδιαφέρονταν γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα, ἀλλὰ πῶς θὰ ἔπαιρναν τὰ χρήματα, ποὺ τοὺς εἶχε ὑποσχεθῆ δ νεαρὸς Ἀλέξιος. "Ἐκεῖνος φρόντισε νά μαζέψῃ τὰ χρήματα, ἀλλὰ χωρὶς νά τὸ κατορθώσῃ. Ο λαδὸς δὲν ἀποτίες πιέσεις καὶ τὸ ἀσχημό φέρσιμο τῶν σταυροφόρων, ἔκαμε ἐπανάσταση κατὰ τοῦ Ἀλεξίου καὶ τοῦ πατέρα του. Στὴν ἐπανάσταση αὐτὴ σκοτώθηκε δ Ἀλέξιος

καὶ δὲ πατέρας του πέθανε ἀπὸ τὴ στενοχώρια. Στὸ θρόνο
ἀνέβηκε τότε ἔνας συγγενής τους, ὁ Ἀλέξιος Μούρ-
τζουφλος.

Οὐ νέος αὐτοκράτορας ἀρνήθηκε νὰ πληρώσῃ τους
Βενετοὺς καὶ ζήτησε ἀπὸ τους σταυροφόρους νὰ φύγουν
ἀπὸ τὴ χώρα του. Τότε οἱ σταυροφόροι καὶ δὲ Δάνδολος
πολιόρκησαν τὴν Κωνσταντινούπολη γιὰ δεύτερη φορά.
Τοῦ κάκου ἀγωνιζόταν δὲ Μούρτζουφλος. Τὰ κάστρα πα-

Φραγκινὸ πλοῖο.

ραδίνονταν ἔνα ἔνα. Στὸ τέλος ἔχασε τὸ θάρρος του κι
αὐτὸς κι ἔφυγε ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα. Οἱ λίγοι ἄφοβοι
Ἐλληνες, ποὺ ἔμειναν ἐκεῖ, ἀνακήρυξαν αὐτοκράτορα ἔνα
γενναῖο ἄνδρα, τὸ Θεόδωρο Λάσκαρη. Ἀλλὰ κι ἐκεῖνος
δὲν μποροῦσε νὰ κάμη τ' ἀδύνατα δυνατά. Ἀναγκάστηκε
λοιπὸν νὰ φύγῃ. Ἔτσι ἡ Κωνσταντινούπολη ἔπεισε στὰ
χέρια τῶν ἐπιδρομέων (1204). Τὸ τι ἔγινε τότε δὲν περι-
γράφεται. Οἱ Φράγκοι φέρθηκαν σὰν ἄγρια θηρία. Ἔβα-
λαν φωτιά σὲ διάφορα μέρη τῆς πόλεως καὶ ἀρχισαν τὴ
διαρπαγὴ καὶ τὶς βιαιοπραγίες. Τοῦ κάκου οἱ κάτοικοι
ζητοῦσαν ἔλεος καὶ φιλανθρωπία. Αὐτοὶ δὲν σέβονταν
οὔτε γέρους, οὔτε γυναικες, οὔτε θρησκεία, οὔτε ιερά.
Τὴν Ἀγία Τράπεζα τῆς Ἀγίας Σοφίας τὴν ἔκαμαν κομ-
μάτια. Τὰ πολύτιμα ιερὰ σκεύη τὰ σύντριψαν καὶ τὰ πο-

δοπάτησαν. Πλεῖστα μνημεῖα τέχνης μεταφέρθηκαν στὴν Δυτικὴ Εύρωπη καὶ κυρίως στὴ Βενετία.

‘Η Δ’ Σταυροφορία ἀφάνισε γιὰ πάντα τὸ μεγαλεῖο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ποὺ 900 χρόνια δὲν εἶχε πατήσει τὸ χῶμα τῆς στρατὸς βαρβαρικός. Ή βασιλισσα τῶν πόλεων τόσους αἰῶνες εἶχε συγκεντρώσει μέσα της τὰ πλούτη τοῦ κόσμου καὶ τὰ πιὸ πολύτιμα καλλιτεχνήματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. “Ολα αὐτὰ ἀρπάχτηκαν ἢ καταστράφηκαν μέσα σὲ τέσσερες μέρες. ’Αλλὰ καὶ πολλὰ συγγράμματα κάηκαν στὶς τρεῖς πυρκαϊές, ποὺ εἶχαν συμβῆ.

Αὐτὴ ἡταν ἡ διαγωγὴ τῶν χριστιανῶν τῆς Εύρωπης ἀπέναντι τοῦ Βυζαντίου. ‘Αντὶ γιὰ μάννα πότισαν χολὴ τοὺς Ἑλληνες αὐτούς, ποὺ τόσους αἰῶνες πολεμοῦσαν τοὺς βαρβάρους τῆς Ἀνατολῆς, γιὰ τὸ συμφέρο τῆς Εύρωπης. “Αν δὲν ἡταν ἡ Ἑλληνικὴ Αύτοκρατορία, σίγουρα ὅλη ἡ Εύρωπη θὰ εἶχε πέσει στὰ χέρια τῶν Ἀράβων καὶ τῶν Τούρκων.

‘Ἐργασίες: Δεῖξατε στὸ χάρτη τὴν πορεία τῶν σταυροφόρων. Φέρετε εἰκόνες σταυροφόρων. Θρησκευτικοὶ λόγοι ἡσαν, ποὺ ἔγιναν οἱ σταυροφορίες ἢ καὶ ἄλλοι; Πῶς σᾶς φαίνεται ἡ διαγωγὴ τῶν σταυροφόρων; Κάμετε μὰ ἐκθεση γιὰ τὴν ἀλωση τῆς Ἱερουσαλήμ ἀπὸ τοὺς σταυροφόρους. Πῶς σᾶς φαίνεται ἡ διαγωγὴ τοῦ Ἀλεξίου Γ’ τοῦ Ἀγγέλου ἀπέναντι τοῦ ἀδελφοῦ του; Ποία Σταυροφορία ἡταν ἡ χειρότερη καὶ ἀπαισιώτερη γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολη; Ποία ἡταν τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα καὶ λερά, ποὺ δὲν τὰ ἔσεβαστηκαν οἱ ἀπολίτιστοι σταυροφόροι στὴν Κωνσταντινούπολη;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η'

ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

1. Πῶς μαέρασαν οἱ Φράγκοι τὴν Ἑλληνικὴν Αύτοκρατορία.

Οι Φράγκοι ἐπιδρομεῖς, παίρνοντας τὴν Κωνσταντινούπολη, δὲν κυρίεψαν μιὰ βάρβαρη χώρα, ἀλλὰ ἥρθαν νὰ

Έγκατασταθούσ' σ' ξένα παλιό έθνος, που ήταν περήφανοι γιά τη δόξα, τη γλωσσα και τὸν πολιτισμό του. "Ετοι τὸ μῆσος ἀνάμεσα στὴν Ἑλληνικὴ Ἀνατολὴ και τῇ Λατινικῇ Δύσῃ ξεινε ἀκόμα μεγαλύτερο. 'Αλλά κι οι "Ἑλληνες δὲν σταύρωσαν τὰ χέρια τους ἔπειτ' ἀπὸ τὶς καταστροφές που ἔπαθαν ἀπ' τοὺς σταυροφόρους. Μὲ τὸν καιρὸν ἀναγεννήθηκε μιά νέα Ἑλλάδα και ίδρυθηκε ξανά, δημος θὰ ιδούμε, ή Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία.

"Αφοῦ οἱ πολεμιστὲς τῆς Δ' Σταυροφορίας κατάστρεψαν τὴν βασιλισσα τῶν πόλεων, ή Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία μοιράστηκε δλη ἀνάμεσα στοὺς Φράγκους. 'Ο κόμης τῆς Φλάνδρας (τοῦ Βελγίου) Βαλδουΐνος ἀνακηρύχτηκε αὐτοκράτορας στὴν Ἀγία Σοφία και πήρε στὸ μερίδιό του τὴν Κωνσταντινούπολη μὲ τὴ Θράκη και δλες τὶς χωρες, που εἶχε ή αὐτοκρατορία στὴν Ἀσία. 'Ο Βονιφάτιος, δ Μομφερατικὸς ξεινε βασιλιάς τῆς Θεσσαλονίκης και πήρε τὴ Μακεδονία, τὴ Θεσσαλία και τὴ Στερεά Ἑλλάδα. Οι Βενετοί πήραν δλα τὰ νησιά,

Baldouīnos

τὴν Πελοπόννησο, τὴν "Ηπειρο και τὴ μισὴ Κωνσταντινούπολη. 'Ακόμα τοὺς δόθηκε τὸ προνόμιο νὸ εἶναι πάντα Βενετὸς δ Πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Πρῶτος σ' αὐτὴ τὴ θέση μπήκε δ Θωμᾶς Μοροζίνης, τὸν δόποιον δμως δὲν ἀναγνώρισαν ποτὲ οἱ δρθόδοξοι "Ἑλληνες, γιατὶ δ Πατριάρχης τους ξέφυγε στὴ Νίκαια.

Γενικά οἱ Βενετοί, σὰν ξέπινοι, πήραν τὴ μερίδα τοῦ λέοντος. Δὲν ἄργησε νὰ μεταφερθῇ κι ἐδῶ φεουδαρχικὸ σύστημα, δημος ήταν στὴν Εύρωπη και δημος τὸ εἰχαν ἐφαρμόσει στὴ Συρία. 'Η Φραγκικὴ αὐτοκρατορία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δην και λεγόταν ἀκόμα Ρωμανία, δημος δλλοτε ή Βυζαντινή, κατάντησε πιὰ ξένα κουρέλι. 'Εξ δλλου

δ Βαλδουΐνος μὲ τὸ Βονιφάτιο ἥρθαν ἀργότερα σὲ σύγκρουση. Ἐπιπλέον ὁ αἰμοβόρος τσάρος τῶν Βλαχοβουλγάρων Ἰωαννίτος ἐκστράτευσε κατὰ τῶν Φράγκων καὶ προξένησε μεγάλη καταστροφὴ στὶς Ἑλληνικὲς χῶρες (1207). Ἀπὸ τότε ἄρχισαν νὰ παρακμάζουν τὰ Φραγκικά κράτη τῆς Β. Ἑλλάδος.

2. Πῶς οἱ Φράγκοι κατάκτησαν τὶς Ἑλληνικὲς χῶρες καὶ πῶς σχηματίστηκαν νέα Ἑλληνικὰ κράτη.

Πῶς ἔγινε ἡ αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζούντας.—Στὰ 1204 δ Ἀλέξιος Α' δ Κομνηνὸς ἕδρυσε στὰ βορειονατολικά παράλια τῆς Μαύρης Θάλασσας τὴν αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζούντας. Ἡ μακρινὴ ἐκείνη αὐτοκρατορία ἄρχιζε ἀπὸ τὰ παράλια τοῦ Πόντου καὶ ἔφτανε στὰ νότια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἵσαμε τὸν Καύκασο. Ἡ χώρα ὑποδέχτηκε τὸν αὐτοκράτορα μὲ μεγάλο ἐνθουσιασμό, γιατὶ ἦταν δ τόπος τῆς καταγωγῆς του. Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζούντας μεγάλωσε πολὺ γρήγορα καὶ ἔγινε πλούσια καὶ ισχυρή. Οἱ αὐτοκράτορές της δνομάζονταν μεγάλοι Κομνηνοί. Ἡ Τραπεζούντα μὲ τὸ μεγάλο τῆς ἐμπόριο ἔγινε τὸ κέντρο τῶν τεχνῶν καὶ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων. Αὕτη ἔσωσε γιὰ πολλοὺς αἰῶνες τὸ Χριστιανισμὸ καὶ τὸν Ἑλληνικὸ πολιτισμὸ στὶς μακρινὲς ἐκεῖνες χῶρες.

Πῶς ἔγινε ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νίκαιας.—“Οταν οἱ Φράγκοι ἄρχισαν νὰ πολιορκοῦν τὴν Κωνσταντινούπολη, δ Θεόδωρος Λάσκαρης, ποὺ εἶχε ἀνακηρυχτῆ αὐτοκράτορας ἐκεῖνες τὶς μέρες, ἔφυγε στὴ Νίκαια τῆς Ἀσίας μαζὶ μὲ τὸν Πατριάρχη καὶ τοὺς ἱερεῖς. “Ολοὶ τότε οἱ κάτοικοι τῆς Νίκαιας καὶ οἱ φυγάδες ἀπ' τὴν Κωνσταντινούπολη τοῦ ἔδωσαν τὸν τίτλο τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Νίκαιας. Ὁ Λάσκαρης, ἀφοῦ ἐτοίμασε στρατό, ἐμπόδισε τὸ Βαλδουΐνο νὰ προχωρήσῃ ἀπὸ τὸ Βόσπορο. “Ἐπειτα ἐπιτέθηκε κατὰ τῶν Σελτζούκων Τούρκων, τοὺς νίκησε, καθὼς καὶ τοὺς Λατίνους τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἔτσι μεγάλωσε τὸ κράτος του. “Αν τότε οἱ Ἑλληνες τῆς Μ. Ἀσίας ἦταν ἐνωμένοι, σίγουρα

θά ξέδιωχναν τούς Φράγκους από τὴν Κωνσταντινούπολη.

Πῶς η Ἀδριανούπολη μὲ τὴν περιοχή τῆς ἔγινε ἡγεμονία. — Οἱ Βούλγαροι ἔκαναν ταχτικὰ ἐπιδρομὲς κατὰ τῆς Θράκης. Στὴν ἀρχὴν ὁ Βαλδουΐνος καὶ ἔπειτα ὁ διάδοχος καὶ ἀδελφός του Ἐρρῖκος τῆς Φλάντρας περιποιοῦνταν τοὺς Ἑλληνες, γιὰ νὰ τοὺς ἔχουν συμμάχους κατὰ τῶν Βουλγάρων. Ἀλλὰ οἱ Ἑλληνες ἔτρεφαν τόσο μῆσος γιὰ τοὺς Φράγκους, ώστε συμμάχησαν μὲ τοὺς Βουλγάρους. Ἀργότερα δμως βλέποντας, πῶς οἱ Βούλγαροι ἦταν ἄπιστοι καὶ ἐπικίνδυνοι, ἀποφάσισαν νὰ ἔρθουν σὲ συνεννόηση μὲ τοὺς Φράγκους. Τότε οἱ Φράγκοι τοὺς ὑποσχέθηκαν, πῶς θὰ σεβαστοῦν τὴν θρησκεία καὶ δὲν θὰ πειράξουν τὶς περιουσίες τους. "Ἐπειτ' ἀπ' αὐτὸν ἀφησαν ἡγεμόνα στὴν Ἀδριανούπολη καὶ στὴν περιοχή τῆς τὸ στρατηγὸν τῶν Ἑλλήνων Θεόδωρο Βρανᾶ Κομνηνόν. Ὑποχρεώθηκε δμως αὐτὸς νὰ τοὺς πληρώνῃ κάθε χρόνο δρισμένο φόρο καὶ νὰ δίνῃ στὸν αὐτοκράτορα 500 στρατιώτες, ὅποτε γινόταν πόλεμος.

Πῶς ἔγινε τὸ Δουκάτο τῶν Ἀθηνῶν. — Ἡ Μακεδονία, ἡ Θεσσαλία καὶ ἡ Στερεά Ἐλλάδα κατακτήθηκαν πολὺ εὔκολα ἀπὸ τὸ Βονιφάτιο. Ἡ αἰτία ἦταν, πῶς αὐτὸς πῆρε γυναίκα τὴν χήρα τοῦ Ἰσαάκιου Μαργαρίτα καὶ πῶς στὴν ἐκστρατεία εἶχε μαζύ του τὸ γιὸ τοῦ Ἰσαάκιου Μανουὴλ Ἀγγελο. "Ολα τὰ μικρὰ κράτη, ποὺ σχηματίσθηκαν τότε, ἔξαρτῶνταν ἀπὸ τὸ βάσιλειο τῆς Θεσσαλονίκης. Τὸ πιὸ σπουδαῖο καὶ λαμπρὸ ἀπ' αὐτὰ ἦταν τὸ Δουκάτο τῶν Ἀθηνῶν. Τὸ Δουκάτο αὐτὸν δόθηκε σὰ φέουδο στὸ Γάλλο αὐθέντη Ὀθωνα Ντελαρός. Μεγάλη στενοχώρια ἐπιασε τοὺς Ἀθηναίους, δταν εἶδαν νὰ τοὺς δημεύουν τὰ χτήματα τῶν μοναστηριῶν, νὰ καταπιέζουν τοὺς Ἱερεῖς τους καὶ νὰ ψάλλουν στὴν Ἐκκλησία τῆς Παναγίας, στὸν Παρθενῶνα, ὕμνους τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Τὴ μεγαλύτερη λύπη τὴν δοκίμασε ὁ φιλόπατρις ἀρχιεπίσκοπος τῶν Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Ἀκομινάτος, ποὺ ἀναγκάστηκε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν ἀγαπητὴ του πόλη. Στὰ 1310 δμως, οἱ ἄγριοι Καταλανοὶ τῆς Ἰσπανίας ἤρθαν ἐναντίον τοῦ Ντελαρός καὶ τὸν νίκησαν στὴν

Κωπαΐδα. Ἀπὸ τότε τὸ Γαλλικὸ Δουκάτο τῶν Ἀθηνῶν ἔγινε Ἰσπανικό.

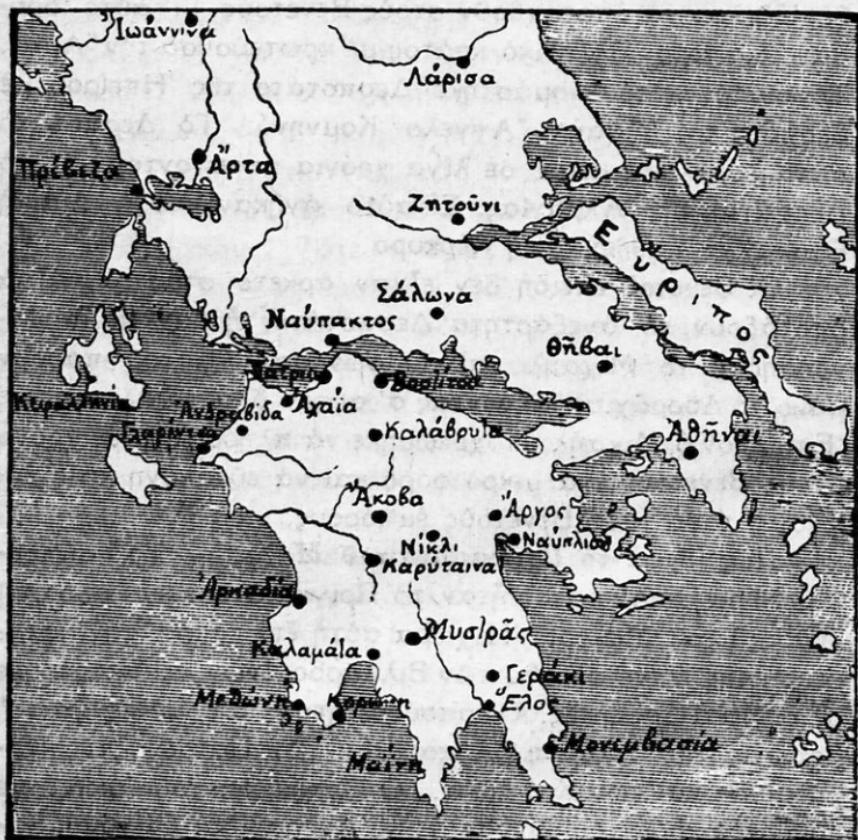
Πῶς ἔγινε τὸ Δεσποτάτο τῆς Ἡπείρου. — Οἱ δρεινοὶ κάτοικοι τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Αίτωλας καὶ τῆς Ἀκαρνανίας δὲν ἤθελαν νὰ ύποταχθοῦν στοὺς Βενετούς. Γι' αὐτὸ ἴδρυσαν ἴδιαίτερο Ἐλληνικὸ κράτος μὲ πρωτεύουσα τὴν Ἀρτα. Τὸ κράτος αὐτὸ δόνομάστηκε Δεσποτάτο τῆς Ἡπείρου μὲ δεσπότη τὸ Μιχαὴλ Ἀγγελο Κομνηνό. Τὸ Δεσποτάτο αὐτὸ μεγάλωσε μέσα σὲ λίγα χρόνια, φτάνοντας ὡς τὸ Δυρράχιο τῆς Ἀλβανίας. Σ' αὐτὸ ἀνήκαν καὶ ἡ Δυτικὴ Θεσσαλία, καθὼς καὶ ἡ Κέρκυρα.

Οἱ Βενετοί, ἐπειδὴ δὲν εἶχαν ἀρκετὸ στρατὸ γιὰ νὰ ύποτάξουν τὸ ἀνεξάρτητο Δεσποτάτο, ἥρθαν σὲ συνεννόηση μὲ τὸ Μιχαὴλ καὶ συμφώνησαν νὰ τοῦ πάρουν μόνο τὸ Δυρράχιο, ἀφήνοντας σ' αὐτὸν δλα τὰ ἄλλα μέρη. Ἐπιπλέον ὁ Μιχαὴλ ύποχρεώθηκε νὰ πληρώνῃ κάθε χρόνο στοὺς Βενετούς ἔνα μικρὸ φόρο καὶ νὰ εὔκολύνῃ στὶς ἐργασίες τους τοὺς Βενετούς ἐμπόρους.

Πῶς ἔγινε τὸ Πριγκιπάτο τοῦ Μωριᾶ. — Τὸ λαμπρότερο Φραγκικὸ κράτος ἦταν τὸ Πριγκιπάτο τῆς Πελοποννήσου ἢ τοῦ Μωριᾶ. Ἡ χώρα αὐτὴ ἔπειτα ἀπ' τὴν κατάκτησή της ἔγινε φέουδο τῶν Βιλλαρδουΐνων καὶ διαιρέθηκε σὲ δώδεκα βαρωνίες. Οἱ σπουδαιότερες ἀπ' αὐτές ἦταν ἡ βαρωνία τῆς Ἀκοβας (Ἀρκαδίας), τῶν Πατρῶν, τῆς Καρύταινας καὶ τῶν Καλαμῶν. Οἱ Πρίγκιπας τοῦ Μωριᾶ μὲ τοὺς αὐλικούς του ἔμεναν στὴν Ἀνδραβίδα. Οἱ νόμοι λειτουργούσαν κανονικά. Οἱ Ἑλληνικὲς κοινότητες μὲ τοὺς ἀρχοντές τους εἶχαν δλα τὰ προνόμια καὶ τὶς ἐλευθερίες τους. Οἱ πρίγκιπας, ποὺ ἀγαποῦσαν πιὸ πολὺ οἱ Πελοποννήσιοι, ἦταν ὁ Γουλιέλμος Βιλλαρδουΐνος. Αὐτὸς γεννήθηκε στὴν Καλαμάτα καὶ μιλοῦσε τέλεια τὰ ἐλληνικά.

Πῶς ὑποτάχτηκαν τὰ νησιά. — Οἱ Γενουάτες εἶχαν κυριέψει τὴν Κρήτη πρὶν ἀπὸ τὴν Φραγκοκρατία. Γι' αὐτὸ οἱ Βενετοί ἐπιτέθηκαν ἐναντίον τους καὶ μὲ πολλοὺς ἀγῶνες μπόρεσαν νὰ τοὺς τὴν πάρουν. Τὴν Εὔβοια τὴν πήραν οἱ Φράγκοι τοῦ Βονιφατίου καὶ οἱ Βενετοί μονάχα ἐμπορικά

ώφελήματα ζήτησαν άπ' αύτή. Τις Κυκλαδες τέλος τις κυρίεψαν οι εύγενεις Βενετοί, γιατί ή Βενετική πολιτεία δὲν εἶχε άρκετό στρατό. Ἀρχηγός τῶν εύγενων ήταν δὲ Μάρκος Σανοῦδος, που ἔμενε στὴ Νάξο. Τὰ ύπόλοιπα νη-

Νότια Ελλάδα κατὰ τὴν Φραγκοκρατία.

σιά μοιράστηκαν σὲ ἄλλους εύγενεις. "Ολοι δημος αύτοι εἶχαν ἔξαρτηση ἀπὸ τὴν Βενετική πολιτεία.

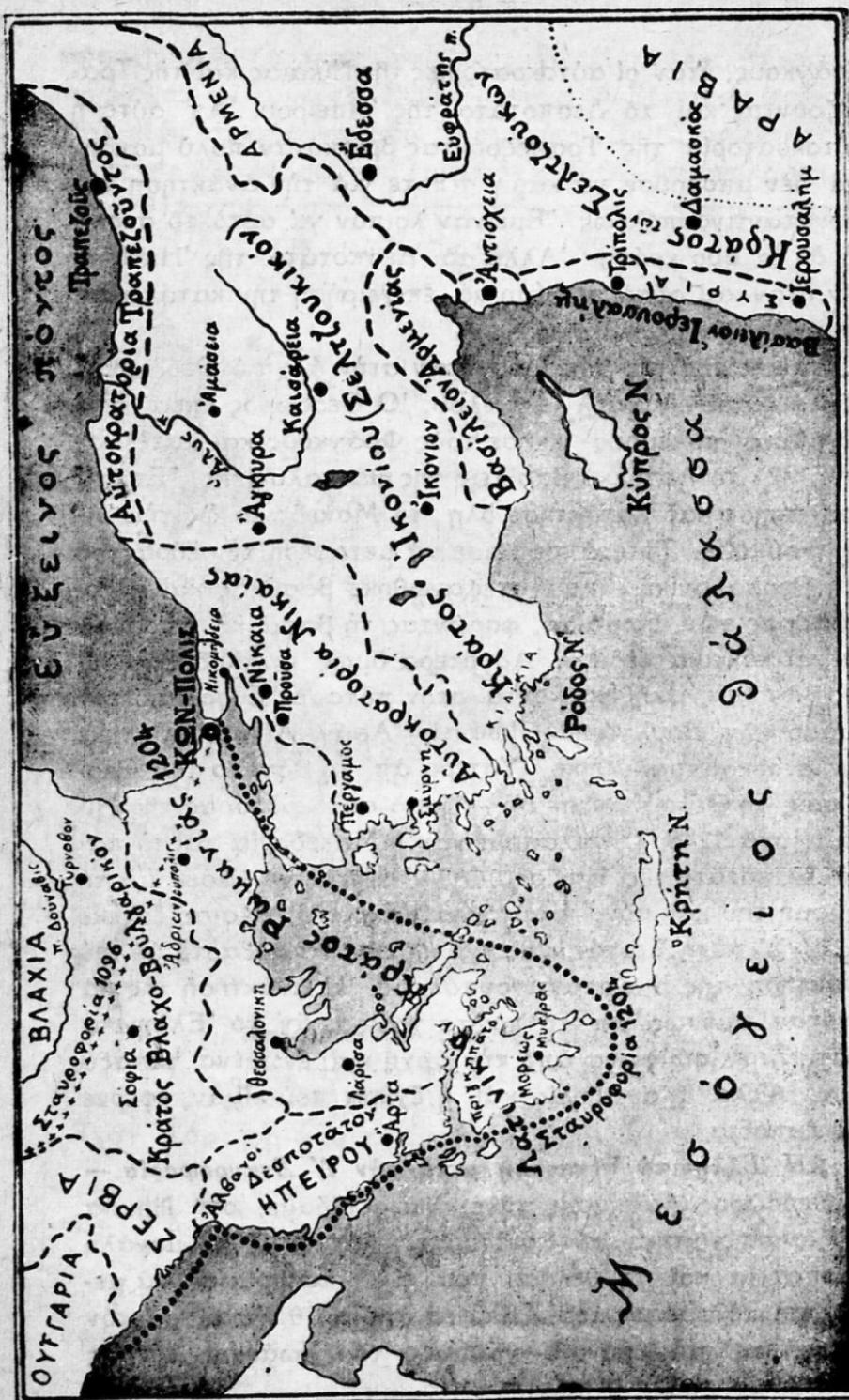
3. Πώς ήταν τὰ Ελληνικὰ Κράτη, πρὶν ἀνακτηθῆ ἡ Κωνσταντινούπολη.

Τὰ σπουδαιότερα Ελληνικὰ κράτη, που δημιουργήθηκαν μὲ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς

Φράγκους, ήταν οι αύτοκρατορίες τής Νίκαιας καὶ τῆς Τραπεζούντας καὶ τὸ Δεσποτάτο τῆς Ἡπείρου. Ἀπ' αὐτὰ ἡ αύτοκρατορία τῆς Τραπεζούντας βρισκόταν πολὺ μακριά καὶ δὲν μποροῦσε νὰ κάμη τίποτε γιὰ τὴν ἀνάκτηση τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐμειναν λοιπόν γι' αὐτὸ τὸ σκοπό τὰ ἄλλα δύο κράτη. Ἀλλὰ τὸ Δεσποτάτο τῆς Ἡπείρου δὲν ήταν καὶ αὐτὸ σὲ θέση νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν κατάκτηση, δπως θὰ ίδοιμε ἀμέσως.

Δεσπότης τῆς Ἡπείρου ήταν στὴν ἀρχὴ ὁ Θεόδωρος, ἀδελφὸς τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου. Ὁ Θεόδωρος ἔπειτα ἀπὸ μεγάλους πολέμους νίκησε τοὺς Φράγκους καὶ κατέλυσε στὰ 1221 τὸ Λατινικὸ βασίλειο τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐπειτα προχώρησε καὶ κατάκτησε ὅλη τὴν Μακεδονία ὡς τὴν Ἀδριανούπολη. Τότε ἀποφάσισε νὰ μεταφέρῃ τὴν ἔδρα του στὴ Θεσσαλονίκη, δπου στεφανώθηκε βασιλιάς καὶ αὐτοκράτορας τῶν Ρωμαίων, φορώντας τὴν βασιλικὴ πορφύρα καὶ τὰ κόκκινα πέδιλα. Ἀργότερα ὅμως ὁ φιλόδοξος αὐτὸς βασιλιάς νικήθηκε κοντὰ στὸν ποταμὸ "Ἐβρο ἀπὸ τὸν Τσάρο τῶν Βουλγάρων Ἰωάννη Ἀσάν. Αἰχμαλωτίστηκε μάλιστα καὶ τυφλώθηκε. "Υστερα ἀπ' τὸ θάνατο τοῦ Θεόδωρου, τὴ Θεσσαλονίκη τὴν πῆρε ὁ αύτοκράτορας τῆς Νίκαιας στὰ 1246. Ἐτοι ἀπόμειναν ἡ Μακεδονία καὶ τὸ παλιὸ Δεσποτάτο τῆς Ἡπείρου. Ἀλλ' αὐτὸ εἶχε χάσει πιά τὴ δύναμη του καὶ μόνο ἡ αύτοκρατορία τῆς Νίκαιας ἔστεκε καλά. Σ' αὐτή, λοιπόν, ἔπεισε ὁ κλῆρος νὰ δοξαστῇ μὲ τὴν ἀνάκτηση τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ ἀνάκτηση τῆς θάγινόταν ἀμέσως ἀπ' τὰ πρῶτα χρόνια, ὅν τὰ Ἑλληνικὰ κράτη, ήταν σύμφωνα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ ἐνωμένα μεταξύ τους. Ἀλλὰ ἡ ἀντιζηλία καὶ ἡ ἔχθρα ποὺ εἶχαν, ἔφερνε δλο ἐμπόδια.

‘**Ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνατολὴ μετὰ τὴν Δ' Σταυροφορία.**— Ὁ Θεόδωρος Λάσκαρης πῆγε, δπως εἴδαμε, στὴ Νίκαια καὶ ἀνακηρύχτηκε αύτοκράτορας. Αὐτὸς μὲ τὴ μεγάλη φιλοπατρία καὶ τὴ θέληση ποὺ εἶχε, κατόρθωσε νὰ μεγαλώσῃ τὸ κράτος του. Ἐπειτα ἀπὸ τὸ θάνατό του τὸν διαδέχτηκε στὸ θρόνο ὁ γαμπρός του Ἰωάννης Δούκας

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Βατάτσης, πού ἀναδείχτηκε ἄξιος κυβερνήτης καὶ γενναῖος πολεμιστῆς. Ἔδωκε πολλές μάχες, δπου νίκησε τοὺς Λατίνους καὶ τοὺς Βενετούς. Στὰ 1242 κυρίεψε μεγάλο μέρος ἀπ' τὴν Μακεδονία, πού τὴν κρατοῦσαν ἀκόμα οἱ Βούλγαροι. Ἐπειτα στὰ 1246, νίκησε τὸν αὐτοκράτορα τῆς Θεσσαλονίκης Ἰωάννη Ἀγγελο καὶ μπῆκε νικητὴς στὴ Θεσσαλονίκη. Ἐτοι πέτυχε ὀλότελα σχεδόν δ σκοπός τοῦ Βατάτση νὰ ἐνώσῃ τὰ Ἑλληνικὰ κράτη. Ὁ Βατάτσης φρόντισε γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς χώρας του, καθὼς καὶ γιὰ τὸ ἐμπόριο καὶ τὴ γεωργία, ὥστε νὰ ἀποκλειστῇ σιγά σιγά τὸ ἐμπόριο τῶν Ἐνετῶν. Ἰδρυσε καὶ συντηροῦσε μὲ δικά του ἔξοδα νοσοκομεῖα καὶ ὁρφανοτροφεῖα. Πολὺ δὲ διπλωματικὰ φερόμενος, γιὰ νὰ σταματήσῃ τὶς μηχανορραφίες τοῦ Πάπα κατὰ τῆς Ἀνατολῆς μὲ τὴν ἐνίσχυσή του στοὺς Φράγκους τῆς Κωνσταντινουπόλεως, συνεμάχησε μὲ τὸν ἔχθρὸ τοῦ Πάπα αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας. Ὁταν πέθανε, μονάχα ἡ Κωνσταντινούπολη βρισκόταν ἀκόμα στὰ χέρια τῶν Φράγκων.

4. Πῶς ὁ στρατηγὸς Ἀλέξιος Στρατηγόπουλος πῆρε τὴν Κωνσταντινούπολη στὰ 1261.

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἰωάννη Βατάτση αὐτοκράτορας τῆς Νίκαιας ἔγινε ὁ γιός του Θεόδωρος, ποὺ πολέμησε γενναῖα κατὰ τῶν Βουλγάρων. Ὁταν πέθανε κι αὐτὸς τὸν διαδέχτηκε ὁ γιός του Λάσκαρης. Ἐπειδὴ δμως ἦταν ἀνήλικος, ἔγινε ἐπίτροπός του ὁ στρατηγὸς Μιχαὴλ Παλαιολόγος. Μόλις αὐτὸς ἀνάλαβε τὴν βασιλεία, χτύπησε τὸν ἡγεμόνα τῆς Ἡπείρου Μιχαὴλ Β' καὶ τὸν κατατρόπωσε κοντά στὴν Πελαγωνία τῆς Μακεδονίας (1259 μ.Χ.). Κατόπι δ στρατηγὸς του Ἀλέξιος Στρατηγόπουλος, ποὺ βρισκόταν κοντά στὴν Κωνσταντινούπολη, πληροφορήθηκε, πῶς δλόκληρη ἡ φρουρά τῆς ἔλειπε ἀπὸ κεῖ. Μαζὺ μ' αὐτὴν ἔλειπε κι ὁ Βενετικὸς στόλος, γιατὶ εἶχαν πάει σὲ μιὰ κοντινὴ ἐκστρατεία. Ὁ Στρατηγόπουλος τότε δὲν ἔχασε καιρό, ἀλλὰ ἐμπασε κρυφά ἀπὸ μιὰ ὑπόνομο 50 στρατιῶτες. Αὐτοὶ ἄνοιξαν τὶς πύλες τοῦ φρουρίου

καὶ ἔτοι μπῆκαν στὴν Κωνσταντινούπολη ἄλλοι 800 στρατιώτες. Οἱ στρατιώτες χαρούμενοι ξύπνησαν τοὺς κατοίκους φωνάζοντας : «Νίκη στὸν αὐτοκράτορα Μιχαήλ!». Οἱ Ἐλληνες κάτοικοι τοὺς ἔδωσαν ἀμέσως ἐνίσχυση καὶ οἱ λίγοι Λατίνοι, ποὺ θέλησαν ν' ἀντισταθοῦν σκοτώθηκαν. 'Ο Στρατηγόπουλος ἔστειλε ἀμέσως ταχυδρόμο καὶ εἰδοποίησε τὸν αὐτοκράτορα. 'Ο Μιχαήλ ἔτρεξε μὲ χαρὰ στὴν Κωνσταντινούπολη, δπου μπῆκε θριαμβευτικά καὶ στεφανώθηκε αὐτοκράτορας τῆς Ἐλληνικῆς Αὐτοκρατορίας στὰ 1261.

"Υστερ'" ἀπὸ λίγο ἔφτασε στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ δι Βενετικὸς στόλος μὲ τὸ Φραγκικὸ στρατό, ἀλλὰ δὲν τόλμησαν νὰ δῶσουν μάχη. Ἀναγκάστηκαν, λοιπόν, νὰ φύγουν γιὰ τὴν πατρίδα τους, ἀφοῦ πῆραν μαζὺ τὶς οἰκογένειές τους.

Ἐργασίες : Τί γνωρίζετε γιὰ τὸ φεουδαρχικὸ σύστημα ; Γιατὶ οἱ Βενετοὶ ἐπροτίμησαν στὴ διανομὴ τῶν Βυζαντινῶν χωρῶν τὰ νησιὰ καὶ τὰ παράλια ; Κάμετε ἔνα χάρτη τῶν Φραγκικῶν κρατῶν. Τὴ Νίκαια τὴν συναντήσατε ἄλλοτε καὶ σὲ ποιό θέμα ; 'Η ἵδρυση τῶν Ἐλληνικῶν κρατῶν Νικαίας, Τραπεζούντας καὶ Ἡπείρου σὲ τί ὠφέλησε ; Ποῖος ἔνωσε τὰ Ἐλληνικὰ κράτη ; Ποῖο ήταν ἐκεῖνο, ποὺ ἐβοήθησε τὸν Ἀλέξιο Στρατηγόπουλο νὰ ἀνακτήσῃ τὴν Κωνσταντινούπολη ; Κάμετε κρίσεις γενικὲς γιὰ τὴ διαγωγὴ τῶν Φραγκῶν ἀπέναντι τῶν Ἐλλήνων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Θ' *καὶ*

Η ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΤΩΝ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΩΝ

ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΤΟΥΡΚΟΥΣ

Ι. Η *πῶς* ἡταν ἡ 'Ἐλληνικὴ αὐτοκρατορεία τὴν ἐποχὴ τοῦ *Παλαιολόγου*.

Μὲ τὴν ἀνάκτηση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὅλοι οἱ Ἐλληνες δοκίμασαν χαρά. Ἀλλὰ τὸ Ἐλληνικὸ κράτος, ποὺ ἀνασυγκροτήθηκε πάλι ἀπὸ τὸ Μιχαήλ Παλαιολόγο, δὲν εἶναι τώρα ἡ παλιὰ δυνατὴ Βυζαντινὴ αὐτοκρατο-

ρία. Τὸ ἔδαφός της εἶχε κομματιαστῇ ἀπὸ διάφορους λαούς, ξένους καὶ ντόπιους. Τὸ κράτος αὐτὸ κατάντησε πιὰ σὰν μιὰ ἐπαρχία τῆς παλιᾶς αὐτοκρατορίας. Γύρω γύρω ἔχει ἔχθροὺς δυνατούς. Καὶ ὅσο γιὰ τὰ οἰκονομικὰ καὶ τὰ στρατιωτικά του, τὸ κράτος βρίσκεται σὲ ἄθλια κατάσταση. Ὁ στόλος του κοντεύει νὰ διαλυθῇ. Ἡ δυναστεία τῶν Παλαιολόγων πάλεψε ύπεράνθρωπα 200 χρόνια γιὰ νὰ συγκρατήσῃ καὶ ἀνακτήσῃ τὴν περασμένη κληρονομία της. Ἀλλὰ μὲ ὅλη της τὴν προσπάθεια δὲ μπόρεσε νὰ σταματήσῃ τὴν παραλυσία καὶ τὴν καταστροφή. Ὁ λαὸς εἶχε χαλάσει καὶ ἥταν κουρασμένος. Τὸ Βυζαντινὸ κράτος χαροπάλευε, γιατὶ τὸ κτύπημα, ποὺ δέχτηκε ἀπὸ τοὺς Σταυροφόρους, ἥταν τόσο βαρύ, ὥστε δὲν μπόρεσε νὰ ἀναλάβῃ ἀπ' αὐτό. Ἀλλὰ στὶς τελευταῖς του στιγμὲς δοξάστηκε μὲ τὸν ἡρωΪκὸ θάνατο τοῦ τελευταίου ἀπ' τοὺς Παλαιολόγους, δπως θὰ ἴδοῦμε σὲ λίγο, γιὰ νὰ ἀναγεννηθῇ ἀργότερα.

Ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἀποτελεῖτο τώρα ἀπὸ τὴ Θράκη, τὴ Μακεδονία, λίγα νησιὰ καὶ τὴ Νίκαια. Μόλις ἀνέβηκε στὸ θρόνο ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, ἄρχισε ἀμέσως νὰ ἐργάζεται, γιὰ νὰ πάρῃ πίσω τὶς χαμένες ἐπαρχίες. Ἡρθε λοιπὸν σὲ σύγκρουση μὲ τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς Σέρβους, ποὺ κρατοῦσαν τὴ Μακεδονία. Τοὺς Βουλγάρους κατόρθωσε καὶ τοὺς περιόρισε στὴ χώρα τους, ἀλλὰ τοὺς Σέρβους δὲ μπόρεσε νὰ τοὺς σταματήσῃ. Αὐτοὶ σιγά-σιγά ἥρθαν πρὸς τὰ κάτω, πῆραν τὴ Β. Μακεδονίᾳ καὶ ἵδρυσαν Σερβικὸ κράτος μὲ πρωτεύουσα τὰ Σκόπια. Ὁ βασιλιάς τους Στέφανος Ντουσάν ἀργότερα, τὴν ἐποχὴ τῶν διαδόχων τοῦ Μιχαὴλ, κυρίεψε τὴ Μακεδονία ὡς τὸν ποταμὸ Νέστο, καθὼς καὶ τὴν "Ηπειρο καὶ τὴ Θεσσαλία. Ἀλλὰ ἔπειτα ἀπ' τὸ θάνατο του ἡ Σερβία διαιρέθηκε πάλι σὲ πολλὲς μικρὲς ἡγεμονίες.

Ο Μιχαὴλ εἶχε ἐνοχλήσεις καὶ ἀπὸ τοὺς Ἀνδεγαβούς τῆς Δύσεως. Ὁ βασιλιάς τῶν δύο Σικελιῶν Κάρολος ὁ Ἀνδεγαβικός ἔκαμε ἐκστρατεία κατὰ τοῦ Μιχαὴλ. Ἀλλὰ ὁ

Μιχαὴλ κατόρθωσε νὰ νικήσῃ τὸ Φραγκικὸ στρατὸ στὴν Ἡπείρο, ὅπου εἶχε ἀποβιβαστῆ.

Τὸ Δεσποτάτο τῆς Ἡπείρου ἔγινε τώρα καθαρὰ Ἑλληνικὸ κράτος. Οἱ Παλαιολόγοι κατόρθωσαν νὰ κυνηγήσουν τοὺς Φράγκους ἀπὸ κεῖ. Δεσπότες τῆς Ἡπείρου ἔγιναν τ' ἀδέλφια ἡ τὰ παιδιὰ τῶν αὐτοκρατόρων Παλαιολόγων

Αὐτὴ ἦταν ἡ κατάσταση τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας στὴν ἐποχὴ τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου.

2. Πῶς παρουσιάστηκε ὁ νέος μεγάλος ἔχθρὸς τοῦ Ἑλληνισμοῦ, οἱ Ὀθωμανοὶ Τούρκοι.

Στὴ μέση τῆς Ἀσίας κατοικοῦσε ἀπὸ παλιὰ ἡ ἀπολιτιστη καὶ ἄξεστη φυλὴ τῶν Τούρκων. Τὸν 120 αἰώνα δὲ ἀρχηγός τους Ἐρτογρούλ πῆγε μὲ δλη τὴ φυλή του στὸ Ἰκόνιο καὶ παρακάλεσε τὸ Σελτζοῦκο Σουλτάνο νὰ τοὺς παραχωρήσῃ μιὰ μικρὴ χώρα, γιὰ νὰ κατοικήσουν. Αὐτὸ τὸ ἔκαμε δὲ Ἐρτογρούλ, θέλοντας νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τοὺς Μογγόλους, ἄλλον βάρβαρο λαὸ τῆς Ἀνατολικῆς Ἀσίας, ποὺ εἶχαν ὑποτάξει ὡς τότε δλη σχεδὸν τὴν Ἀσία μαζὺ μὲ τὴ σημερινὴ Ρωσία καὶ τὴν Πολωνία. Οἱ οἰκογένειες, ποὺ ἀποτελοῦσαν τὴ φυλὴ τοῦ Ἐρτογρούλ, δὲν ἤσαν τότε πάρα πάνω ἀπὸ 400. Ο Σουλτάνος τοῦ Ἰκονίου δέχτηκε μὲ εὐχαρίστηση τὴν πρόταση τῶν Τούρκων καὶ τοὺς παραχωρήσε τὴν περιοχὴ τῆς Προύσας, ποὺ βρισκόταν στὰ σύνορα τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας καὶ τοῦ τουρκικοῦ σελτζουκικοῦ κράτους.

"Ἐπειτα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Ἐρτογρούλ, δὲ γιός του Ὁσμάν ἡ Ὀθωμάν εἶδε σὲ ὄνειρο νὰ τοῦ δείχνουν ἔνα σημεῖο τῆς γῆς, ὅπου ἔσμιγαν δυὸ μεγάλες στεριές καὶ δυὸ θάλασσες καὶ ὅπου ἦταν μιὰ μεγάλη πόλη. "Οταν ξύπνησε, ἔξήγησε τὸ ὄνειρο μόνος του καὶ εἶπε πῶς ἡ πόλη, ποὺ εἶχε δεῖ, ἦταν ἡ Κωνσταντινούπολη. Αὐτὴν ἔβαλε ἀπὸ τότε στὸ μυαλό του νὰ τὴν κατακτήσῃ. "Αλλωστε καὶ ὁ προφήτης του Μωάμεθ εἶχε πεῖ, πῶς κάποτε θὰ ἔπεφτε στὰ χέρια τους μιὰ μεγάλη πόλη, ποὺ τὴ βρέχει ἡ θάλασσα

ἀπὸ δυδ μεριές καὶ συνορεύει ἀπὸ τὸ ξνα μέρος μὲ τὴ στεριά.

Ο Ὀσμάν ἄρχισε ἀπὸ τότε τοὺς πολέμους. Στὴν ἀρχὴ κυρίεψε τὴ Βιθυνία καὶ στὰ 1326 τὴν Προύσα, ποὺ τὴν ἔκαμε κιόλας πρωτεύουσα τοῦ μικροῦ κράτους του. Στὸ μεταξὺ οἱ Μογγόλοι προχωρώντας εἶχαν καταλύσει τὸ κράτος τοῦ Ἰκονίου, ἀλλὰ εἶχαν ἀφήσει τὸν Ὀσμάν στὸ δικό του.

Τὸ Ὀθωμανικὸ κράτος ἦταν κράτος στρατιωτικὸ καὶ ἀποτελέσθηκε ἀπὸ πολεμιστές. Οἱ πρῶτοι ἡγεμόνες του φρόντισαν πολὺ νὰ διοργανώσουν στρατὸ ἴσχυρὸ καὶ πειθαρχικό. Τὸ σπουδαιότερο μέρος τοῦ Ὀθωμανικοῦ στρατοῦ ἦταν τὸ πεζικό, δηποὺ διακρίνονταν προπάντων τὰ φοβερὰ τάγματα τῶν Γενιτσάρων. Τὰ τάγματα αὐτὰ τὰ ἀποτελοῦσαν ρωμαλέα παιδιά χριστιανῶν, ποὺ τ' ἄρπαζαν οἱ Τούρκοι ἀπὸ τὴ μικρή τους ἡλικία 7-15 χρονῶν. Τὰ ἔκλειναν μέσα σὲ στρατῶνες καὶ ἐκεῖ τὰ ἀνάτρεφαν Μουσουλμάνοι λερεῖς, ποὺ τοὺς δίδασκαν τὸ φανατισμὸ τοῦ Ἰσλάμ. Δὲν ἔνυμφεύοντο, γιὰ νὰ μὴ ἔχουν οἰκογένεια καὶ οἰκογενειακούς περισπασμούς. Γι' αὐτὸ διδάσκονταν δτὶ πατέρας τους ἦταν ὁ Σουλτάνος καὶ οἰκογένειά τους τὸ τάγμα τους. Γυμνάζονταν μὲ τὰ δπλα δλην τὴν ἡμέρα καὶ μονάχα γιὰ τὸν πόλεμο συζητοῦσαν. Οὔτε γονεῖς θυμοῦνταν πιὰ οὔτε συγγενεῖς. Οἱ Γενίτσαροι γίνονταν οἱ πιὸ ἀσπόνδοι ἔχθροὶ τοῦ Ἐλληνισμοῦ. Αὐτὸ τὸ παιδομάζωμα βάσταξε πολλὰ χρόνια. "Ετσι οἱ Τούρκοι δύναμισαν μὲ χριστιανικὸ αἷμα τὸ στρατὸ τους καὶ δρμησαν ἀργότερα, δπως θὰ ίδοῦμε, νὰ ύποτάξουν τὴν Ἐλληνικὴ χερσόνησο.

3. Ηώς οἱ Τούρκοι πολέμησαν γεὰ πρώτῃ φορὰ στὴν Ἐλληνικὴ χερσόνησο.

Στὰ 1341 πέθανε ὁ Ἀνδρόνικος Γ' ὁ Παλαιολόγος, ἀφήνοντας διάδοχο τὸν ἀνήλικο γιό του Ἰωάννη Ε' καὶ ἐπίτροπό του τὸν Ἰωάννη Καντακουζηνό. Ἀλλὰ μεταξὺ τοῦ τελευταίου καὶ τῆς Ἀννας, τῆς μητέρας τοῦ Ἰωάννη,

Δρχισαν φιλονεικίες, πού προκάλεσαν έμφύλιο πόλεμο. Ἡ αἰτία ἦταν πώς ἡ Ἀννα κῆθελε νὰ ἔχῃ ἡ Ἰδια τὴν κηδεμονία τοῦ γιοῦ της. Τὸ μῖσος τους ἔφτασε σὲ τέτοιο σημεῖο, ὅστε νὰ καλέσουν κι οἱ δυὸ χωριστὰ σὲ βοήθειά τους τὸ Σουλτάνο τῶν Ὀθωμανῶν Ὁρχάν. Ὁ Ὁρχάν δὲν ἔχασε αὐτὴ τὴν εὐκαιρία καὶ μπῆκε μὲ τὸ στρατό του στὴν Καλλίπολη τὸ 1354 μ. Χ., ἔκαμε δὲ τὴν Καλλίπολη φρούριο δχυρό, ἀπ' ὅπου κατόπι ἐξόρμησε γιὰ νὰ καταλάβῃ τὶς Εύρωπαϊκὲς χῶρες τῆς Αὐτοκρατορίας μας. Ὁ Καντακουζηνὸς ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά ἀπελπίστηκε καὶ κλείστηκε σὲ μοναστήρι, ὅπου ἔγραψε τὴν ίστορία του. Ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία περιορίστηκε στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ τὴ Θράκη καὶ τὸ Δεσποτᾶτο τοῦ Μυστρᾶ στὴν Πελοπόννησο.

Ἐμεινε τώρα μόνος αὐτοκράτορας δὲ Ἰωάννης Ε' δὲ Παλαιολόγος. Στὸν καιρὸ του δὲ Μουράτ Α' διάδοχος τοῦ Ὁρχάν, χωρὶς νὰ βρῇ σχεδὸν ἀντίσταση, ἐκυρίεψε τὴ Θράκη καὶ ἔκαμε δεύτερη πρωτεύουσά του τὴν Ἀδριανούπολη. Τότε δὲ Ἰωάννης, μὴ μπορώντας νὰ κρατήσῃ τὴν δρμὴ τῶν Τούρκων, ἀναγκάστηκε νὰ κλείσῃ εἰρήνη μαζό τους, μὲ τὴν ὑποχρέωση νὰ πληρώνῃ δρισμένο φόρο στὸ Σουλτάνο.

Ἐπειτα δὲ Μουράτ προχώρησε στὴ Μακεδονία, πῆρε τὴ Θεσσαλία, κατάλυσε τὸ Σερβικὸ κράτος καὶ τὴν Ἀλβανία καὶ μπῆκε στὴ Θεσσαλονίκη. Ὅταν στὰ 1388 ὑπόταξε καὶ τὴ Βουλγαρία, οἱ Σλάβοι, Σέρβοι καὶ Κροάτες, οἱ Βλάχοι καὶ οἱ Οὐγγροί, ποὺ κατοικοῦσαν γύρω ἀπὸ τὸ Δούναβη, κατατρόμαξαν. Ἀποφάσισαν λοιπὸν δλοι μαζὸν νὰ χτυπήσουν τὸ Μουράτ. Ἔγινε τότε μεγάλη μάχη στὸ Κοσσυφοπέδιο τῆς Μακεδονίας, στὰ 1389. Ἐκεῖ νικήθηκαν δλοι οἱ χριστιανοὶ σύμμαχοι, ἀλλὰ σκοτώθηκε κι ὁ ίδιος δὲ Μουράτ.

Τὸν Μουράτ τὸν διαδέχτηκε δὲ γιός του Βαγιαζήτ, ποὺ γιὰ τὴν δρμητικότητά του τὸν ἐπονόμασαν Κεραυνό. Ὁ Κεραυνὸς ἔπειτ' ἀπὸ τὴ μάχη τοῦ Κοσσυφοπεδίου ἔτρεξε στὴ Μ. Ἀσία δπου ὑπόταξε δλους τοὺς Τούρκους ἡγεμόνες.

πού είχαν έπαναστατήσει. "Επειτα έγύρισε στὴν Εύρωπη καὶ ἔκαμε εἰσβολὴ στὴ Βλαχία. Τὴν ύπόταξε καὶ αὐτὴν καὶ ἀρχισε ἐπιδρομές ἐναντίον τῆς Ούγγαρίας.

"Επειτα ἀπ' δλα αὐτὰ συγκινήθηκε ἡ χριστιανικὴ Εὐ-

Οἱ κατακτήσεις τῶν Τούρκων στὶς Ἑλληνικὲς χῶρες
τὸ 14ο καὶ 15ο αἰώνα.

ρώπη καὶ ἔγινε μιὰ Σταυροφορία ἀπὸ Οὐγγρους, Γάλλους καὶ Γερμανούς. Ἀρχηγὸς τους είχαν τὸ βασιλιά τῆς Ούγγαρίας Σιγισμούνδο. Οἱ δύο ἀντίπαλοι στρατοὶ συναντήθηκαν στὴ Νικόπολη τῆς Βουλγαρίας, δῆτα ἔγινε μεγάλη μάχη. Ὁ Βαγιαζῆτ τοὺς νίκησε καὶ τοὺς διάσκορπισε. Δὲν

ἐπροχώρησε δμως πρὸς τὴν Οὐγγαρία, ἀλλὰ ἀποφάσισε νὰ κυριέψῃ τὴν Κωνσταντινούπολη. Στρέφεται, λοιπόν, ἐναντίον τῆς καὶ ἀρχίζει τὴν πολιορκία. Αὐτοκράτορας τότε ἦταν ὁ Μανουὴλ Παλαιολόγος, ποὺ ζήτησε ἀμέσως βοήθεια ἀπ' τὴν Εύρωπη. Ἀλλὰ ἡ Εύρωπη δὲν τὸν ἐβοήθησε καθόλου. Σώθηκε δμως τὸ Ἑλληνικὸν κράτος, προσωρινά γιὰ μερικὰ χρόνια, ἀπὸ ἔνα τυχαῖο γεγονός. Ὁ Μογγόλος Ταμερλάνος ἔκαμε ἐπιδρομὴ κατὰ τοῦ Ὁθωμανικοῦ κράτους τῆς Ἀσίας. Αὐτὸ δάναγκασε τὸ Βαγιαζῆτ ν' ἀφῆσῃ τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ νὰ γυρίσῃ πίσω στὴν Ἀσία.

4. Πῶς ὁ Ταμερλάνος ἔκαμε τὴν ἐπιδρομὴ τοῦ κατὰ τῶν Τούρκων.

Ο Ταμερλάνος, ἀπόγονος τοῦ Μογγόλου Τσιγγίς-Χάν, κατόρθωσε νὰ μεγαλώσῃ πολὺ τὸ Μογγολικὸν κράτος. Στὰ 1402 πολλοὶ Τούρκοι ἥγεμόνες, ποὺ εἶχαν νικηθῆ ἀπὸ τὸ Βαγιαζῆτ, καθὼς καὶ ὁ Ἑλληνας αὐτοκράτορας παρακάλεσαν τὸν Ταμερλάνο νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὸ Βαγιαζῆτ. Μπῆκε λοιπὸν αὐτὸς μὲ 800 χιλιάδες Μογγόλους στὴ Μ. Ἀσία, γιὰ νὰ χτυπήσῃ τὸ Βαγιαζῆτ. Ὁ Βαγιαζῆτ τὸν ἀντιμετώπισε μὲ 350 χιλιάδες στρατό, ἀλλὰ σὲ μιὰ μάχη κοντά στὴν Ἀγκυρα ἔπαθε ἥττα καὶ πιάστηκε αἰχμάλωτος. Ἐπειτα ἀπὸ ἔνα χρόνο πέθανε ὁ Βαγιαζῆτ στὴν αἰχμαλωσία. Στὸ μεταξὺ ὁ Ταμερλάνος προχώρησε ἵσαμε τὴ Σμύρνη, ποὺ τῆς ἔβαλε φωτιὰ καὶ τὴν παράδωκε στὴ λεηλασία. Τότε ἀφανίστηκαν καὶ οἱ ιστορικές πόλεις Νίκαια, Ἐφεσος καὶ ἄλλες.

Ἄπὸ τὴν ἐπιδρομὴ αὐτὴ ἔπαθαν πολλὲς ζημιὲς οἱ Ἑλληνικὲς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας, ἀλλὰ σώθηκε τὸ Ἑλληνικὸν κράτος ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ἐπειτα ἀπ' τὸ θάνατο μάλιστα τοῦ Βαγιαζῆτ ἀκολούθησαν ἐμφύλιες ταραχὲς μεταξὺ τῶν γιῶν του καὶ οἱ Ἑλληνες τιῆραν πίσω τὴ Θεσσαλονίκη μὲ τὰ παράλια τῆς Θράκης πρὸς τὸ μέρος τῆς Μαύρης Θάλασσας. Ἡ ἐπιδρομὴ τοῦ Ταμερλάνου ἔγινε αἰτία νὰ κρατηθῆ τὸ Ἑλληνικὸν κράτος πενήντα χρόνια ἀκόμα στὴ ζωή, γιατὶ δὲν εἶχε βλέψεις κατακτητικές, ἀλ-

λά ἀπλῶς, γιὰ νὰ τιμωρήσῃ τὸ Βαγιαζῆτ. Γι' αὐτὸ οἱ ζημιές ἦταν παροδικές. Μετά τὴ νίκη του ἐναντίον τοῦ Βαγιαζῆτ, ἐπανῆλθε στὸ κέντρο τοῦ ἀπέραντου Κράτους του, γιὰ νὰ πάγι ἐναντίον τῆς Κίνας.

Σ. Πῶς οἱ Τούρκοι ἀρχεσαν πάλι τὸν πόλεμο στὴν Ἑλληνεκὴ χερούνησο.

Πῶς δὲν πέτυχε τὸ σχέδιο τοῦ Ἰωάννη Η'
Παλαιολόγου γιὰ τὴν ἔνωση τῶν Ἐκκλησιῶν.

Στὰ 1421 ἀνέβηκε στὸν τουρκικὸ θρόνο δ Μουράτ δ 'Β', ποὺ ἥθελε νὰ συνεχίσῃ τὰ κατακτητικὰ σχέδια τοῦ πάππου του Βαγιαζῆτ. Στὴν ἀρχὴ πῆγε καὶ πολιόρκησε τὴν Κωνσταντινούπολη, ἀλλὰ χωρὶς ἀποτέλεσμα. Κατόπιν τράβηξε στὴν Πελοπόννησο, στὰ Ἰωάννινα, στὴ Θεσσαλονίκη. Στὴν Πελοπόννησο, δεσπότης τοῦ Μυστρᾶ ἦταν δ Κωνσταντῖνος δ Παλαιολόγος, ἀδελφὸς τοῦ αὐτοκράτορα Ἰωάννη Η'.

'Ο Κωνσταντῖνος, ἐπειδὴ δὲν εἶχε ἀρκετὸ στρατό, ἀναγκάστηκε νὰ συνθηκολογήσῃ μὲ τὸ Μουράτ καὶ νὰ τοῦ πληρώνῃ δρισμένο φόρο. Τὰ Ἰωάννινα παραδόθηκαν χωρὶς ἀντίσταση. Καὶ ἡ Θεσσαλονίκη κυριεύτηκε, ἀφοῦ σφάχτηκαν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους της, ἐπειδὴ εἶχαν προβάλει ἀντίσταση.

Τότε δ ἀυτοκράτορας Ἰωάννης φοβήθηκε καὶ ἀποφάσισε νὰ ζητήσῃ βοήθεια ἀπὸ τὴν Εύρωπη. Γιὰ νὰ τὸ πετύχῃ αὐτό, πρότεινε ύποταγὴ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας στὸν Πάπα. Πῆγε, λοιπόν, στὴ Φλωρεντία μὲ τὸν Πατριάρχη Ἰωσήφ, τοὺς Ἱεράρχες Νικαίας Βησσαρίωνα καὶ Ἐφέσου Μάρκο Εὐγενικό, τὸ Γεώργιο Σχολάριο καὶ ἄλλους λογίους (1437). Ἐκεῖ συγκροτήθηκε σύνοδος μὲ τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Πάπα καὶ ἀποφασίστηκε ἡ ἔνωση. Μόνο ἔνας διαφώνησε, δ Μάρκος δ Εὐγενικός.

'Ο Πάπας, μαθαίνοντας αὐτό, εὐχαριστήθηκε καὶ δέχτηκε νὰ παρακινήσῃ τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς Εύρω-

πης νὰ κάμουν σταυροφορία ἐναντίον τῶν Τούρκων. Ἡ βοήθεια δῆμως αὐτὴ ἦταν ἀσήμαντη. Καὶ δταν δ αὐτοκράτορας μὲ τὴ συνοδεία του γύρισε στὴν Κωνσταντινούπολη, δλος ὁ λαδὸς καὶ τὰ ἄλλα πατριαρχεῖα διαμαρτυρήθηκαν γιὰ τὴν ἔνωση. "Ετοι τὸ σχέδιο τοῦ αὐτοκράτορα γιὰ τὴν

'Ιωάννης Η' ὁ Παλαιολόγος.

ἔνωση σημείωσε ἀποτυχία, ἐνῶ μεγάλωσε τὸ μῆσος τῶν Ὁρθοδόξων κατὰ τῶν Δυτικῶν.

Παρουσιάστηκαν δῆμως τότε τρεῖς γενναῖοι ἄνδρες, ποὺ ἀν αὐτοὶ ἦταν σύμφωνοι καὶ ἐνωμένοι μεταξύ τους, ἔξαπαντος θὰ ἐμπόδιζαν τοὺς Τούρκους νὰ προχωρήσουν. Μόλια ταῦτα σταμάτησαν γιὰ λίγον ἵκαιρο τὴν ὁρμή τους. Οἱ τρεῖς αὐτοὶ πολέμαρχοι ἦταν δ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος, δ Οὐγγρος ἀρχηγὸς Ἰωάννης Οὐνυάδης καὶ δ γιὸς τοῦ ἡγεμόνα τῆς Ἀλβανίας Γεώργιος Καστριώτης.

Τί ἀγῶνες ἔκαμε δὲ Ἰωάννης Ούνυάδης.

Οι Τούρκοι ἐπιτέθηκαν πολλές φορές κατά τῆς Ούγγαρίας. Ἐναντίον τους δύμας πολέμησε γενναῖα δὲ ἀρχηγὸς τῶν Οὐγγρῶν Ἰωάννης Ούνυάδης, γιδὸς τοῦ Σιγισμούνδου, ποὺ εἶδαμε παραπάνω. Δυὸς φορές ἐνίκησε τοὺς Τούρκους δὲ Ούνυάδης, ἔκαψε μάλιστα τὴν Σόφια, ποὺ τὴν κρατοῦσαν αὐτοί, καὶ προχώρησε ὡς τὸν Αἴμο. Ὁ Μουράτ ἀναγκάστηκε τότε νὰ συνθηκολογήσῃ μαζύ του καὶ νὰ περιοριστῇ ὡς τὸν Αἴμο. Ἀλλὰ δὲ Πάπας καὶ δὲ Ἰωάννης Παλαιολόγος κατάφεραν τὸ βασιλιὰ τῆς Οὐγγαρίας Λαδίσλαο νὰ κάμη μαζὶ μὲ τὸν Ούνυάδην νέα ἐκστρατεία κατά τῶν Τούρκων. Οἱ δύο ἔχθρικοὶ στρατοὶ συναντήθηκαν στὴ Βάρνα τῆς Βουλγαρίας στὰ 1444 καὶ ἐκεῖ ἔγινε μάχη, δπου νικήθηκαν οἱ χριστιανοὶ καὶ σκοτώθηκε δὲ ἡρωὺς Λαδίσλαος. Στὰ 1447 δὲ Ούνυάδης ἔκαμε νέα ἐκστρατεία κατά τοῦ Μουράτ. Ἔγινε μάχη στὸ Κοσσυφοπέδιο τῆς Σερβίας καὶ ἐκεῖ νικήθηκε δὲ Ούνυάδης.

Ποιός ἦταν δὲ Γεώργιος Καστριώτης.

Ὁ Γεώργιος Καστριώτης ἦταν γιδὸς τοῦ Ἰωάννη Καστριώτη, ἐνδός ἡγεμόνα μὲ ἔδρα τὴν Κρόγια τῆς Ἀλβανίας. Ὅταν ἦταν ἀκόμη παιδί, δὲ πατέρας του τὸν εἶχε δώσει στὸ Μουράτ σὰν ἐγγύηση, πῶς θὰ τοῦ ἐμενε πιστός. Ὁ Μουράτ ἐκτιμοῦσε πολὺ τὸ νεαρὸν Γεώργιο γιὰ τὰ στρατιωτικά του χαρίσματα, γι' αὐτὸν καὶ τὸν ἐπονόμασε Σκεντέρμπεη, δηλ. Ἀλέξαντρο μπέη.

Ο Καστριώτης δύμας δὲ λησμονοῦσε τὴν πατρίδα του. Γι' αὐτὸν μιὰ μέρα μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι πῆρε ἀπὸ τὸ γραμματέα τοῦ Μουράτ διαταγὴ, ποὺ παράγγελνε στὸ διοικητὴ τῆς Κρόγιας νὰ παραδώσῃ τὸ κάστρο στὸν κομιστὴ τῆς διαταγῆς. Ἀφοῦ ἐσκότωσε τὸ γραμματέα, ἔφυγε μὲ τοὺς διπαδούς του στὴν Κρόγια, δπου τὸν ὑποδέχτηκαν σὰν σωτῆρα. Τρεῖς φορὲς ἐκστράτευσε ἐναντίον του δὲ Μουράτ, ἀλλὰ χωρὶς ἀποτέλεσμα. Λίγο ἔλειψε μάλιστα νὰ γκρεμίσῃ δὲ στρατός του στὸ ἄγρια φαράγγια τῆς Ἀλβανίας.

**6. Μώρας ὁ Κωνσταντίνος Παλαιολόγος
ὑπερασπίστηκε τὴν Πελοπόννησο.**

Ο Μουράτ κατόρθωσε πάλι νὰ συνέλθῃ ὑστερα ἀπὸ τὴν ἡττα, ποὺ ἔπαθε στὴν Ἀλβανία. Τώρα δμως σταμάτησε τοὺς πολέμους κατά τοῦ Καστριώτη καὶ ἔστρεψε τὴν

προσοχή του στὴν Πελοπόννησο. Ο Δεσπότης τοῦ Μυστρᾶ Κωνσταντίνος Παλαιολόγος ἔξακολουθοῦσε νὰ ἐλευθερώνῃ τὶς Ἑλληνικὲς χῶρες καὶ ν' ἀπλώνῃ τὴν κυριαρχία του.

Ο Κωνσταντίνος, ἀφοῦ ἔδιωξε δλότελα τοὺς Φράγκους ἀπὸ τὴν Πάτρα, μπῆκε στὴν πόλη πανηγυρικά, ἐνῷ οἱ κάτοικοι τὸν ἔρραιναν μὲ λουλούδια. Ἐπειτα βάδισε νικηφόρα κατά τοῦ Ἰσπανικοῦ Δουκάτου τῶν Ἀθηνῶν, ποὺ τὸ ὑπόταξε κι αὐτό. Ἀπὸ κεῖ τρά-

βηξε στὴν Κεντρικὴ Ἐλλάδα, γιὰ νὰ ἐνωθῇ μὲ τὸν Καστριώτη. Ἀναγκάστηκε δμως νὰ ὑποχωρήσῃ, γιατὶ ὁ Μουράτ εἶχε ἐκστρατεύσει δὲ 7διος ἐναντίον του. Ο Κωνσταντίνος ὑπερασπίστηκε τρεῖς μέρες μὲ γενναιότητα τὸ Ἐξαμήλιο, ποὺ εἶναι κοντά στὸν Ἰσθμὸ τῆς Κορίνθου. Ἀλλὰ βρέθηκε στὴν ἀνάγκη νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ δὲ Μωριάς γέμισε ἀπὸ Τούρκους. Οι Τούρκοι προχώρησαν ἵσαμε τὴν Πάτρα, ἀλλὰ σταμάτησαν ἐκεῖ γιατὶ ὁ Κωνσταντίνος συνθηκολόγησε μὲ τὸ Μουράτ, ἀφοῦ δέχτηκε νὰ τοῦ πληρώνῃ φόρο. Ἐτοι δ

Ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος

Μουράτ αποσύρθηκε από την Πελοπόννησο στά 1447.

Τόν άλλο χρόνο πέθανε διαυτοκράτορας Ἰωάννης Παλαιολόγος. Τότε δόλος διαλαδός τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνακήρυξε διμόφωνα αὐτοκράτορα τὸν ἀδελφό του Κωνσταντίνο. Ὁ Κωνσταντίνος ἀφησε δεσπότες στὴν Πελοπόννησο τὸν ἀδελφὸν του Θωμᾶ καὶ Δημήτριο καὶ διαδόχος τοῦ Μουράτ, ποὺ εἶχε πεθάνει στὸ μεταξύ, πήγε νὰ πολιορκήσῃ τὴν Κωνσταντινούπολη, δὲν τῆς ἔμενε πιὰ παρὰ τὸ ἡρωϊκὸ πέσιμο, καθὼς θά διοῦμε.

Σ. Ηώς ἔγενε ἡ ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Προετοιμασίες τοῦ Μωάμεθ.

Ὁ Μωάμεθ Β', ποὺ ἐπονομάστηκε Κατακτητής, μόλις ἔγινε Σουλτάνος, ἀποφάσισε μὲ κάθε τρόπο νὰ κυριέψῃ τὴν Κωνσταντινούπολη. Ἀρχισε σύντονα λοιπὸν νὰ ἐτοιμάζεται γιὰ τὴ μεγάλη πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Πρῶτα - πρῶτα ἔκτισε στὴν εύρωπαϊκὴ ὅχθη τοῦ Βοσπόρου τὸ φρούριο Ρούμελη Χισσάρ, γιὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ἀνεφοδιασμὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τὸν Εὔξεινο Πόντο. Δεύτερη πράξη του ἦταν νὰ στείλῃ στὴν Πελοπόννησο στρατὸ μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Τουραχάν πασᾶ, γιὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ἀδελφὸν του Κωνσταντίνου νὰ τοῦ στείλουν βοήθεια. Ἡ τρίτη του φροντίδα ἦταν νὰ μαζέψῃ στρατὸ ἀπὸ 250 χιλιάδες ἀνδρες καὶ στόλο ἀπὸ 400 πλοῖα. Ἀφοῦ ἐτοιμάστηκε ἔτσι, δπως ἔπρεπε, ἐπερίμενε τὴν εύκαιρια γιὰ τὸν ἀρχιση τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὴ νύχτα δὲν τὸν ἔπιανε ὅπνος καθόλου, ἀλλὰ ἐσχεδίαζε πάντα μὲ τὸ νοῦ του πῶς θὰ κυριέψῃ τὴν Πόλη. Δὲν ἔπιαυε νὰ λέη καὶ νὰ ξαναλέη μέσα του τὰ λόγια τοῦ Προφήτη : «Ο πιὸ μεγάλος στρατηλάτης θὰναι ἔκεῖνος, ποὺ θὰ κατακτήσῃ τὴν Κωνσταντινούπολη».

Τώρα που δλα τά είχε έτοιμα, συλλογιζόταν πως θὰ συντρίψῃ τά δυνατά φρούρια τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Παράγγειλε, λοιπόν, σ' ἐναν Ούγγρο τεχνίτη νὰ τοῦ κατασκευάσῃ τηλεβόλα, γιὰ νὰ χτυπήσῃ τὸ κάστρο. Ὁ Ούγγρος ἐκτέλεσε τὴν παραγγελία του καὶ τὸ μεγαλύτερο-

Μωάμεθ Β' ὁ κατακτητής.

ἀπ' δλα τὸ ἔχυσε στὴν Ἀδριανούπολη. Τὸ τηλεβόλο αὐτό, γιὰ νὰ συρθῇ δῶς τὴν Κωνσταντινούπολη, χρειάστηκε 100 βόδια μεγάλα καὶ 2 χιλιάδες ἄντρες.

Προετοιμασίες τῶν Ἑλλήνων.

“Ο Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος, δταν πήγαινε ἀπ' τὸν Μυστρά στὴν Κωνσταντινούπολη, γιὰ νὰ ἀναλάβῃ τὸ θρόνο, ἥξερε καλά σὲ ποιὰ κατάσταση βρισκόταν τὸ κράτος. Ἐλλ' ἐπειδὴ ἦταν γενναῖος στὴν ψυχὴ καὶ συναισθανόταν τὴν εὐθύνη, που εἶχε πάρει, προσπάθησε μ' ὀλες τὶς δυνάμεις του νὰ σώσῃ τὸ κράτος ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴ τῶν Τούρκων. Καὶ ἀν δὲν τὸ κατόρθωνε αὐτό, εἶχε ἀπόφαση

νὰ σκοτωθῇ γενναῖα γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολη, παρὰ νὰ ύποχωρήσῃ μὲ ταπεινοὺς συμβιβασμούς, παρατείνοντας ἔτοι τὴ ζωὴ σ' ἐνα κράτος ἄδοξο καὶ ταπεινό. Προτίμησε τὸν ἔντιμο καὶ ἔνδοξο θάνατο.

Στὴν ἀρχὴ ἔκαμε προμήθεια σιταριοῦ καὶ ἄλλων τροφίμων. "Ἐπειτα διόρθωσε τὰ φρούρια καὶ τὰ καράβια καὶ ἔστειλε πρέσβεις στὴν Εύρωπη, γιὰ νὰ ἐκθέσῃ τὸν μεγάλο κίνδυνο τοῦ κράτους. Οἱ βασιλιάδες τῆς Εύρωπης τοῦ εἶχαν ύποσχεθῆ βοήθεια, ἀλλὰ ἄδικα τὴν περίμενε. "Ετοι ἀναγκάστηκε νὰ σχηματίσῃ στρατὸν ἀπὸ ντόπιους, ποὺ τὸν ἀποτελοῦσαν μόνο 5 χιλιάδες ἄνδρες. Σ' αὐτὸν προστέθηκαν καὶ ἄλλες 2 χιλιάδες ἀπὸ ξένους Εύρωπαίους, ποὺ κατοικοῦσαν στὴν Πόλη, μὲ ἀρχηγό τους τὸ γενναῖο Ἰουστινιάνη. Τὸ ναυτικὸ τοῦ Κωνσταντίνου εἶχε μόλις 25 πλοῖα, ποὺ ἦταν κλεισμένα στὸν Κεράτιο κόλπο. 'Ο κόλπος αὐτὸς στὴν εἰσοδό του ἀπὸ τὸ Βόσπορο εἶχε μιὰ πολὺ δυνατὴ καὶ βαριὰ ἀλυσίδα, σὲ σημεῖο ποὺ ἦταν ἀδύνατο νὰ περάσῃ μέσα ξένο καράβι. Τὸ φρούριο πάλι ἦταν ισχυρὸ καὶ μεγάλο, μὰ δὲν περίσσευε ἀρκετὸς στρατός, γιὰ νὰ τὸ φυλάξῃ ἀπὸ παντοῦ.

"Ο Κωνσταντίνος βλέποντας, πῶς δ Μωάμεθ τοῦ εἶχε ἀποκλείσει τὴ συγκοινωνία ἀπὸ στεριά καὶ θάλασσα, ἔκλεισε ἀμέσως κι αὐτὸς τὶς πύλες τῆς πρωτεύουσας, ἐπιασε δὲν τοὺς Τούρκους, ποὺ ἔμεναν ἐκεὶ ἀπὸ παλιὰ καὶ εἰδοποίησε τὸ Μωάμεθ, πῶς ἀναθέτει τὴν προστασία του στὸ Θεό. 'Ο Μωάμεθ ἀρχισε ἀμέσως τὸν πόλεμο.

Πῶς ἔγινε ἡ πολιορκία.

"Απὸ τὸ 1452 δ Μωάμεθ μὲ ισχυρὲς δυνάμεις ἀπόκοψε τὴν Κωνσταντινούπολη ἀπὸ ξηρὰ καὶ θάλασσα. 'Αλλὰ στὶς 7 τοῦ Ἀπρίλη τοῦ 1453 δ Μωάμεθ ἔζωσε τὴν Κωνσταντινούπολη μὲ τὸ στρατό, τὸ στόλο καὶ τὰ κανόνια του. 'Η πολιορκία αὐτὴ βάσταξε ὥς τὶς 29 τοῦ Μάη, δηλαδὴ 52 μέρες.

"Ο Μωάμεθ θέλησε νὰ διευθύνῃ δ ίδιος τὴν ἐπιχείρηση καὶ πῆρε θέση μπροστά στὴν πύλη τοῦ Ἀγίου Ρω-

μανοῦ, δπου εἶχε τοποθετήσει καὶ τὰ ἴσχυρότερα σώματά του. Τὸν ὑπόλοιπο στρατό του τὸν διαμοίρασε σὲ δλη τῇ στεριανὴ ἔκταση ἔξω ἀπ' τὸ κάστρο, ἀρχίζοντας ἀπ' τὶς Βλαχέρνες, βόρεια, καὶ φτάνοντας ὅς τῇ Χρυσῆ Πύλη, νότια. Ὁ στόλος του πάλι ἔζωσε τὴν πόλη ἀπὸ τὴ μεριά τοῦ Βοσπόρου καὶ τῆς Προποντίδος. Στὸ στρατόπεδό του εἶχαν μαζευτή πολλοὶ ιερωμένοι, Ιμάμηδες καὶ ντερβίσηδες, γιά νὰ παρακινοῦν τὸ στρατὸν νὰ πολεμάῃ τοὺς ἀπίστους.

Ἐνῶ εἶχε ἀρχίσει ἡ πολιορκία, ἥρθαν ἀπ' τὸν Ἐλλήσποντο 4 ἑλληνικὰ πλοῖα μὲ τρόφιμα καὶ θέλησαν νὰ μποῦν στὸν Κεράτιο κόλπο. Τότε τὰ τουρκικὰ πλοῖα, 150 περίπου δλα·δλα, ζήτησαν νὰ τὰ ἐμποδίσουν καὶ ἔτοι ἀρχίσε ἡ ναυμαχία. Ἡ γενναιότητα τῶν Ἐλλήνων ναυτῶν καὶ τὸ «ύγρὸν πῦρ» κατόρθωσαν νὰ ἀποκρούσουν τὸν τουρκικὸ στόλο. Οἱ Ἐλληνες ζητωκραύγαζαν ἀπὸ τὸ φρούριο, ἐνῶ δ Μωάμεθ λυσσοῦσε ἀπὸ τὸ θυμό του. Ἔτοι τὰ 4 ἑλληνικὰ πλοῖα μπῆκαν στὸν Κεράτιο χωρὶς νὰ πάθουν τίποτε.

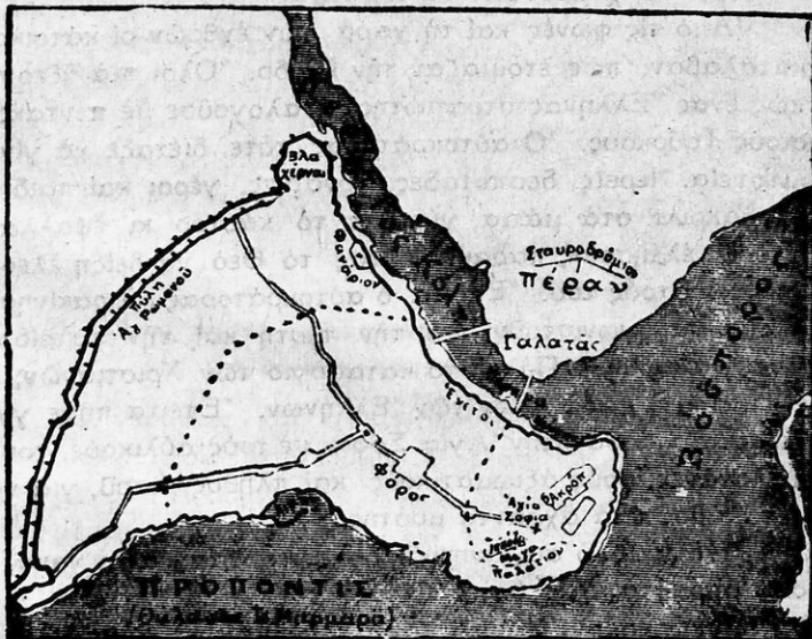
“Υστερα δ Μωάμεθ, δδηγούμενος ἵσως ἀπ' τοὺς Γενουάτες, κατασκεύασε ἔναν ξύλινο δρόμο μὲ σανίδια, ποὺ τὰ ἄλειψε μὲ λιπαρὲς ούσιες, ἀπάνω στοὺς λόφους τοῦ Διπλοκιονίου τοῦ Πέραν καὶ τοῦ Γαλατᾶ. Ἀπ' αὐτὸ τὸ δρόμο τράβηξε 70 πλοῖα ἀπ' τὸ Βόσπορο καὶ τὰ ἔρριξε μέσα στὸν Κεράτιο. Οἱ πολιορκημένοι, μόλις τὰ εἶδαν τὰ πρῶτα, κατατρόμαξαν. Προσπάθησαν νὰ τὰ κάψουν, ἀλλὰ δὲν μπόρεσαν.

“Απὸ τότε στένεψε ἡ πολιορκία ἀπὸ τὸ μέρος τῆς θάλασσας. Τὸ πυροβολικὸ ἀρχίσε κι αὐτὸ νὰ ρίχνῃ ἀπάνω στὸ φρούριο ἀνοίγοντας ρήγματα. Μόλις ταῦτα οἱ Τούρκοι δὲ μποροῦσαν ἀκόμη νὰ μποῦνε στὴν Πόλη. Οἱ Ἐλληνες στὸ μεταξὺ πολεμοῦσαν μ' ἀνδρεία. Γιά πολλὲς μέρες ἡ πολιορκία περιοριζόταν σὲ μικροσυμπλοκὲς γύρω, ἀπὸ τὸ κάστρο. Ἀλλὰ οἱ πολιορκημένοι ἀρχίσαν νὰ ἔχαντο λούνται. Τὰ τρόφιμα γίνονταν δλο καὶ πιὸ σπάνια. Ὁ στρατὸς λιγόστευε ἀπ' τοὺς θανάτους, ἐνῶ οἱ Τούρκοι

πλήθαιναν δλοένα. Κάθε μέρα ἔρχονταν καὶ νέοι πολεμι-
στές τοῦ Ἰσλάμ. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως πολέμοῦσαν ἀυ-
τούνοι μέρα καὶ νύχτα, ἐνώ ἄλλοι διόρθωναν τὰ τείχη.
“Ολοι βοηθοῦσαν, γυναῖκες, γέροι καὶ παιδιά. Τριγύριζαν
ὅλοι στὰ τείχη σὰ φαντάσματα ἀπὸ τὴν ἀδυναμία. Βοή-
θεια δὲν περίμεναν ἀπὸ πουθενά.

Πῶς ἔπεσε ἡ Πόλη.

‘Ο Μωάμεθ βλέποντας πῶς μὲν μικρὲς ἐφόδους δὲ μπο-
ροῦσε νὰ κυριέψῃ τὴν Κωνσταντινούπολη, ἀποφάσισε νὰ

Διάγραμμα τῆς Κωνσταντινούπολης.

κάμη γενικῇ ἔφοδο. Προτοῦ διμως τὴν ἐπιχειρήσῃ, ἔκαμε προτάσεις στὸν αὐτοκράτορα. Τὸν εἰδοποίησε μὲν ἀγγελιοφόρο, πῶς τὸν ἀφήνει ἐλεύθερο νὰ φύγῃ γιὰ τὴν Πελοπόννησο καὶ πῶς τὸν ἀναγγνωρίζει ἡγεμόνα τῆς, ἀρκεῖ νὰ τοῦ παραδώσῃ τὴν Πόλη. Ἄλλα δὲ Κωνσταντίνος δὲ δέχτηκε τὴ πρότασή του καὶ τοῦ ἀπάντησε, πῶς ὅλοι τους εἶναι ἀποφασισμένοι νὰ σκοτωθοῦν.

‘Ο Μωάμεθ δρισε τὴ γενικὴ ἔφοδό του γιὰ τὰ Ἑημέρωματα τῆς 29 τοῦ Μάη. Τὴν παραμονὴν ἔβγαλε προκήρυξη στοὺς στρατιῶτες του καὶ τοὺς ὑποσχόταν πῶς ἡ Πόλη γιὰ τρεῖς ἡμέρες θὰ εἶναι στὴ διάθεσή τους. Κάθε στρατιώτης θὰ ἔχῃ τότε δικαιώματα νὰ κάνη δ.τι θέλει. ‘Ολοι οἱ θησαυροὶ καὶ οἱ αἰχμάλωτοι θὰ ἀνήκουν σ’ αὐτούς. ‘Οσοι θ’ ἀνεβοῦν πρῶτοι στὰ τείχη, θὰ πάρουν μεγάλα ἀξιώματα καὶ πολλὰ κτήματα. ‘Οσοι δμως γυρίζουν πίσω, αὐτοὶ θὰ σκοτώνωνται ἀμέσως. Τὴ γύχτα τῆς παραμονῆς δ Μωάμεθ διάταξε νὰ φωταγωγηθῇ τὸ στρατόπεδο, ἐνῶ χτυποῦσαν τὰ τύμπανα.

‘Απὸ τὶς φωνές καὶ τὴ χαρὰ τῶν ἔχθρῶν οἱ κάτοικοι κατάλαβαν, πῶς ἔτοιμαζαν τὴν ἔφοδο. ‘Ολοι πιὰ ἥξεραν πῶς ἔνας ‘Ελληνας στρατιώτης ἀναλογοῦσε μὲ πεντακόσιους Τούρκους. ‘Ο αὐτοκράτορας τότε διέταξε νὰ γίγη λιτανεία. Ίερεῖς, δεσποτάδες, γυναῖκες, γέροι καὶ παιδιά μὲ δάκρυα στὰ μάτια γύριζαν τὸ κάστρο κι ἔψαλλαν «Κύριε ἐλέησον», παρακαλώντας τὸ Θεό νὰ δείξῃ ἔλεος στοὺς πιστούς του. ‘Επειτα δ αὐτοκράτορας παρακίνησε δλους νὰ ἀγωνιστοῦν γιὰ τὴν πίστη καὶ τὴν πατρίδα, ώστε νὰ σωθῇ ἡ Πόλη, τὸ καταφύγιο τῶν Χριστιανῶν, ἡ ἐλπίδα κι ἡ χαρὰ δλων τῶν Ἕλλήνων. ‘Επειτα πῆγε γιὰ τελευταία φορά στὴν Ἀγία Σοφία μὲ τοὺς αὐλικούς, τοὺς μεγιστάνες, τοὺς ἀξιωματικούς καὶ πλῆθος λαοῦ, γιὰ νὰ μεταλάβουν τὰ ἄχραντα μυστήρια.

‘Ηταν πολὺ συγκινητικὴ ἡ στιγμὴ, δταν δλοι γονάτισαν μπροστά στὶς ἄγιες εἰκόνες τῆς Ἀγίας Σοφίας, γιὰ νὰ συγχωρέσουν δ ἔνας τὸν ἄλλον καὶ νὰ κοινωνήσουν γιὰ τελευταία φορά. ‘Η ἔρχομένη αύγη δὲν θὰ τοὺς ἔβρισκε ἵσως ζωντανούς. ‘Επειτα δ αὐτοκράτορας πῆγε γιὰ τελευταία φορά στὸ παλάτι του, ποὺ βρισκόταν στὶς Βλαχέρνες, καὶ ζήτησε ἀπὸ δλους συχώρεση. ‘Ολοι γύρω του ἔκλαιγαν καὶ θρηνοῦσαν. Τὰ μεσάνυχτα ἀνέβηκε καβάλλα στ’ ἄλογό του καὶ γύρισε στὰ τείχη καὶ στοὺς πύργους, γιὰ νὰ δώσῃ θάρρος στοὺς φρουρούς.

Τὰ Ἑημέρωματα τῆς 29 τοῦ Μάη οἱ Τούρκοι δρμησαν

μὲ φωνὲς καὶ τυμπανοκρουσίες. Ἡ ἔφοδος ἦταν γενική, ἀπὸ στεριά κι ἀπὸ θάλασσα. Δυδ φορές γκρεμίστηκαν ἀπὸ τὶς σκάλες οἱ Τοῦρκοι ἐκεῖ ποῦ ἀνέβαιναν. Δοκίμασσαν καὶ οἱ Γενίτσαροι, ἀλλὰ γκρεμίστηκαν κι αὐτοί. Ἐγώ δῆμως ἡ νίκη ἔκλινε πρὸς τὸ μέρος τῶν Ἑλλήνων, ἔξαφγα μπροστὰ στὴν Πύλη τοῦ Ρωμανοῦ, ὅπου πολεμοῦσε δ αὐτοκράτορας, παρουσιάστηκε τουρκικός στρατός. Πῶς βρέθηκε ἐκεῖ; Οἱ Ἑλληνες εἶχαν δεχάσει ἀνοιχτὴ μιὰ μικρὴ πύλη, ποὺ λεγόταν Ξυλόπορτα. Ἀπὸ κεῖ, λοιπόν, μπῆκαν οἱ Τοῦρκοι, ποὺ ἀνοιξαν ὑστερα καὶ ἄλλες πύλες τῆς Πόλης. Ὁ αὐτοκράτορας δρμῆσε μὲ γυμνὸ σπαθὶ ἐναντίον τῶν ἔχθρῶν καὶ ἀγωνίστηκε δπῶς δ τελευταῖος στρατιώτης. "Ολοι οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ ἔπεσαν πολεμώντας σὰ λιοντάρια. Τότε δ Κωνσταντίνος φώναξε: «Δέ βρίσκεται ἔνας Χριστιανὸς νὰ μοῦ πάρῃ τὸ κεφάλι;» Ἀμέσως ἔνας Τοῦρκος στρατιώτης τὸν χτύπησε ἀπὸ πίσω καὶ τὸν ἄφησε νεκρό. Τὸ πτῶμα του χάθηκε μέσα στὸ σωρὸ τῶν ἄλλων νεκρῶν.

8. Πῶς ἔγινε ἡ λεηλασία καὶ ἡ καταστροφὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Οι γέροντες καὶ τὰ γυναικόπαιδα, δταν εἶδαν τοὺς Τούρκους μέσα στὴν Πόλη, ἔτρεξαν νὰ κρυφτοῦν μέσα στὴ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀγίας Σοφίας. Οἱ Τοῦρκοι μπῆκαν μέσα μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι καὶ ἄλλους τοὺς σκότωσαν καὶ ἄλλους τοὺς πήραν αἰχμαλώτους. "Αλλοι Τοῦρκοι πάλι ἀρπάξαν τὰ πολύτιμα σκεύη καὶ ἔσπασαν τὶς ἀγιες εἰκόνες. Μέσα σὲ λίγη ὥρα δ πανέμορφος ναδὸς ἀπόμεινε ἕρημος καὶ γυμνὸς ἀπ' τὰ περίφημα στολίδια του. "Επειτα δλο τὸ ἄταχτο στῖφος τῶν βαρβάρων σκορπίστηκε στὴν πόλη γιὰ ν' ἀρχίσῃ τὴ λεηλασία καὶ τὴν καταστροφὴ τῶν σπιτιῶν τῶν πλουσίων. Τρεῖς μέρες βάσταξε αὐτὸς δ χαλασμός. Δὲν ἔμειναν παρά οἱ τοῖχοι τῶν σπιτιῶν. "Ο, τι ἄφησαν οἱ Σταυροφόροι, τὸ ἀποτελείωσαν οἱ Τοῦρκοι.

Τὸ μεσημέρι τῆς πρώτης ἡμέρας μπῆκε στὴν Πόλη δ Μωάμεθ καβάλλα μαζὺ μὲ τοὺς ἀκολούθους του. Μόλις

ἔφτασε στὶς πύλες τῆς Ἀγίας Σοφίας, κατέβηκε ἀπ' τὸ ἄλογό του, πήρε σκόνη ἀπὸ καταγῆς καὶ τὴν ἔρριξε στὸ κεφάλι του. Ἐπειτα μπῆκε στὴν ἐκκλησία καὶ τράβηξε πρὸς τὴν Ἀγία Τράπεζα. Ἐκεῖ ἔκαμε τὴν προσευχὴν του καὶ ἔβαλε τὸ μουεζίνη νὰ καλέσῃ τοὺς πιστοὺς σὲ προσευχὴν. Ἀπὸ τότε ἡ μεγαλόπρεπη, ἡ δόνομαστὴ χριστιανικὴ ἐκκλησία ἔγινε τζαμί του Ἰσλάμ. Ἡ Κωνσταντινούπολη, ἡ βασίλισσα τῶν πόλεων, ποὺ εἶχε χτιστῇ πρὶν ἀπὸ 1126 χρόνια ἀπὸ τὸ Μέγα Κωνσταντίνο, ἔπεσε στὰ χέρια τοῦ ἀλλόθρησκου κατακτητῇ. Ἡταν γραφτό της, ἔπειτ' ἀπὸ δύο ἀλώσεις καὶ εἴκοσι πολιορκίες διαφόρων βαρβάρων, νὰ πέσῃ στὰ χέρια τοῦ Μωάμεθ.

Ἐπειτα ἀπ' τὴν προσευχὴν του ὁ Μωάμεθ ζήτησε νὰ ἴδῃ τὸ νεκρὸ τοῦ Κωνσταντίνου. Οἱ στρατιῶτες τὸν βρῆκαν μέσον στὸ σωρὸ τῶν σκοτωμένων καὶ τὸν ἀναγνώρισαν ἀπ' τὰ κόκκινα πέδιλά του μὲ τοὺς ἀετούς. Ὁ Μωάμεθ διάταξε νὰ κρατήσουν μονάχα τὸ κεφάλι, γιὰ νὰ τὸ ἐπιδείξουν καὶ τὸ ύπόλοιπο σῶμα νὰ τὸ θάψουν μὲ βασιλικές τιμές.

“Οταν ὁ Μωάμεθ εἶδε ἀργότερα τὴν ὁμορφιὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὶς φοβερὲς καταστροφές της, λυπήθηκε γι' αὐτό. Οἱ Βυζαντινοὶ ιστορικοὶ διηγοῦνται μὲ πολὺ μεγάλη θλίψη τὸν ἀφανισμό, ποὺ ἔπαθαν οἱ πνευματικοὶ καὶ καλλιτεχνικοὶ θησαυροὶ τῆς βασίλισσας τῶν πόλεων.

9. Πῶς κατελύθηκαν τὰ Ἑλληνικὰ κράτη.

Ἐπειτα ἀπ' τὸ πέσιμο τῆς χριστιανικῆς πρωτεύουσας, ὁ Μωάμεθ συμπλήρωσε τὶς κατακτήσεις του κυριεύοντας τὴν Ἑλληνικὴ χερσόνησο μαζὺ μὲ τὶς χῶρες τῆς Σερβίας καὶ τῆς Ἀλβανίας. “Υστερα κατάλυσε ὁ Ἰδιος στὰ 1460 τὸ Δεσποτάτο τῆς Πελοπόννησου. Μονάχα ἡ Μονεμβασία καὶ οἱ Βενετικὲς πόλεις ἔμειναν ἀκόμη ἐλεύθερες. Ἐπειτα ὁ τουρκικὸς στρατὸς κυρίεψε τὴν Ἀθήνα καὶ κατάλυσε τὸ Ἰταλικὸ Δουκάτο. “Οσο γιὰ τὴν Ἀθήνα, ἔπειδὴ ὁ Μωάμεθ θαύμασε τὸ ἀρχαῖα μνημεῖα της, παραχώρησε στοὺς Ἀθηναίους μερικὰ προνόμια καὶ κυρίως ἀπαλλαγὴ ἀπὸ

τούς φόρους. 'Ο Παρθενώνας τότε μεταβλήθηκε κι αύτος σε τζαμί. "Υστερα δ Μωάμεθ πήρε σιγά·σιγά· και ἄλλα μέρη, δπως τὴν Εῷβοια και τὶς Κυκλάδες μὲ τὸ ναύαρχό του Χαῖρεντιν Μπαρμπαρόσσα. 'Αργότερα κυρίεψε τὰ Δωδεκάνησα και τὴν Λήμνο. 'Η ἀλωση τῆς Λήμνου ἔμεινε δνομαστή γιὰ τὴ γενναία ἀντίσταση, που πρόβαλαν οἱ κάτοικοι τῆς και προπάντων μιὰ ἔξαιρετη νέα, η Μαρούλα. 'Η Μαρούλα, που συνήθισαν νὰ τὴ λένε «'Η κόρη τῆς Λήμνου», ἀμα εἶδε νὰ σκοτώνουν τὸν πατέρα τῆς στὴν εἰσοδο τοῦ φρουρίου, ὅρπαξε ή ἵδια τὸ σπαθί του και ὅρμησε ἐναντίον τῶν ἔχθρῶν. Μὲ τὸν τρόπο αύτὸν ἔδωσε θάρρος στὴ φοβισμένη φρουρά. Στὰ 1570 οἱ Τούρκοι πήραν και τὴν Κύπρο. Τελευταῖα ἀπ' ὅλα ἔπεσε στὰ χέρια τους τὸ 1669 η Κρήτη, που ὅς τότε τὴν κρατοῦσαν οἱ Βενετοί. 'Ο πόλεμος γιὰ τὴν κατάληψη τῆς Κρήτης βάσταξε εἰκοσι χρόνια και σ' αὐτὸν διακρίθηκαν γιὰ τὴν ἀνδρεία τους και τὰ δύο μέρη. Μονάχα τὰ νησιά τοῦ Ιονίου δὲν ύποτάχτηκαν ποτὲ στοὺς Τούρκους.

10. Πώς ὁ 'Ελληνικὸς λαὸς διεπήρησε τὶς ἔθνεις παραδόσεις του.

Τὰ 'Ελληνικὰ κράτη διαλύθηκαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ δ 'Ελληνισμὸς δὲν ἔσβησε. 'Αμέσως ἔπειτα ἀπ' τὴν ἀλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως γεννήθηκε μέσα στὴν ψυχὴ τῶν ὑποδούλων ἡ πίστη, πώς τὸ 'Εθνος θὰ ἐλευθερωθῇ και πάλι μιὰ μέρα. Τὴν πίστη αὐτὴ και τὴν ἐλπίδα τὴν ἀντλοῦσε ἀπὸ τὶς ἔθνικὲς παραδόσεις και τὰ δημοτικὰ τραγούδια. Αύτὰ πάλι γεννήθηκαν ἀπὸ τὴν ἡρωϊκὴ ἀντίσταση τῆς Πόλης, ἀπὸ τὴν τελευταῖα λειτουργία τῆς 'Αγ. Σοφίας, ἀπὸ τὸ μαρτυρικὸ θάνατο τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου και ἀπὸ διάφορες ἄλλες περιπέτειες τοῦ 'Εθνους.

Οι 'Εθνικὲς αὐτὲς παραδόσεις ἔλεγαν, πώς τὴ στιγμὴ που ἔπεφτε ἡ Πόλη, ἔνας καλόγερος τηγάνιζε ψάρια και πώς αὐτὰ ζωντάνεψαν κι ἔπεσαν στὸ ἀγίασμα τοῦ Μπαλουκλῆ' πώς δταν οἱ Τούρκοι μπῆκαν στὴν 'Αγία Σοφία,

οἱ παπάδες, ποὺ σταμάτησαν τὴ λειτουργία, ἔφυγαν ὅποι μιὰ κρυφὴ πορτούλα καὶ θά βγοῦν ἀπὸ ἐκεῖ γιὰ νὰ τελειώσουν τὴ λειτουργία τους, ἅμα ξαναπάρωμε τὴν Πόλη καὶ πῶς ἀκόμα ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος δὲν πέθανε, ἀλλὰ μαρμαρώθηκε καὶ θά σηκωθῆ, ἅμα ἕρθη ἡ ὥρα, νὰ διωξῃ μακριὰ τοὺς Τούρκους. "Ολα αὐτὰ ἔκαναν καὶ ἔξακολουθοῦν νὰ κάνουν τόση ἐντύπωση στὸν ἑλληνικὸ λαό, ώστε ἐλπίζει καὶ εἶναι βέβαιος πῶς «πάλι μὲ χρόνια, μὲ καιρούς, πάλι δικά μας θά 'ναι».

Αὐτὴ ἡ πίστη γιγάντωνε τὸν πόθο τῆς ἐλευθερίας μέσα στὰ στήθη τοῦ βασανισμένου λαοῦ μας 400 χρόνια, δισποὺ τοῦ δόθηκε ἡ εὔκαιρία νὰ ἐπαναστατήσῃ καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ τὸ μεγαλύτερο μέρος του. Γιὰ νὰ ἀληθέψῃ ἡ παλιὰ παροιμία «πάλι μὲ χρόνια μὲ καιρούς...», πρέπει νὰ ἔξακολουθήσωμε νὰ ἔχωμε τὴ φλογερὴ φιλοπατρία τῶν δοξασμένων πατέρων μας καὶ τὴν ἴδια πίστη στὴ βοήθεια τοῦ Χριστοῦ. Τότε διὰ εἴμαστε βέβαιοι, πῶς θὰ εύτυχήσωμε μιὰ μέρα ν' ἀκούσωμε πάλι στὴν 'Αγία Σοφία τὴ συνέχεια τῆς λειτουργίας ποὺ σταμάτησε τὸ 1453.

Ἐρωτήσεις: Συλλέξετε πληροφορίες γιὰ τὸ δεσποτᾶτο τοῦ Μυστρᾶ. "Αν δλα τὰ Ἑλληνικὰ κρατίδια ἐνώνονταν, τί νομίζετε πῶς μποροῦσε γὰ συμβῆ; Οἱ φιλονικίες μεταξύ τους ποὺ δφείλονται καὶ πῶς σᾶς φαίνονται; Δείξετε στὸ χάρτη τὴ Μ. Ἀσία, τὴν Προύσα, τὸ Ἰκόνιο. Κάμετε μιὰ ἔκθεση γιὰ τοὺς Γενιτσάρους. Τί διαφέρουν οἱ Ὁθωμανοὶ Τοῦρκοι ἀπὸ τοὺς Σελτζούκους; Δείξετε στὸ χάρτη τὴν Καλλίπολη, τὸ Διδυμότειχο, τὴν Τυρολόνη, τὴν Φιλιππούπολη, τὴν Ἀνδριανούπολη. Γιατί οἱ Τοῦρκοι ἔστρεψαν τὴν προσοχὴ τους στὴν Κωνσταντινούπολη; Τὰ Δυτικὰ Εύρωπαικὰ κράτη πῶς ἐφέρθηκαν στὴν ἐπιδρομὴ τῶν Τούρκων κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως; Πληροφορίες γιὰ τὸν Ούγγρο Οὐνυάδη, τὸν Λαδίσλαο καὶ τὸν Σκεντέρμπεη. Βιογραφία Μωάμεθ Β' καὶ Κωνσταντίνου ΙΑ' Παλαιολόγου. Χαρογραφία Κερατίου κόλπου. Νὰ διαβάσετε ἀπὸ βιβλίο τὴν περιγραφὴ τῆς τελευταίας λειτουργίας στὴν Ἀγία Σοφία. Νὰ συλλέξετε πληροφορίες γιὰ τὸ μαρμαρωμένο βασιλιά, τὸ τηγάνισμα τῶν ψαριῶν. Νὰ ἀπαγγείλετε τὸ δημοτικὸ ποίημα «Σημαίνει ὁ Θεός».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι'

Η ΕΥΡΩΠΗ ΕΠΕΙΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

1. Ήώς έγινε ή ἀναγέννηση τῶν γραμμάτων καὶ τῆς τέχνης στή Δύση.

Τὴν ἐποχὴν τοῦ Παλαιολόγου, ἐνῷ τὸ κράτος δλο καὶ ἔπεφτε, ἀπεναντίας τὰ γράμματα κι οἱ τέχνες σημείωναν πρόσοδο. Προπάντων στὶς πόλεις, ποὺ ἦταν καὶ πολιτικά κέντρα τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ, ἡ τέχνη μᾶς ἀφῆσε περίλαμπρα μνημεῖα. Στὴν Κωνσταντινούπολη, στὴν Τραπεζούντα, στὴ Νίκαια, στὴν Ἀρτα, στὸ Μυστρά παρουσιάζεται ἀληθινὴ ἀναγέννηση τῆς τέχνης. Τόση μεγάλη ἦταν αὐτὴ ἡ καλλιτεχνικὴ κίνηση, ὅστε ἀπλώθηκε καὶ στὸ γειτονικὸ κόσμο τῆς Ἀνατολῆς. Πολύτιμα λείψανα αὐτοῦ τοῦ πολιτισμοῦ βρέθηκαν προπάντων στὸ Μυστρά τῆς Σπάρτης.

Στούς πρόποδες τοῦ Ταῦγετου σώζεται ως τὰ σήμερα δλόκληρη ἡ πόλη τῶν Δεσποτῶν Παλαιολόγων μὲ τὶς ἐκκλησίες, τὰ μοναστήρια, τὰ παλάτια καὶ τ' ἀρχοντικά σπίτια τῆς.

Μία Βυζαντινὴ Βιβλιοθήκη καὶ ἔνας καλόγερος, ποὺ ἀντιγράφει χειρόγραφα.

Πρὶν ἀπ' τὴν ἄλωση πολλοὶ "Ελληνες, μὴ μπορώντας νὰ βαστάξουν τὰ φριχτὰ βάσανα τῶν Τούρκων, ἀναγκάζονταν νὰ φεύγουν, ἄλλοι στὰ βουνά καὶ ἄλλοι — οἱ μορφωμένοι καὶ ἐπιστήμονες — στὴν Εὐρώπη. Τώρα, ἔπειτα ἀπ' τὴν ἄλωση, οἱ καλλιτέχνες, οἱ λόγιοι καὶ οἱ διδάσκαλοι τοῦ "Εθνους πήγαιναν σχεδόν δῆλοι στὴ Δύση. Αύτοὶ μεταφέρανε στὴν Εύρωπη τὰ γράμματα, τὴν Ἑλληνικὴ τέχνη καὶ τὸν Ἑλληνικὸ πολιτισμό. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἀρχισε ἡ Ἀναγέννηση στὴν Εύρωπη, ποὺ ήταν ὡς τότε βυθισμένη στὸ βαθὺ σκοτάδι τῆς ἀμάθειας. Τὸ ξύπνημα αὐτὸδ τῆς Εύρωπης ὀφείλεται στὰ ἀλάνθαστα φῶτα τῶν ἀρχαίων Ἐλλήνων συγγραφέων, ποὺ εἶναι πηγὴ κάθε ἀνθρώπινης σοφίας.

"Η ἀναγέννηση ἀρχισε πρῶτα ἀπὸ τὴν Ἰταλία, γιατὶ ἔκει ζήτησαν καταφύγιο οἱ σπουδαιότεροι "Ελληνες σοφοί, δπως δ Γεωργιος Γεμιστός, δ Βησσαρίων, δ Λεόντιος Πιλάτος, δ Ἱ. Χρυσολωράς, δ Ἀργυρόπουλος, δ Δημ. Χαλκοκονδύλης, δ Κων. Λάσκαρης, δ Μάρκος Μουσούρης, δ Γεωργιος Τραπεζούντιος, δ Ἰωάννης Λάσκαρης, δ Μανουὴλ Χρυσολωράς, δ Θεόδωρος Γαζῆς καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

"Απὸ τὴν Ἰταλία ἡ Ἀναγέννηση ἀπλώθηκε σὲ δλες τὶς χῶρες τῆς Εύρωπης. Τότε γιὰ πρῶτη φορά παρουσιάστηκαν ἔκει μεγάλοι ποιητὲς καὶ καλλιτέχνες. Ἀπὸ τότε ἀρχίζει ἡ πρόοδος καὶ ὁ πελιτισμός τους. Ἀπὸ τότε ἀρχισαν νὰ ἀκμάζουν οἱ περιφήμοι ποιητὲς τῆς Ἰταλίας, δ Δάντης, δ Πετράρχης, οἱ καλλιτέχνες, δ Ἀλμπέρτι, δ Λεονάρδος Νταβίντσι, δ Ραφαήλ, δ Τισιανός, δ Μπενβενοῦτο Τσελίνι, δ Μιχαὴλ Ἀγγελος καὶ ἄλλοι.

Τότε παρουσιάστηκαν καὶ στὴν ὑπόλοιπη Δύση δνομαστοὶ συγγραφεῖς, ποιητὲς καὶ καλλιτέχνες, δπως δ Σαΐζπηρ, δ Θερβάντες, δ Τάσσος, δ Ἀριστος, δ Μακιαβέλλι, δ Ραμπελάι, δ Μονταίν, δ Τζόνς, δ Παλλάντιο καὶ ἄλλοι.

2. Ποιεές ἐφευρέσεις καὶ ἀνακαλύψεις ἔγεναν κατὰ τὴν Ἀναγέννηση τῆς Εὐρώπης.

Τὴν ἐποχὴ τῆς Ἀναγεννήσεως ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων ἀλλαξε πολὺ ἀπὸ τὶς ἐφευρέσεις καὶ ἀνακαλύψεις, ποὺ

ἔγιναν τότε. Τρεῖς είναι οἱ ἐφευρέσεις αὐτές: ἡ τυπογραφία, ἡ ναυτικὴ πυξίδα καὶ ἡ χρησιμοποίηση τοῦ μπαρουτιοῦ. Καὶ οἱ ἀνακαλύψεις, πού ἔγιναν είναι: τῆς Ἀμερικῆς, τοῦ Εἰρηνικοῦ Ωκεανοῦ καὶ τοῦ δρόμου γιὰ τὶς Ἀνατολικὲς Ἰνδίες.

Μὲ τὶς γεωγραφικές ἀνακαλύψεις, γιὰ τὶς ὅποιες θὰ μιλήσουμε παρακάτω, μὲ τὸ ἐμπόριο καὶ μὲ τὴ βιομηχανία, οἱ ἀνθρώποι τῆς Εὐρώπης τὴν ἐποχὴ τῆς Ἀναγεννήσεως ἀπόχτησαν πλούτη. Ἀρχισαν λοιπὸν νὰ μορφώνωνται καλύτερα καὶ νὰ ἔξευγενίζωνται. Ὁ πλοῦτος, ποὺ εἶχαν, τοὺς ἔκανε νὰ θέλουν ἀνώτερη πνευματικὴ μόρφωση. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς μελετοῦσαν μὲ ἀγάπη καὶ ἐνθουσιασμὸ χειρόγραφα ἔργα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων συγγραφέων.

Ἄλλα στὴν πνευματικὴ ἀνάπτυξη τῶν ἀνθρώπων συντέλεσε πολὺ ἡ ἀνακάλυψη τῆς τυπογραφίας. Πρῶτος ὁ Γερμανὸς Ἰωάννης Γουτεμβέργιος σκέφτηκε νὰ κατασκευάσῃ στοιχεῖα τοῦ ἀλφαβήτου καὶ δριθμοὺς ἀπὸ μέταλλο. Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ἦταν χωριστά καὶ κινητά. Μὲ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ τύπωσε τὸ πρῶτο βιβλίο, τὴν Ἀγία Γραφή, στὰ 1453. Ἀπὸ τότε τὰ βιβλία ἔγιναν φτηνά καὶ μποροῦσαν πολλοὶ νὰ τὰ ἀγοράζουν. Ἡ παιδεία ἀρχισε νὰ ἀπλώνεται σὲ δλες τὶς κοινωνικές τάξεις καὶ οἱ ἐπιστῆμες δλο καὶ προόδευαν. Ἡ ἐφεύρεση τῆς τυπογραφίας είναι ἀπὸ τὶς πιὸ σπουδαῖες καὶ εὔεργετικές γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

Τὸ μεσαίωνα (1500 μ. Χ. περίπου) ἔγινε καὶ ἡ σπουδαία ἐφεύρεση τῆς ναυτικῆς πυξίδας. Οἱ ναυτικοί, ποὺ πρὶν ταξιδευαν μονάχα στὰ παραθαλάσσια, ἀρχισαν ἀπὸ τότε νὰ ταξιδεύουν καὶ στὶς ἀνοιχτὲς θάλασσες. Τὴν ἰδιότητα τῆς μαγνητικῆς βελόνης νὰ γυρίζῃ πάντα τὴ μιὰ ἀκρη τῆς πρὸς τὸ Βορρᾶ καὶ τὴν ἄλλη πρὸς τὸ Νότο, τὴν ἤξεραν ἀπὸ παλιά οἱ Ἀραβεῖς καὶ οἱ Κινέζοι, ἀλλὰ δὲν τημεταχειρίσθηκαν. Πρῶτος στὴν Εὐρώπη χρησιμοποίησε τὴν πυξίδα ὁ Ἰταλὸς Φλάβιος Τζόγια. Ἡ ναυτικὴ πυξίδα βοήθησε πολὺ στὴν ἀνακάλυψη τῶν νέων χωρῶν.

Κατά τὰ τέλη τοῦ Μεσαίωνα χρησιμοποίησαν γιὰ πολεμικούς σκοπούς τὸ μπαρούτι, που ἦταν γνωστὸ ἀπὸ τὴν ἀρχαίᾳ ἐποχή. Στὴν ἀρχὴ τὸ μπαρούτι τὸ μεταχειρίζονταν στὰ φουρνέλα, γιὰ νὰ σπάνε τοὺς βράχους. Ἀπὸ τώρα δύμως ἀρχισαν νὰ τὸ χρησιμοποιοῦν καὶ στὰ ὅπλα. Πρῶτος ἔκαμε χρήση τοῦ στὰ τουφέκια ὁ καλόγερος Βαρθολομαῖος Σβάρτς. Ἡ ἐφεύρεση αὐτὴ προκάλεσε ἀναστάτωση στὴν πόλεμικὴ τέχνη, γιατὶ τὰ σιδερένια ἀμυντικὰ ὅπλα δὲν προστάτευαν πιὰ τοὺς πολεμιστές. Οἱ πύργοι καὶ τὰ κάστρα δὲν ἄντεχαν ἀλλο στὴ δύναμη τῶν τηλεβόλων. Ἡ προσωπικὴ ἀνδρεία ἔπαψε νάχη ἀξία στὸ ἑξῆς.

Μὲ τὴν ἀνακάλυψη τῆς ναυτικῆς πυξίδας πρῶτοι οἱ Πορτογάλλοι δοκίμασαν νὰ φτάσουν στὶς Ἰνδίες. Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ἦταν περιζήτητα στὴν Εύρωπη τὰ προϊόντα τῶν Ἰνδιῶν, δηλαδὴ τὸ μαῦρο πιπέρι, ἡ κανέλλα, τὰ γαρύφαλλα, τὰ μοσχοκάρυδα, τὰ μπαχαρικά, τὰ πολύτιμα πετράδια, τὰ βαμβακερά ύφασματα κλπ. Τὰ προϊόντα αὐτὰ τὰ ἔφερναν Ἀραβεῖς ἔμποροι στὴν Ἀλεξάνδρεια ἀπὸ τὴν Ἐρυθρὰ θάλασσα. Ἀπὸ κεῖ φορτώνονταν σὲ πλοῖα τῆς Βενετίας καὶ ἀλλων Ἰταλικῶν πόλεων καὶ μεταφέρονταν στὴν Εύρωπη, διοπου ἐπουλιόνταν σὲ μεγάλες τιμές. Ξεκίνησαν λοιπὸν μὲ τὴν πυξίδα μερικοὶ Πορτογάλλοι ἀπὸ τὴν πατρίδα τους κι ἔκαναν τὸ γύρο τῆς Ἀφρικῆς. Στὰ ταξίδια τους αὐτὰ ἀνακάλυψαν διάφορα νησιά τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὡκεανοῦ, τὴν Μαδέρα, τὶς Ἄζορες, τὶς Καναρίους. Τέλος ὁ τολμηρὸς θαλασσοπόρος Βαρθολομαῖος Ντιάζ ἀνακάλυψε τὸ νοτιώτατο ἄκρο τῆς Ἀφρικῆς, που τὸ ὄνομασε «ἄκρωτήριο τῆς Καλῆς Ἐλπίδος». Στὰ 1498 οἱ Πορτογάλλοι πέρασαν αὐτὸ τὸ ἄκρωτήριο καὶ ἔπειτα ἀπὸ μεγάλο ταξίδι ἔφτασαν στὸ κεντρικὸ λιμάνι τῶν Ἰνδιῶν, τὴν Καλκούτα. Ἀπὸ τότε ἰδρυσαν ἀποικιακὸ κράτος στὶς Ἰνδίες.

Ἄλλα ἐνῶ οἱ Πορτογάλλοι ζητοῦσαν τὸ δρόμο γιὰ τὶς Ἰνδίες κάνοντας τὸ γύρο τῆς Ἀφρικῆς, ὁ Χριστόφορος Κολόμβος σκέφτηκε, πῶς αὐτὸ μποροῦσε νὰ τὸ πετύχῃ, ἀν ἔπλεε δόλο πρὸς τὰ δυτικά. Ἡξερε πῶς ἡ γῆ ἔχει σχῆμα σφαιρικὸ καὶ σκέφτηκε πῶς δποιο δρόμο κι δν ἀκολου-

θούσε, είτε ἀνατολικά είτε δυτικά, θὰ ἔφτανε στὶς Ἰνδίες. Ὁ Κολόμβος γεννήθηκε στὰ 1446 στὴ Γένουα τῆς Ἰταλίας, ὅπου ἔμαθε λίγα γράμματα. Ἡταν δύμως πολὺ περίεργος καὶ εἶχε μεγάλη φαντασία. Τὸν καιρὸν ποὺ βρισκόταν στὴν Πορτογαλλία, παρακολουθοῦσε μὲ συγκίνηση τὶς ἀνακαλύψεις τῶν Πορτογάλλων. Ἀνακοίνωσε λοιπὸν τὸ σχέδιό του στοὺς βασιλιάδες τῆς Ἰσπανίας Φερδινάνδο καὶ Ἰσαβέλλα. Αὐτοὶ ἀνάλαβαν νὰ τὸν ύποστηρίξουν καὶ πραγματικά στὶς 3 Αύγούστου 1492 ὁ Κολόμβος ἀναχώρησε ἀπὸ ἐνα μικρὸ λιμάνι τῆς Ἰσπανίας ἔχοντας τρία πλοῖα καὶ λίγους ἄνδρες. Στὸ ταξίδι του αὐτὸν ἀνακάλυψε τὰ νησιά Ἀϊτή καὶ Κούβα. Σ' ἐνα δεύτερο ταξίδι του ἀποβιβάστηκε στὰ βρεια παράλια τῆς Ν. Ἀμερικῆς καὶ ἔτσι ἀνακάλυψε μιὰ καινούργια Ἡπειρο : τὴν Ἀμερική. Ἀργότερα ἔνας ἄλλος Πορτογάλλος θαλασσοπόρος, ὁ Μαγγελάνος, ἀνακάλυψε τὸν Μαγγελάνειο Πορθμό, ποὺ βρίσκεται στὴ Γῆ τοῦ Πυρός, στὸ νότιο ἄκρο τῆς Ν. Ἀμερικῆς. Πέρασε αὐτὸν τὸν πορθμὸν καὶ μπῆκε στὸν Εἰρηνικὸ ώκεανό. Πλέοντας τὸν ώκεανὸν πρὸς τὰ δυτικά, ἔφτασε στὶς Ἰνδίες καὶ ἀπὸ κεῖ περνώντας τὸ ἀκρωτήριο τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, γύρισε στὴν Εύρωπη. "Ετσι ἔκαμε τὸ γύρο τοῦ κόσμου ἀπὸ θάλασσα.

Οἱ ἀνακαλύψεις τῶν νέων χωρῶν ἄλλαξαν δλότελα τὴν ὅψη τοῦ κόσμου. Τὸ παγκόσμιο ἐμπόριο προσδεψε πολὺ, τὸ χρυσάφι καὶ τὸ ἀσήμι ἔτρεξε ἀφθονο στὴν Εύρωπη ἀπὸ τὰ μεταλλεῖα τῆς Ἀμερικῆς. Ἡ μεσαία τάξη πλούτισε μὲ τὸ ἐμπόριο καὶ ἀπὸ τότε ἔπαψαν σιγά σιγά οἱ διακρίσεις μεταξὺ τῶν διαφόρων τάξεων στοὺς λαοὺς τῆς Εύρωπης.

3. Ποεά ἡταν τὰ αἴτεα γιὰ τὴ θρησκευτικὴ Μεταρρύθμιση στὴν Εύρωπη καὶ πῶς ἔγενε αὐτὴ.

Οἱ ἀνθρώποι τῆς Εύρωπης τὸ μεσαίωνα ζούσαν κάπως θρησκευτικά, ἀλλὰ ἡ θρησκευτικότητα αὐτὴ ἡταν πιὸ πολὺ θρησκοληψία καὶ δεισιδαιμονία. Οἱ χριστιανοὶ τότε ζούσαν μὲ τὸν ἀδιάκοπο φόβο τοῦ Σατανᾶ καὶ βασανίζονταν ἀπὸ

Οι άνακαλύψεις των νέων χωρών.—Οι άνακαλύψεις των 'Ιστοριών σημειώνονται μὲ δράστρων γενουμένων,
τόση Δὲ Πορτγαλίων μὲ κάθετες.

τὸ φόβο τῆς ἀμαρτίας καὶ τῆς φωτιᾶς τῆς κόλασης. Πιστευαν, λοιπόν, πῶς δὲ καλύτερος τρόπος γιὰ νὰ συχωρεθοῦν οἱ ἀμαρτίες τους ἥταν νὰ πᾶνε γιὰ προσκύνημα στὰ Ἱεροσόλυμα καὶ στοὺς Ἀγίους Τόπους. Ἀφότου δμῶς ἔγινε ἀδύνατη ἡ μετάβαση ἐκεῖ, ἐπειδὴ τὰ μέρη ἐκεῖνα τὰ εἶχαν οἱ Τοῦρκοι, ἀρχισαν οἱ πιστοὶ νὰ πηγανοῦν στὴ Ρώμη, δπου ἔπαιρναν συχώρεση ἀμαρτιῶν ἀπὸ τὸν Πάπα. Τοὺς ἔδινε δηλαδὴ τὰ λεγόμενα συχωροχάρτια. Οἱ μορφωμένοι ἄνθρωποι ἔβλεπαν αὐτὸ τὸ παράλογο καὶ πολλὲς φορὲς προσπάθησαν νὰ μεταρρυθμίσουν τὴν Ἐκκλησία. Δὲν κατόρθωσαν τίποτε δμῶς, γιατὶ δὲ Πάπας καὶ οἱ κληρικοὶ ἐμπόδιζαν τὶς προσπάθειές τους.

‘Ο Πάπας Λέων I’, ἐπειδὴ εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ χρήματα, γιὰ νὰ τελειώσῃ τὸ ναὸ τοῦ Ἀγίου Πέτρου στὴ Ρώμη, παράγγειλε στὸν ἀρχιεπίσκοπο τῆς Μαγεντίας νὰ βγάζῃ μόνος του καὶ νὰ πουλάῃ συχωροχάρτια, μὲ τὴ συμφωνία νὰ μοιράζωνται τὰ κέρδη οἱ δυό τους. Τὸ αἰσχρὸ αὐτὸ ἐμπόριο γινόταν στὴ Γερμανία μὲ ἀναίδεια, ἀπὸ ἐναν καλδγερό τὸν Τέτζελ.

Τότε ἔνας ἄλλος καλδγερος, δὲ Μαρτίνος Λούθηρος, που ἦταν Ἱεροκήρυκας καὶ καθηγητὴς τῆς Θεολογίας στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Βυττεμβέργης, πήρε θέση ἀντίθετη στὰ συχωροχάρτια καὶ στὶς 31 Οκτωβρίου 1517 τοιχοκόλλησε 95 προτάσεις γι’ αὐτὸ τὸ ζήτημα στὴν πόρτα τοῦ παλατιοῦ. ‘Ο Πάπας θύμωσε γιὰ τὴν πράξη του καὶ κάλεσε τὸ Λούθηρο στὴ Ρώμη ν’ ἀπολογηθῇ. ‘Ο Λούθηρος, ὅμα ἐλαβε τὴ διαταγὴ μὲ τὸν ἀφορισμό, ἔκαψε τὴ βούλα τοῦ Πάπα μπροστὰ στὸ λαό. “Ἐτσι σιγά·σιγά ἡ μεταρρύθμιση τοῦ Λουθήρου διαδόθηκε σὲ δλη τὴ Γερμανία καὶ οἱ ὄπαδοι του ὀνομάστηκαν Διαμαρτυρόμενοι.

Στὴν Ἐλβετία τὴ Μεταρρύθμιση τὴν κήρυξε δὲ Ζβίγγλιος καὶ στὴ Γαλλία δὲ Ἰωάννης Καλβίνος.

‘Η μεταρρύθμιση ἔγινε αἰτία νὰ ξεσπάσουν μεγάλες ταραχὲς στὴν Εύρωπη. Τέλος μὲ τὴ σύνοδο τῆς Αύγουστας, στὰ 1555, δόθηκε ἀπόλυτη θρησκευτικὴ ἐλευθερία στοὺς Διαμαρτυρομένους.

‘Απὸ τότε τὰ διάφορα κράτη τῆς Εύρωπης χωρίστηκαν ἀνάλογα μὲ τὴ θρησκευτική τους πίστη. Οἱ Γερμανοί, οἱ ‘Αγγλοὶ καὶ οἱ κάτοικοι τῶν βορείων χωρῶν ἔγιναν Διαμαρτυρόμενοι. Οἱ Αύστριακοί, οἱ Βαυαροί, οἱ Γάλλοι, οἱ ‘Ισπανοί καὶ οἱ ‘Ιταλοί ἔμειναν Καθολικοί.

Προηγουμένως στὰ 1540, ἔνας εὐγενής ‘Ισπανός, δῆγνάτιος Λογιόλα, ἴδρυσε τὸ τάγμα τῶν Ἰησουΐτῶν, ποὺ ἐργάστηκε πολὺ γιὰ νὰ περιορίσῃ τὴ μεταρρύθμιση. Τὸν ὕδιο περίου καιρὸν ἴδρυθηκε καὶ τὸ θρησκευτικὸ δικαστήριο, ποὺ λεγόταν ‘Ιερὰ ἔξέταση καὶ ποὺ τὸ ἀποτελοῦσαν καρδινάλιοι. Τὸ δικαστήριο αὐτὸ ἔμεινε δνομαστὸ γιὰ τὴν αύστηρότητά του. Εἶχε δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου ἀπάνω στὰ θρησκευτικὰ ζητήματα. Μὰ ἀπὸ τὸν καιρό, ποὺ οἱ χριστιανοὶ τῆς Δύσεως χωρίστηκαν σὲ καθολικοὺς καὶ διαμαρτυρομένους, ἡ δύναμη τοῦ Πάπα σὰν θρησκευτικοῦ ἀρχηγοῦ δλῆς τῆς Εύρωπης ἀρχισε νὰ λιγοστεύῃ καὶ ἡ ‘Ιερὰ ἔξέταση καταργήθηκε.

‘Ερωτήσεις. Ποία εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ἀνθρώπινης σοφίας ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους; Ποῖοι ἔφεραν τὴν ἀναγέννηση τῶν γραμμάτων καὶ τῆς τέχνης στὴ Δύση; Εἰπέτε τοὺς Ἐλληνες σοφοὺς ποὺ κατέφυγαν στὴν ‘Ιταλία μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινούπολεως. Ἐπίσης τοὺς ποιητές, συγγραφεῖς καὶ καλλιτέχνες τῆς Εὐρώπης. Πῶς ἔγραφαν οἱ ἀρχαῖοι Ἐλληνες (περγαμηνές, πάπυροι). Κάμετε μιὰ ἐπίσκεψη σὲ τυπογραφεῖο. Ἀπὸ τὴ Φυσικὴ ‘Ιστορία τί γνωρίζετε γιὰ τὸ μαγνητισμὸ καὶ τὴν πυξίδα; Τὸ μπαρούτι ποῦ τὸ μεταχειρίζονται; Θυμᾶστε τὴν ἐκστρατεία τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου στὶς ‘Ινδίες; Τί γνωρίζετε γιὰ τὶς ‘Ινδίες καὶ τὸν πολιτισμό τους; Ποῖος ἀνεκάλυψε τὸ ἀκρωτήριο τῆς Καλῆς Ἐλπίδας; Πῶς ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ γῆ εἶναι στρογγυλή; Σ’ αὐτὸ ἐπάνω ποῖος θαλασσοπόρος ἐστηρίχθηκε καὶ ἀνεκάλυψε τὴν Ἀμερική; Τί θὰ εἰπῇ θρησκευτικὴ μεταρρύθμιση; Ποῖες μεταρρυθμίσεις ἀπαντήσαμε στὴν ‘Ιστορία; Νὰ χαρακτηρίσετε τὸ Λούθηρο.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ
ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ

- 33 μ.Χ. Ἰδρυση τῆς πρώτης Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας.
64 μ.Χ. Πρῶτος διωγμὸς τῶν Χριστιανῶν ἀπὸ τὸν Νέρωνα.
67 μ.Χ. Μαρτυρικὸς θάνατος Πέτρου καὶ Παύλου.
303—312 μ.Χ. Διωγμὸς τῶν Χριστιανῶν ἀπὸ τὸ Διοκλητιανό.
313 μ.Χ. Τὸ διάταγμα τοῦ Μεδιολάνου.
325 μ.Χ. Ἡ α' οἰκουμενικὴ σύνοδος στὴ Νίκαια.
327—330 μ.Χ. Κτίση τῆς Κωνσταντινουπόλεως.
337 μ.Χ. Θάνατος τοῦ Μ. Κωνσταντίνου.
381 μ.Χ. Β' οἰκουμενικὴ σύνοδος στὴν Κωνσταντινούπολη.
395 μ.Χ. Διαιρεση τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.
400 μ.Χ. Ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Οὐννων κατὰ τῆς Δύσεως.
407 μ.Χ. Θάνατος Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.
527 μ.Χ. Ὁ Ιουστινιανὸς αὐτοκράτορας.
532 μ.Χ. Ἡ Στάση τοῦ Νίκα.
537 μ.Χ. Τὰ ἔγκαινια τῆς Ἀγίας Σοφίας.
610 μ.Χ. Ὁ Ἡράκλειος αὐτοκράτωρ
626 μ.Χ. Πολιορκία τῆς Κων)πόλεως ὑπὸ τῶν Ἀβάρων.
628 μ.Χ. Ὁ αὐτοκράτορας Ἡράκλειος μὲ τὸν Τίμιο Σταυρὸν εἰσέρχεται φριαμβευτικὰ στὴν Κωνσταντινούπολη.
678 μ.Χ. Ὁ αὐτοκράτορας Κωνσταντῖνος Δ' ὁ Πωγωνάτος σώζει τὴν Κωνσταντινούπολη ἀπὸ τοὺς Ἀραβεῖς.
717 μ.Χ. Ὁ αὐτοκράτορας Λέων Γ' ὁ Ἰσαυρος σώζει τὴν Κωνσταντινούπολη ἀπὸ τοὺς Ἀραβεῖς.
726 μ.Χ. Ὁ ἄγωνας γιὰ τὸ ζήτημα τῶν ἀγίων εἰκόνων.
732 μ.Χ. Οἱ Ἀραβεῖς σταματοῦν στὰ Πυρηναῖα.
762 μ.Χ. Ἡττα τῶν Βουλγάρων στὴν Ἀγχίαλο.
842 μ.Χ. Ἡ ἀναστ"λωση τῶν Ἀγίων Εἰκόνων.
862 μ.Χ. Ἐκχριστιανισμὸς τῶν Βουλγάρων.
887 μ.Χ. Τὸ σχίσμα μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν.
976—1025 μ.Χ. Ὁ ἔνδοξος βίος τοῦ αὐτοκράτορα Βασιλείου Β' τοῦ Βουλγαροκτόνου.
1096 μ.Χ. Α' Σταυροφορία.
1204 μ.Χ. Ἀλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς Φράγκους.
1261 μ.Χ. Ἀνάκτηση τῆς Κων)πόλεως ἀπὸ τοὺς Ἐλληνες.
1402 μ.Χ. Ἐπιδρομὴ τοῦ Ταμερλάνου κατὰ τῶν Τούρκων.
1437 μ.Χ. Ὁ Οὖνναδῆς ἐκστρατεύει κατὰ τοῦ Μουράτ.
1453 μ.Χ. Ἀλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς Τούρκους.
1492 μ.Χ. Ἀνακάλυψη τῆς Ἀμερικῆς.
1500 μ.Χ. Ἀνακάλυψη τῆς ναυτικῆς πυξίδας.
1517 μ.Χ. Ὁ Λούθηρος καὶ τὰ συχωροχάρτια.
1555 μ.Χ. Θρησκευτικὴ ἐλευθερία στοὺς Λιαμαρτυρομένους.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Κεφ. Α'. — Ή κοσμοκρατορία τῶν Ρωμαίων καὶ δ ἔχριστιανικός πολιτισμός	σελ. 3
1. Πῶς μεταφέρθηκε δ πολιτισμὸς τῶν Ἑλλήνων στὴν Ρώμη	» 3
2. Ποιά ἦταν ἡ διδασκεία τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ρω- μαίων πρὸς ἔρθη δ Χριστὸς	» 4
3. Ποιά εἶναι ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ	» 5
4. Πῶς διαδόθηκε ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ	» 6
5. Πῶς δ Παῦλος ἐκήρυξε στὴν Ἀθήνα γιὰ τὸν ἄγνωστο Θεὸν	» 8
6. Τὸ μαρτυρικὸ ταξίδι τοῦ Παύλου ἀπὸ τὰ Ἱεροσό- λυμα στὴν Ρώμη	» 10
7. Πῶς ἔγιναν καὶ πῶς δργανώθηκαν οἱ πρῶτες χριστια- νικὲς Ἐκκλησίες	» 12
8. Πῶς μὲ τὴν αὐτοθυσία τῶν μαρτύρων ἐστεφεώθηκε καὶ διαδόθηκε ἡ νέα πίστη τοῦ Χριστιανισμοῦ	» 12
9. Πῶς προστάτεψε τὴν Χριστιανικὴ Θρησκεία δ Μέγας Κωνσταντῖνος	» 14
10. Πῶς δ Μ. Κωνσταντῖνος ἀναγνώρισε ἐπίσημα τὸ Χριστιανισμὸ	» 16
11. Πῶς μεταφέρθηκε ἡ πρωτεύουσα τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους στὴν Κωνσταντινούπολη	» 18
12. Πῶς διοργάνωσε τὸ κράτος του δ Μ. Κωνσταντῖνος	» 18
13. Πῶς ὑποστήριξε τὸ Χριστιανισμὸ δ αὐτοκράτορας Θεοδόσιος δ Μέγας	» 20
Κεφ. Β'. — Πῶς ἐξελληνίστηκε τὸ ἀνατολικὸ Ρωμαϊκὸ κράτος	» 22
1. Πῶς ἦταν τὸ ἀνατολικὸ Ρωμαϊκὸ κράτος στὴν ἐποχὴ τῶν διαδόχων τοῦ Μ. Θεοδοσίου	» 22
2. 'Ο Μέγας Ἀθανάσιος δ Ἀλεξανδρείας	» 24
3. Πῶς οἱ τρεῖς Μεγάλοι Ἱεράρχες ἐλάμπρυναν τὴν Ἐκ- κλησία καὶ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα	» 24
4. Πῶς δ αὐτοκράτορας Ἰουστινιανὸς ἐδόξασε τὴν Ἑλ- ληνικὴ Αὐτοκρατορία	» 26
Κεφ. Γ'. — Περσικοὶ πόλεμοι	» 37
1. Πῶς δ Ἡράκλειος ἐσωσε τὸ κράτος του ἀπὸ τὴν κα- ταστροφὴ	» 37

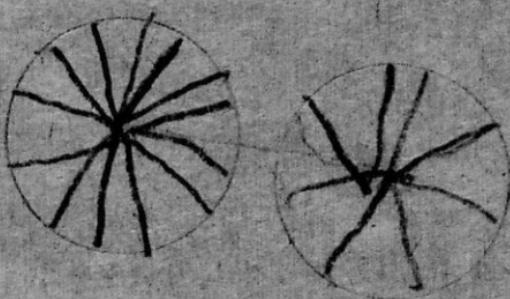
2. Δεύτερη ἐκστρατεία τοῦ Ἡρακλείου . . . . . σελ. 40
3. Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς Πέρσες καὶ Ἀβάρους . . . . . » 40
4. Πῶς μὲ τὴ δύναμη τοῦ Τιμίου Σταυροῦ θριάμβευσε ὁ Ἡράκλειος στὴν Περσία . . . . . » 41

- Κεφ. Δ'.**— Οἱ Ἀραβεῖς . . . . . » 44
1. Πῶς ἔγινε ἡ Μωαμεθανικὴ θρησκεία . . . . . » 44
2. Ποιές κατακτήσεις ἔχαμαν οἱ Ἀραβεῖς . . . . . » 45
3. Πῶς ὁ αὐτοκράτορας Κωνσταντῖνος Δ' ὁ Πωγωνᾶτος ἔσωσε τὴν Κωνσταντινούπολη ἀπὸ τοὺς Ἀραβεῖς . . . . . » 47
4. Πῶς ὁ αὐτοκράτορας Λέων Γ' ὁ Ἰσαυρος ἔσωσε τὴν Κωνσταντινούπολη ἀπὸ τοὺς Ἀραβεῖς . . . . . » 49
5. Πῶς οἱ Ἑλληνες αὐτοκράτορες πῆραν πίσω τὶς χῶρες, ποὺ εἶχαν χυρίεψει οἱ Ἀραβεῖς . . . . . » 50

- Κεφ. Ε'.**— Ἡ μεταρρύθμιση
1. Πῶς οἱ εἰκονομάχοι αὐτοκράτορες ἀπαγόρεψαν τὴν προσκύνηση τῶν ἀγίων εἰκόνων καὶ ἔκλεισαν τὰ μοναστήρια . . . . . » 51
2. Πῶς ἡ αὐτοκράτειρα Ἁγία Θεοδώρα ἀναστήλωσε τὶς ἀγίες εἰκόνες . . . . . » 53
- Κεφ. ΣΤ'.**— Πόλεμοι μέ τοὺς Βουλγάρους . . . . . » 55
1. Οἱ αὐτοκράτορες Κωνσταντῖνος Ε' καὶ Λέων Ε' ὁ Ἀρμένιος νικοῦν τοὺς Βουλγάρους . . . . . » 55
2. Πῶς οἱ μοναχοὶ Μεθόδιος καὶ Κύριλλος ἔχαμαν τοὺς Σλάβους Χριστιανοὺς . . . . . » 57
3. Μακεδονικὴ δυναστεία . . . . . » 59
4. Πῶς ὑποτάχτηκε ἡ Βουλγαρία στὸν Ἰωάννη Τσιμισκῆ . . . . . » 60
5. Γιατὶ δ ἀυτοκράτορας Βασίλειος Β' ὁνομάστηκε Βουλγαροκτόνος . . . . . » 62

- Κεφ. Ζ'.**— Οἱ Σταυροφορίες
1. Πῶς ἦταν τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης τὸ μεσαίωνα . . . . . » 67
2. Πῶς ἦταν οἱ Εὐρωπαῖοι λαοὶ κατὰ τὸ μεσαίωνα . . . . . » 69
3. Πῶς ἔγινε ἡ πρώτη Σταυροφορία τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀλέξιον Α' τοῦ Κομνηνοῦ . . . . . » 71
4. Πῶς ἔγιναν ἡ Β', Γ' καὶ Δ' Σταυροφορία . . . . . » 73
5. Πῶς οἱ Φράγκοι κυρίεψαν τὴν Κωνσταντινούπολη . . . . . » 77

Κεφ. Η'. — 'Εποχὴ τῆς Φραγκοκρατίας . . .	σελ. 79
1. Πῶς μοίρασαν οἱ Φράγκοι τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν . . .	» 79
2. Πῶς οἱ Φράγκοι κατάκτησαν τὶς Ἑλληνικὲς χῶρες καὶ πῶς σχηματίστηκαν τὰ νέα Ἑλληνικὰ κράτη . . .	» 81
3. Πῶς ἦταν τὰ Ἑλληνικὰ Κράτη πρὸτι ἀνακηθῆ ἡ Κωνσταντινούπολη	» 84
4. Πῶς δὲ στρατηγὸς Ἀλέξιος Στρατηγόπουλος πῆρε τὴν Κωνσταντινούπολην στὰ 1261	» 87
Κεφ. Θ'. — 'Η δυναστεία τῶν Παλαιολόγων.	
Ἀλώση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς Τούρκους	» 88
1. Πῶς ἦταν ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία τὴν ἐποχὴν τῶν Παλαιολόγων	» 88
2. Πῶς παρουσιάστηκε ὁ νέος μεγάλος ἔχθρος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, οἱ Οθωμανοὶ Τούρκοι.	» 90
3. Πῶς οἱ Τούρκοι πολέμησαν γιὰ πρώτη φορὰ στὴν Ἑλληνικὴ Χερσόνησο	» 91
4. Πῶς δὲ Ταμερλάνος ἔκαμε τὴν ἐπιδρομή του κατὰ τῶν Τούρκων	» 94
5. Πῶς οἱ Τούρκοι ἀρχισαν πάλι τὸν πόλεμο στὴν Ἑλληνικὴ Χερσόνησο	» 95
6. Πῶς δὲ Κωνσταντίνος Παλαιολόγος ὑπερασπίστηκε τὴν Πελοπόννησο	» 98
7. Πῶς ἔγινε ἡ ἀλώση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς Τούρκους	» 99
8. Πῶς ἔγινε ἡ λεηλασία καὶ ἡ καταστροφὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως	Σελ. 106
9. Πῶς καταλύθηκαν τὰ Ἑλληνικὰ κράτη	» 107
10. Πῶς δὲ Ἑλληνικὸς λαὸς διατήρησε τὶς Ἐθνικὲς παραδόσεις του	» 108
Κεφ. Ι'. — 'Η Εύρωπη ἐπειτα ἀπὸ τὴν ἀλώση τῆς Κωνσταντινουπόλεως	» 109
1. Πῶς ἔγινε ἡ ἀναγέννηση τῶν γραμμάτων καὶ τῆς τέχνης στὴ Δύση	» 109
2. Ποιὲς ἐφευρέσεις καὶ ἀνακαλύψεις ἔγιναν κατὰ τὴν Ἀναγέννηση τῆς Εὐρώπης	» 111
3. Ποιὰ ἦταν τὰ αἴτια γιὰ τὴ Θρησκευτικὴ Μεταρρύθμιση στὴν Εὐρώπη καὶ πότε ἔγινε αὐτὴ	» 116
Χρονολογικὸς πίνακας τῶν σπουδαιοτέρων γεγονότων	» 119

024000027989

Digitized by srujanika@gmail.com

Εθνικό
Επανίδημο
Επενδυτικό
Επενδυτικό

